

T.C.
GAZI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

11 EYLÜL 2001 SONRASINDA AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
ŞULE ŞAHİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK

Ankara

2006

ÖNSÖZ

21.Yüzyılın ilk yıllarında şaşkırtıcı değişimler yaşanmıştır. Berlin duvarının 1989 yılında yıkılması ve sonrasında Sovyetler Birliği'nin kendi kendine dağılması, önemli bir stratejik güç boşluğu yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, iki kutuplu dünya düzeninin çöküşü olmuştur. Körfez Savaşı, Balkanlar'daki parçalanmalar, Avrupa ve Asya'daki yeni oluşumlar sonrasında yeni düzenin ne olacağı, kimler tarafından şekillendirileceği ve nasıl yürütüleceği sorularını gündeme getirmiş, Soğuk Savaş döneminden, süper güç olarak tek başına çıkan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin yeni sistemdeki rolü ve ağırlığı bu aşamada kendini hissettirmeye başlamıştır.

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi adı altında oluşturulan projelerden özellikle Ortadoğu bölgesiyle ilgili hareket tarzlarını yürürlüğe koymak için fırsat arayan ABD; aradığı fırsatı, 11 Eylül 2001 tarihinde ekonomik egemenliğin sembolü olan Dünya Ticaret Merkezi ve askerî egemenliğin sembolü olan Pentagon'a düzenlenen terörist saldırıları ile bulmuştur. İki dünya savaşında bile ana vatanında vurulamayan ABD, terörist saldırıları ile adeta kalbinden vurulmuştur.

ABD 11 Eylül terörist saldırılarından dört hafta sonra, saldırıları gerçekleştirdiğini iddia ettiği El Kaide örgütünü desteklediği ve himaye ettiği gerekçesiyle Afganistan'a yönelik harekât düzenlemiştir. Afganistan harekâtını takip eden dönemde ise Irak harekâtını gerçekleştirmiştir. ABD'nin BM dahil, hiçbir uluslararası örgüt ve devleti önemsemeyerek birkaç müttefiki ile birlikte icra ettiği Irak Harekâtı, bir bakıma BM ile birlikte uluslararası hukukun da sonu anlamını taşıyacak niteliklere sahiptir. Bu durum; güçlü olanın istediği anda bir başkasına karşı silahlı güç kullanması içinde zemin yaratmıştır.

İşte böylesi bir durumda; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yapılan bu tez çalışmasında; 11 Eylül 2001 saldırıları ve dünyada ki yankıları ile 11 Eylül 2001 sonrasında ABD'nin Afganistan ve Irak operasyonları incelenmiş ve ABD'nin 11 Eylül 2001 sonrasında değişen Ortadoğu politikası gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Bana bu tez çalışmasında kıymetli zamanını ayıran ve değerli fikirleri ile önderlik eden hocam, Sayın Prof. Dr. Haydar Çakmak ile kaynak temininde ve tezin düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr.R.Melih Aktaş'a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

11 EYLÜL 2001 SONRASINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD'İN ORTADOĞU POLİTİKASI

1. ABD'İN ORTADOĞU'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINA PANORAMİK BAKIŞ.....	5
2. 11 EYLÜL SONRASI ABD'İN ORTADOĞU POLİTİKASI.....	20
2.1 ABD'nin Dış Politika Ve Güvenlik Anlayışı.....	20
2.1.1.Yeni Dünya Düzeni.....	20
2.1.2.17 Eylül 2002 Tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi.....	23
2.1.3. Axis Of Evil (Şer Üçgeni).....	27

İKİNCİ BÖLÜM

11 EYLÜL 2001

1. 11 EYLÜL 2001.....	29
1.1. 11 Eylül 2001 Saldırıları	29
1.2. 11 Eylül 2001 Saldırılarının Dünyada Yankıları.....	35

1.3. 11 Eylül Ve ABD'nin Afganistan'a Operasyonu.....	42
1.3.1. Afganistan.....	42
1.3.2. Afganistan Operasyonu.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IRAK OPERASYONU VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

1. IRAK OPERASYONU.....	52
1.1. Irak.....	52
1.2. 11 Eylül Saldırılarına Kadar Irak.....	53
1.3. 2003 Irak Savaşı.....	58
1.4. Operasyon Sonrası Irak	61
2. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ	64
2.1. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Tarihsel Geçmişi.....	64
2.2 Büyük Ortadoğu Projesi.....	75
2.2. 1. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Uygulanması Ve Kurumsal Yapısı.....	75
1. Demokrasi Yardım Diyalogu (Democratic Assistance Dialogue Dap).....	75
2. Gelecek İçin Mena Forumu (Greater Middle East And North Africa Forum For Future).....	75
3. Mena Demokrasi Fonu (Greater Middle East And North Africa Foundation For Democracy)	76

2.2.2. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Siyasi Ve Sosyal Programları..76**1. Siyasi Ve Sosyal Reformlar.....76****2. Ekonomik Reformlar77****3. Eğitim Reformları78****4. Kadının Konumunun İyileştirilmesi İçin Yapılan
Reformlar.....79****2.3.3) Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ne Bakışı81****SONUÇ85****KAYNAKÇA.....95****ÖZET103****ABSTRACT105**

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilâtı
AT	: Avrupa Topluluğu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği- Association of South East Asian Nations
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİP	: Büyük İsrail Projesi
BM-UN	: Birleşmiş Milletler- United Nations
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CIA	: Amerikan Merkezi Haber Alma Ajansı- Central Intelligence Agency
CENTCOM	: ABD Merkez Komutanlığı -US Central Command
CENTO	:Merkezi Antlaşma Örgütü - Central Treaty Organization
CSIS	: Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi- Central for Strategic and International Studies
DAD	: Democratic Assistance Dialogue
EİT/ECO	: Ekonomik İş Birliği Teşkilâtı –Economic Cooperatin Organization
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği -European Free Trade Association
GSMH	: Gayri Safi Millî Hasıla
İKDP	: Irak Kürdistan Demokrat Partisi
KİS/ WPD	: Kitle İmha Silahları- Weapons of Mass Destruction
MC	: Milletler Cemiyeti
MENA	:Greater Middle East and Nort Africa Forum for Future

- MEPI : Middle East Partnership Initiative
- MIDEASTFOR: Orta Doğu Gücü- Middle East Force
- NATO :Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilâtı –North Atlantic Treaty Organization
- NBC : Nuclaer, Biological and Cemical Weapons
- OPEC : Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
- RF : Rusya Federasyonu
- SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- WTC : Dünya Ticaret Merkezi- World Trade Center
- WTO : Dünya Ticaret Örgütü- World Trade Organization

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide üyesi oldukları iddia edilen teröristlerin kaçırdıkları dört yolcu uçağından ikisi ile ABD'nin ekonomik alanda egemenlik sembolü olan New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne (WTC), biri ile de ABD'nin askeri alandaki egemenlik sembolü olan, Washington DC'deki Pentagon'a düzenledikleri saldırı ile ABD'nin gerek güvenlik kavramında, gerek tehdit algılamasında, gerekse Ortadoğu bölgesine yönelik 1945 sonrasında izlediğı politikasında meydana gelen değişiklikleri açıklamaya çalışmaktır.

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD, İngiltere, Rusya, Kanada gibi ülkelerin desteğini arkasına alarak "terörizme karşı savaş" ilan etti. ABD Başkanı George W. Bush'un tüm dünyaya seslenişinde; "Ya bizimlesinizdir ya da teröristlerlesinizdir"¹ demek suretiyle ABD'nin; 11 Eylül'den sonra, NATO'da dahil olmak üzere uluslararası kurum ve kurallara daha az bağı bir şekilde hareket edeceğini ortaya koymuş, "kitle imha silahlarının teröristler tarafından kullanılması ve petrol kaynaklarına erişim imkanlarının sınırlandırılması" gibi tehditlerin gerçekleşmesini beklemeyeceğini açıklamıştır. ABD olayları beklemek yerine 20 Eylül 2002 tarihinde açıkladığı "Önleyici Askeri Müdahale Doktrini" ile istediğı zaman istediğı yere, mümkünse NATO çerçevesinde, mümkün olmazsa tek başına güç kullanabileceğini açıklamıştır.

ABD 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a operasyon düzenlemiştir. ABD bu operasyon da uluslararası hukuka uymamakla birlikte Rusya ve Batı Avrupa'nın da desteğini almıştır. ABD 20 Mart 2003 tarihinde de Irak'a operasyon düzenlemiştir.

¹ Osman ULUDAĞ: Hedefteki Amerika 11Eylül Şoku, (İstanbul, Timaş Yayınları,2002),s.9

Ortadoğu bölgesi gerek stratejik konumu, gerekse sahip olduğu hidrokarbon kaynakları bakımından dünyanın en zengin bölgesi olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Her ne kadar Hazar Denizi'nde ve Orta Asya'da yeni hidrokarbon kaynakları keşfedilmişse de, dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (%65,3) bu bölgede bulunması, işleme maliyetinin düşük olması ve dünya doğalgaz rezervlerinin ise üçte birinden fazlasının (%36.1) Ortadoğu'da bulunması bölgeyi cazip kılmıştır. Bölge ayrıca; sosyal, kültürel ve beşeri yapısı itibarıyla içten ve dıştan birçok mücadeleye de sahne olmuş ve bu satırların yazıldığı sıralarda da sahne olmaya devam etmektedir.

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Ortadoğu politikası daha çok denge politikasına dayanmaktaydı. Temel hedef Doğu (SSCB yanlısı) – Batı(ABD yanlısı) Blokları arasında dengeyi sağlamaktı. Bölge ülkeleri ya iki blok arasında paylaşılmışlardı, ya da iki blok arasında denge politikası izliyorlardı. ABD Soğuk Savaşın bitmesiyle dünya sahnesinde tek süper güç olarak kalmıştı. ABD bu tekelci konumunu kullanarak Amerika merkezli bir dünya düzeni kurmak istiyordu ama bu sefer karşısında soğuk savaşın fırtınalı yıllarında kendi kanatları altında koruduğu, şu an ekonomik açıdan güçlenen ve sivrilen Avrupa vardı. Diğer bir tarafta ise Asya ülkeleri vardı. CIA 2015 Raporuna göre 2015'te Asya'da Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya Asya büyükleri olarak ABD'ye rakip olacaktıdır.²

Bu arada; eğer ABD kendi merkezli bir dünya kurma yolunda yeni girişimlerde bulunmaz ise 2015'te dünyadaki tek yanlı üstünlüğü ortadan kalkacaktır. Bu nedenle üstünlüğünü sürdürebilmek için Amerika'nın hedefi, hem ekonomik açıdan hem de stratejik açıdan önemli bir yer olan Ortadoğu'ya diğer güçlerden önce egemen olmaktır. Kimilerine göre bu nedenlerden dolayı ABD 11 Eylül saldırılarını kendi çıkarlarına uygun

² Detaylı Bilgi İçin Bkz. CIA Global Trends 2015 (www.cia.gov/cia/reports/global_trends2015/index.html)

kullanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri çıkarlarını ancak 11 Eylül saldırıları ile terörizmle mücadele, halklara özgürlük ve demokrasi gibi kavramlarla meşru kılabilirdi. Her ne kadar saldırıları El-Kaide'nin gerçekleştirdiğine dair şüpheler olsa da hedef belliydi, terörizmle savaş, ya da kimi siyasi ve politik çevrelere göre de hedef Ortadoğu pazarına egemen olmaktı.

Çalışmanın birinci bölümünde; Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu bölgesine yönelik dış politikası, 20.Yüzyılın başlarından başlanarak, Soğuk Savaş sonuna kadar panoramik bir şekilde incelenecektir.

Yine aynı bölümde, ABD'nin 11 Eylül sonrasındaki Ortadoğu politikası incelenmiş ve bu başlık altında, ABD'nin dış politika ve güvenlik anlayışı; 1945 ile başlayan yeni dünya düzeninin 11 Eylül ile değişmesi, Amerika'nın 11 Eylül'den sonra 17 Eylül 2002 tarihinde ABD Başkanı George W.Bush'un açıkladığı Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Başkanın, ABD Kongre-sinde 29 Ocak 2002 tarihinde yaptığı konuşmasında; Irak, İran, Kuzey Kore'yi Şeytan Üçgeni (Axis of Evil) olarak nitelendirilmesi irdelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise; 11 Eylül 2001 saldırıları incelenecektir. Öncelikle saldırılar hakkında bilgi verilecek ardından 11 Eylül saldırılarının dünyadaki yankıları, İslamiyet = terör tezi, medeniyetler çatışması tezi ve bir komplo teorisi incelenecektir. Yine bu bölümde 11 Eylül ve ABD'nin Afganistan'a düzenlediği operasyon ve Afganistan hakkında genel bir bilgi verilecektir.

Üçüncü ve son bölümde Irak Operasyonu ve Büyük Ortadoğu Projesi başlığı altında; Irak Operasyonu incelenecektir. Öncelikle Irak hakkında genel bilgi verilecek, sonra 1.Dünya Savaşı öncesinden başlanarak 11 Eylül saldırılarına kadar Irak'ta yaşanan sosyal ve politik olaylara değinilecektir.

Ayrıca 20 Mart 2003 tarihinde başlatılan Irak Savaşı'na kadar gelişen olaylar anlatılacak, daha sonrada savaştan sonra Irak'ta yaşananlar gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

Büyük Ortadoğu Projesi'nin incelenmesi kısmında da; bölgede etkin güç olan Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesine bakışı ve Büyük Ortadoğu Projesi'nin nedenleri ve tarihsel gelişimi farklı bakış açılarıyla irdelenecektir.

11 Eylül 2001 sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu politikası konulu bu tezin hazırlanması sürecinde; literatür taraması yapılarak, devlet kuruluşlarının kaynaklarından, kütüphanelerden seçilen yerli ve yabancı kitaplardan, makale v.b. kaynaklardan faydalanılmıştır ayrıca çeşitli günlük gazetelerden, çeşitli düşünce kuruluşlarının internet ortamında yayınladıkları kitap, makale ve raporlarından da yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD'İN ORTADOĞU POLİTİKASI

1.ABD'İN ORTADOĞU'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASINA PANOROMİK BAKIŞ

Bölgedeki petrolün stratejik ve ekonomik değerinin ortaya çıkmasıyla Amerika'nın Ortadoğu politikasının ana hatları çizilmiştir. ABD'nin zamanla değişen ve gelişen dış politikası çerçevesinde Amerikanın Ortadoğu'ya bakışı genel bir perspektiften oluşmuştur. 20.Yüzyılın başında Ortadoğu bölgesi Amerika tarafından İngiltere'nin nüfuz alanı içinde değerlendirilmekteydi, daha sonraları Amerikan petrol şirketleri ile çeşitli petrol anlaşmalarının yapılması ile ABD bölgeye girmiş ama bölgedeki etkinliği belirleyici nitelikte olamamıştır.

Zaten Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar izolasyon politikasına dönen Amerika, Milletler Cemiyeti'nin kurulmasında ön ayak olmuş fakat ABD Başkanı Wilson Kongreye, Milletler Cemiyeti Anlaşmasını kabul ettirememiştir. Çünkü Amerika bu çapta bir küresel role henüz hazır değildi.³

ABD'nin Ortadoğu bölgesinde kendisinin de bulunması gerektiğini anlaması 2. Dünya Savaşı sonrasına rastlar. Bunun en önemli nedeni Soğuk

³ Henry KISSENGER: Diploması, Çev.İbrahim H.KURT, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2002),s.4

Savaş'ın getirdiği algılama sonucu ABD, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin bölgeye inmesini önlemek istemesiydi. İki kutuplu dünya sisteminde kutbun birini oluşturan Washington, bu özelliğine uygun bir rolü uluslararası arenada oynamak zorundaydı, bunun içinde enerji kaynaklarına ya sahip olmalı ya da yakın olmalıydı. Kısaca bu kaynakları kontrol etmeliydi ya da en azından kutbun diğer ucunun stratejik hedeflerini gerçekleştirmesine mani olmalıydı.

7 Aralık 1941 sabahı Japon uçak gemilerinden havalanan uçaklar Hawaii'nin Pearl Harbour limanındaki ABD Büyük Okyanus Filosuna saldırdılar. Bu beklenmedik ve yıkıcı saldırı sırasında 5'i savaş gemisi olmak üzere 19 tekne batırıldı, yaklaşık 150 ABD uçağı imha edildi, 2.300'den fazla denizci, asker ve sivil öldürüldü. ABD Başkanı Roosevelt bunun "Bir alçaklık günü olarak anılarda yaşayacağını" söyledi. ABD kongresi 8 Aralık'ta Japonya'ya, 11 Aralıkta ise Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.⁴

Böylece ABD Birinci Dünya Savaşı'ndan beri izlediği izolasyon politikasını bir kenara bırakıp engagement (katılımcı) politikasını izlemeye başlamıştır. Bundan sonra ABD, Başkan Franklin D.Roosevelt'in "Demokrasinin büyük silah deposu olmalıyız"⁵ sözünü doğrular nitelikte hareket etmeye başladı.

17 Temmuz 1945'te başlayıp 2 Ağustos'ta sona eren Postam Konferansında ABD, İngiliz ve Sovyet hükümet başkanları Almanya'nın geleceğini, Japonya'ya karşı davranışlarını ve Avrupa Barış Antlaşması'nı tartışmasına rağmen, Ortadoğu bölgesini tartışmamışlardır.

⁴ "Roosevelt ve Yeni Dünya Düzeni (<http://ankara.usembassy.gov/SITENDEX.HTM>)

⁵ "Roosevelt ve Yeni Dünya Düzeni (<http://ankara.usembassy.gov/SITENDEX.HTM>)

25 Nisan 1945'te savaş sonrası dünyasına verilecek biçime ilişkin çok geniş kapsamlı kararlar alındı. 50 ülkenin temsilcileri, Birleşmiş Milletler'in çatısını oluşturmak amacıyla California'nın San Francisco kentinde buluş-tular. Hazırladıkları kuruluş yasası ile uluslararası anlaşmazlıkların barış içinde tartışılacağı ve katılımcıların hastalık ve açlığa karşı ortak savaşı amaç edineceğı bir dünya örgütünün ana hatları çizildi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın Milletler Cemiyeti'ne ye olmasını reddetmiş bulunan ABD Senatosu, bu kez Birleşmiş Milletler Kuruluş Yasası'nı 89'a karşı 2 oyla hemen onayladı. Böylelikle, Amerikan dış politikasına egemen olan yalnızcılık ruhu sona erdi ve Birleşik Devletleri uluslararası ilişkilerde önemli olan bir rol oynamak isteğini dünyaya açıkladı. Ortadoğı bölgesine yönelik Amerika Birleşik Devletlerinin çıkarları kısaca ABD'nin Monroe Doktrinini* terk etmesini ve Batı'nın çıkarlarını korumasını gerektiriyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan ve ülkesini savaşın yıkımına uğratmayan ABD, içte ve dışta görevleri olduğına inandığından dolayı İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından gelen yıllarda küresel olaylara egemen olmaya çalışmıştır. Kısaca, ABD liderleri, savundukları demokratik yapıyı sürdürmek ve yüzyılın getirilerinden de en geniş biçimde yararlanmak istiyorlardı. Time dergisi eski yayımcısı Henry Luce'nin deyimiyle bu "Amerikan Yzyılıydı". Bu Amerikan yüzyılında Ortadoğı bölgesi ayrı bir öneme haizdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Blok'unun lideri olan ABD dünyanın sayılı güçleri arasında bulunmaktaydı. Bu yeni rolünü iyi oynaya bilmesi için ekonomik ve stratejik önemi olan petrole sahip olması gerekmektedir. Çünkü bölgede fazlaca bulunan petrol, 21.yy'nın altınıydı.

* Monroe Doktrini: Amerika Birleşik Devletleri Başkanı James Monroe'nun adı ile anılan yalnızcılık anlayışına dayalı ABD dış politika stratejisi. Monroe Doktorini, bir yalnızcılık örneğı olmaktan çok ABD ile Avrupa büyük devletlerinin etki alanlarını belirlemeye yönelik bir çaba olmuştur. (Faruk SÖNMEZOĞLU: Uluslararası İlişkiler Sözlüğü (Der Yayınları, İstanbul, 2000),s. 522 – 523

Ortadoğu bölgesine yönelik Amerikan çıkarları kısaca şöyleydi : Petrolün makul fiyatlardan ve düzenli olarak sevkinin sürekliliğini sağlamak, bölgenin ve bölgedeki petrol kaynaklarının içerden ve dışardan bir başka gücün kontrolüne girmesini önlemek veya öteki ülkeler üzerinde denetim kurarak petrolün sevkinin engellemelerini önlemek, yine bu güçlerin petrol üreticisi ülkeler üzerinde sağladıkları denetimi Batı dünyasına karşı kullanmaya çalışmalarını engellemektir. Körfezdeki Amerikan müttefiki olan geleneksel rejimleri iç ve dış tehditlere karşı koruyarak mevcut istikrarı devam ettirmek, İsrail'in güvenliğine, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik gerçek ve olası tehditleri önlemek ve tüm bu amaçları gerçekleştirmek için gerekirse güç kullanmaktır.⁶

Amerika'nın 2. Dünya savaşı sonrası güvenlik politikasını Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi stratejisi oluşturmuştur. Çevreleme doktrininin ilk uygulaması Doğu Akdeniz'de yapıldı. İngiltere, komünist güçlerin iktidardaki krallığı bir iç savaş çıkararak tehdit ettiği Yunanistan'ı ve Sovyetler Birliği'nin toprak ödünleri istediği ve Boğazlar'da deniz üssü bulundurma hakkı talep ettiği Türkiye'yi desteklemiştir. Ancak 1947 de İngiltere, artık bu yardımı yapamayacağını Birleşik Devletlere bildirdi. Bundan sonra ABD başkanı Harry Truman ilerde Truman Doktrini olarak bilinecek olan bir açıklama yaptı ve "Birleşik Devletler Politikasının, silahlı azınlıklara ya da dış baskılara baş eğmekte direnen özgür insanları desteklemek olması gerektiğine inanıyorum" dedi. Bu amaçla, Kongre'nin Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardım olarak 400 milyon dolar sağlanmasını istedi ve gerekli ödenek verildi.

Çevreleme doktrini gereği, İkinci Dünya Savaşı'ndan harap olan Batı Avrupa'nın toparlanmasına yönelik yaygın bir ekonomik yardım yapılması planlanıyordu. Birleşik Devletler, bölgedeki ülkelerin çoğunluğu ekonomik ve

⁶ James A. RUSSELL: "Searching for a Post Saddam Regional Security Architecture", Middle East Review International Affairs, VII,(1 Mart 2003),s. 33

siyasal açıdan istikrarsız durumda buldukları için, yerel komünist partilerin, savaş zamanında Nazilere karşı koymuş olmalarını değerlendirerek SSCB'nin desteğiyle iktidara geleceklerinden korkuyordu. Batı Avrupa'daki durumun aciliyetini ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, "doktorlar tartışa dursun, hasta kötüleşiyor" demekle açıklıyordu.

ABD Dışişleri Bakanı Marshall 1947 ortalarında, sıkıntıdaki Avrupa ülkelerini "bir ülkeye ya da doktrine değil, açlığa, yoksulluğa, umutsuzluğa ve karışıklığa karşı" bir program hazırlamaya çağırdı. Bu bağlamda yapılan ilk toplantıya Sovyetler Birliği katılsa da daha sonra toplantıyı terk etmeyi yeğledi. Geriye kalan 16 ülke, dört yıllık bir dönem için toplam 17 milyar doları bulan bir talep hazırladı. "Marshall Planı" adı verilen yardım 1948 başlarında ABD Kongresi tarafından kabul edildi.

Birleşik Devletler, çevrelemeye ilişkin ekonomik çabaları askeri alanda tamamlamak amacıyla bir ittifak yaratılmasına önderlik etmekteydi. ABD ve diğer on Batı Avrupa ülkesi ve Kanada, 1949'da ortak savunma ilkesine dayalı ittifak olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) kurdular. NATO'nun temel prensibi şuydu "üyelerinden birine yapılacak saldırı tümüne yapılmış sayılacak ve buna uygun bir güçle karşılık verilecekti. Nato'nun kurulmasından sonra 1950 yılında ABD savunma stratejisini belirledi. Hedef Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesiydi.

Soğuk Savaşın etkileri diğer bölgelerde olduğu gibi Ortadoğu bölgesinde de görülüyordu. İran'daki Sovyet Birlikleri 1946'da varolan anlaşmanın aksine, İngiliz ve Amerikan birliklerinin çekilmesine rağmen İran'ı terk etmemiştir, böylece petrol üreticisi olarak stratejik önem taşıyan Ortadoğu bölgesinin müdahaleye açık olduğu ortaya çıktı. ABD, Moskova'nın birlik bulundurmaya sürdürmesinin Birleşmiş Milletler tarafından kınanmasını talep etti. Sovyet tanklarının bölgeye girdiğini gören Washington çatışmaya

hazırlandı. ABD'nin kararlı tutumu karşısında Sovyetler Birliği birliklerini geri çekti.

Birleşik Devletler İran olayından iki yıl sonra (1948), İsrail devletinin kurulmasının 15. dakikasında İsrail devletini resmen tanıdığını ilan etti; bu kararı Başkan Truman almıştır. Birleşik Devletler bir yandan İsrail'le yakın ilişkiler geliştirirken bir yandan da İsrail'e karşı olan Arap devletleriyle dostluğunu sürdürmeye çalışsada İsrail'i tanimasından dolayı Arap dünyasının tepkisini almıştı.

Bölgenin stratejik konumu ve sahip olduğu petrol kaynakları nedeniyle ABD açısından taşıdığı önem özellikle 1950'lerin ortalarına doğru artmıştı. Yıllardır bölgenin liderliğini üstlenen İngiltere ve bölge ülkelerinin birbiriyle ters düşmeye başlamasıyla ABD yavaş yavaş bölgenin koruyuculuğunu üstlenmeye başladı. Bu nedenle ABD, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya doğru yayılmasını önlemek için bölge ülkelerini Batı destekli bir savunma örgütü içinde bir araya getirme kararı aldı. ABD, örgüte liderlik yapacak ülke olarak laik ve demokratik Türkiye'yi görmekteydi. İlk olarak Nisan 1954'te Pakistan ile Türkiye arasında Dostluk ve Güvenlik İşbirliği Anlaşması imzalandı. Bu antlaşma her ne kadar diğer Arap devletlerinin katılımına açık olsa da Arap devletleri, bu işbirliği anlaşmasını Batılı devletlerin yeni bir oyunu olarak gördüklerinden Pak'ta katılmadılar.

Aynı yıl içerisinde Batı yanlısı tutumuyla bilinen Irak Devlet Başkanı Nuri Said, Türkiye ve Irak'ın güvenliklerinin komşularıyla işbirliği yapmalarından geçtiğini ifade ederek, Türk Başbakanı ile Mısır, Suriye, İran ve Pakistan ile temasa geçme kararı verdiler. Mısır'ın, olumsuz yanıt vermesinin yanı sıra Irak'ı da vazgeçirmeye çalışmıştır.⁷

⁷ Nasuh USLU:Türk Amerikan İlişkileri, (21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2002), s.113

Tüm itirazlara rağmen, Irak ve Türkiye arasında 1955'te Bağdat Paktı imzalandı. Daha sonraları bu pakta İngiltere, Pakistan ve İran da katıldı. ABD paktın üyesi olmamasına rağmen, paktı desteklediğini bildirdi ve paktın faaliyetlerine katkıda bulundu. ABD, Mısır ve Suudi Arabistan'ı karşısına almak istemediğinden dolayı kendi desteğiyle kurulan pakta üye olmaması paktın üyeleri arasında hayal kırıklığına yol açtı. Sovyetler Birliğini bölgeden uzak tutmak için düşünülen Bağdat Paktı, Arap devletlerinin SSCB'ye daha yakınlaşmasına neden oldu. Ayrıca Pakt'ın üyelerinden olan Irak'ta meydana gelen darbe sonucu ve Irak'ın giderek SSCB'nin etkisine girmesinden sonra Irak darbeden bir yıl sonra, yani 1959 yılında Bağdat Pakt'ından ayrıldı. Irak'ın paktan ayrılması ile diğer ülkeler bir araya gelerek paktın adını Merkezi Anlaşma Örgütü (Central Treaty Organization CENTO 1959) olarak değiştirdiler.

1953'te ABD Başkanlığına gelen Dwight D. Eisenhower, Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırması üzerine 1956'da İngiliz ve Fransız birlikleri Kanalı ve İsrail'de Sina Yarımadası'nı işgal edince güç kullanmaya karşı çıktı. Özellikle Sina Yarımadası'nın İsrail tarafından işgal edilmesinin Arap dünyasında büyük tepkilere yol açtı. Bunun sonucunda ABD İsrail'e, İngiltere'ye ve Fransa'ya işgal ettikleri topraklardan geri çekilmeleri için baskı uygulamaya başladı. Büyük ABD baskısı sonucu İngiliz, Fransız ve İsrail birlikleri geri çekildi ve kanal Mısır'ın kontrolü altında kaldı.

1957'de Başkan Eisenhower'ın, daha sonraları Eisenhower Doktrini adı verilen, Kongre'ye gönderdiği mesajında şu konulara değinmekteydi; "...bağımsızlığını korumak için ekonomik kalkınma çabası içinde olan Ortadoğu ülkelerine ekonomik yardım yapılması; bunlardan askeri yardım isteyen ülkelere askeri yardım da yapılması; uluslararası komünizmin kontrolü altında bulunan herhangi bir devletten gelecek silahlı, bir saldırıya

karşı ve bölge devletleri istediği takdirde Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması.⁸

Soğuk Savaş'ın başlamasının ardından Ortadoğu'ya SSCB'nin girmemesini temel politikası yapan Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'daki ilk askeri oluşumunu Ortadoğu Gücü (MIDEASTFOR) simgesel bir nitelikte oluşturulmuştur. Ancak bu güç, bölgeye yönelik politikasını göstermesi açısından önem arz etmekteydi.⁹

İngiltere'nin 1970'lerde Ortadoğu'da olmayacağını açıklamasının ardından ABD Başkanı Nixon döneminde "çift ayaklı politika" denilen Irak'ın yanında İran ve Suudi Arabistan'a da silah transferinin artırılması söz konusu oldu. Genel olarak ABD 1960'lı, 1970'li yıllarda bölge ülkeleriyle güvenlik temelli işbirliğine dayanan politikalar izlemiştir. Örneğin, ABD'nin Körfezdeki diplomatik temsilcilerinin ve teknik yardımlarının artırılması, Körfez ülkelerinin desteklenmesi, Körfez'de bir miktar deniz gücünü olası muhalefetlere rağmen muhafaza etmesi gibi. Çünkü bu dönemlerde Nixon Doktrini egemendi. Genel hatlarıyla Nixon Doktrini ABD'nin bölgesel çatışmalara doğrudan askeri müdahalelerde bulunmayacağını ve müdahalelerin yerine askeri ve ekonomik yardımlarda bulunacağını içermekteydi. Kısaca ABD bir nevi yalnızlık politikasına tekrar dönmekteydi.

70'lı yılların sonlarına doğru gerçekleşen iki büyük olay Nixon Doktrinini yeniden gözden geçirilmesini gerektirdi. Çünkü 1979 yılında Amerika yanlısı İran Şah'ı Pehlevi'nin İran devrimi ile ülkeden ayrılması ile ABD'nin İran'a dayalı bölgesel politikasının alt üst olmasının yanı sıra 1979

⁸ Tayyar ARI: Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş Petrol ve Hegemonya (Alfa/Aktüel Kitapevi, İstanbul, 2004), s. 224

⁹ Tayyar Arı, age. S. 324

yılında petrol fiyatlarını hızla yükseldi. Ayrıca Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi ile Nixon Doktrini terk edildi.

Bu gelişmeler ışığında Nixon'dan görevi alan Carter yaptığı açıklamalar ile endişesini ortaya koymuş ve petrolün güvenliğinin sağlanmasında gerekirse ABD'nin doğrudan askeri gücü kullanacağına dikkat çekmiştir.¹⁰

Carter 1980'de Kongrede yaptığı bir konuşmasında, Basra Körfezinin denetimini ele geçirmek amacıyla herhangi bir yabancı güç tarafından yapılacak müdahaleler ABD'nin yaşamsal çıkarlarına bir saldırı olarak dikkate alınacağını ve böyle bir saldırıya askeri güç de dahil olmak üzere gerekli her türlü araçla müdahale edileceğini belirtmiştir. Bu çerçevede, ABD'nin Irak – İran Savaşının başlaması üzerine bölgede askeri varlığını arttırdığı görülmektedir. Savaşın yayılması üzerine petrol yatakları ve dolum tesislerinin İran'ın hava saldırısına uğraması üzerine savunma kapasitesini artırma amacıyla AWACS uçaklarını Suudi Arabistan'a göndermiştir.¹¹

Bölgede yaşanan radikal değişimler sonucu Körfez bölgesindeki siyasi girişimlerin yanı sıra, gerektiğinde müdahale edebilecek nitelikte ve çöl koşullarına dayanaklı bir askeri güç oluşturuldu. 1978 yılında Başkan Carter döneminde kurulan Acil Müdahale Gücü (Rapid Deployment Joint Task Force) daha sonraları adı ABD Merkez Komutanlığı (US Central Command – CENTCOM) oldu. Bu komutanlık 1991'deki Birinci Çöl Tilkisi operasyonunda, 1998'deki İkinci Çöl Tilkisi operasyonunda ve 2003'teki Irak Operasyonunda büyük ölçüde kullanıldı.

¹⁰ Tayyar Arı age. s. 234

¹¹ Tayyar Arı age. s. 239

Ayrıca bölge devletleri ile CENTCOM'a kriz anlarında kolaylıklar sağlamak adına bazı anlaşmalar yapıldı. Son haliyle CENTCOM'un sorumluluk alanı, Kuzey Doğu Afrika ve Güney Batı Asya bölgesini kapsamaktaydı. Bu bölgeler; Basra Körfezi'ni, Aden Körfezi'ni, Umman Denizi'ni ve Kızıldeniz'i içerisine almaktaydı.¹² CENTCOM'un üssü şu anda Katar'da bulunmaktadır.

1980 sonbaharına gelindiğinde, İran'la Irak arasında 8 yıl sürecek olan bir savaş başladı. İran'da Şah rejiminin Humeyni ve yandaşları tarafından sonlandırılması, sorunların başlamasına neden oldu. İran'da başlayan bu yeni akım Ortadoğu Devletlerinde de etkisini gösterdi. Mollaların devrim yapmasıyla birlikte İran – Irak ilişkileri boyut değiştirerek Şatt-ül Arap'ın denetim hakları, Basra Körfezi'nde söz sahibi olma mücadelesi ayrıca din ve etnik konulardaki farklılıklar iki ülke arasındaki gerginliğin artmasına yol açtı.

Basra Körfezi'nde uzun yıllar süren İngiliz egemenliğinin sona ermesiyle bölgedeki devletler Körfezde hak sahibi olmak istediler ve bu durum gerginliklerin başlamasına neden oldu. Bölgedeki kontrol Şah Pehlevi döneminde, Amerika ile işbirliğinde olan İran'ın elinde bulunuyordu. Mollaların devrim yapmasıyla Amerika ve İran arasındaki işbirliği bozulmuştu ve Körfez denetimine Irak ve Suudi Arabistan da talip oldu.

Sorunların tırmandığı Irak – İran çekişmesi 22 Eylül 1980'de iki ülke arasında savaşın başlamasıyla son haddine ulaştı. İran ordusunun elindeki silahlar Amerikan yapımıydı. Ancak İran – Amerikan ilişkilerinin kopmuş olması nedeniyle, bu silahların bakım ve onarımında ortaya çıkan, yedek parça sorunu İran'ı zor durumda bırakıyordu. Irak ise sahip olduğu, Sovyet yapımı modern silahlara güveniyordu. Irak 1983 yılından itibaren, "kimyasal

¹² Tayyar Arı a.g.e. S. 246

silah” kullanmaya başladı. Bunun üzerine Amerikan Dışişleri Bakanlığı bir bildiri yayınlayarak Irak’ı kınadı.

Ayrıca savaşın Basra Körfezi’ne kaydırılması üzerine, 1983’de ABD, Körfez’deki uluslararası sularda, serbest geçişin, ihlaline izin vermeyeceklerini ve gerekirse, ilgili diğer devletlerle birlikte gerekli önlemlerin alınması yoluna gideceğini bildirdi.

22 Eylül 1980’de başlayan ve her iki tarafın da belirgin bir üstünlük sağlayamadığı savaş; Irak’ın 17 Temmuz 1988’de, İran’ın ise 18 Temmuz 1988’de kabul ettiği BM Güvenlik Konseyi’nin kararıyla 20 Ağustos 1988’de sona erdi.¹³

Irak savaş sonrasında nükleer ve kimyasal silah üretimine hız vermiştir. Irak’ın silahlanma yönündeki bu tür çabaları bu devletin bölgede hegemonyasını kurmak istediği biçimde yorumlamıştır. 1990’li yıllarda ABD’nin Ortadoğu politikasının ana hatları, Irak’ın Kuveyt’i işgali ve Irak Operasyonu’dur. Fakat bu Politika, ABD’nin Ortadoğu’ya yaklaşımında, ABD Başkanı Truman zamanından beri süregelen politikasından bir farklılık göstermemekteydi.¹⁴

Soğuk savaş’ın ve SSCB’nin sona ermesi ile çift kutuplu sistem sona ermiş ve tek kutuplu sistemin başlaması bütün kürede jeopolitik istikrarsızlıklara yol açmıştı. Ortadoğu bölgesine de ABD’nin soğuk savaş sonrasında en çok sorunla karşı karşıya kaldığı ancak hayati çıkarlarını da korumak zorunda olduğu bir bölgeydi. Bu nedenle Irak’ın Kuveyt’i işgalinde

¹³ Macit ÇOBANOĞLU: Türkiye Irak ilişkilerinin Dünü, Bugünü (Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1994), s.141 - 144

¹⁴ Detaylı Bilgi İçin bkz. Burcu BOSTANOĞLU, “Soğuk Savaş Gündülenmesi ve Ortadoğu” Avrasya Dosyası Ortadoğu ve Terör Özel (3, 2.Yaz, 1996)

sesiz kalmış, Körfezdeki çıkarlarının tehlikeye girdiğini anladığı için Kuveyt işgali sonrasında bölgeye müdahale etmiştir.

Irak, 1991'de Kuveyt'i işgal etti. Bu işgal ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik hesaplarını korumaya yönelik politikaları sonuç vermemiştir. ABD'nin, Körfez'deki en büyük endişesi güç dengesinin İran yada Irak lehine değişmesi idi. Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesine göz yumulursa Irak, petrol kapasitesini ikiye katlayacak ve Ortadoğu'da İsrail'den sonra en büyük ekonomik ve askeri güç haline gelecekti. Saddam Hüseyin, Kuveyt'i ilhak ettikten sonra belki diğer Arap devletlerini işgal etmeyecekti fakat bu ülkelere kendi politikalarını empoze edebilecek bir durumda olacaktı. Bu durum ABD tarafından kabul edilemezdi.¹⁵ Körfez Savaşı'ndan öncede ABD, Körfez'in temel savunucusu olarak görülüyordu. Fakat Körfez'in savunmasına doğrudan katılmasını sağlayan bir kurum yoktu. Körfez Devletleri'nin kendi askeri yetenekleri sınırlı ve yetersizdi. Bu devletler İran ve Irak güçlerin işgalinden korkuyorlardı.¹⁶

ABD'nin Suudi Arabistan ve İran'a dayanan iki sütunlu politikasının İran devrimiyle sona ermesiyle Carter Doktrini'ne geçen ABD Körfez'de herhangi bir istikrarsızlığa yol açacak petrol akışını engelleyecek her harekete karşı tepki vereceğini bildiriyordu. Bu bağlamda körfezdeki ülkeleri korumak için ilk olarak ABD 1981 yılında Körfez İşbirliği Konseyi'ni ortaya çıkardı ama ABD bu iş birliğinin içinde yoktu. Çünkü ABD Soğuk Savaş sırasında, Ortadoğu'da kendisi tarafından desteklenen hiçbir oluşumda düşmanlarının tepkisini çekmemek için yer almamıştır.

¹⁵ Kadir DUVAR: Amerika'nın 11 Eylül Sonrası Irak Politikası (YL tezi, TC.Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2005) s. 31 – 32

¹⁶ Serhat ERKMEN :“AB'nin Orta Doğu'da Değişim İhtiyaçlarının Nedenleri”, Irak Krizi (ASAM Yayınları, Ankara, 2003), s.104,

Irak'ın Kuveyt'i işgali ile ortaya çıkan Körfez Krizi sırasında BM örgütü ve özellikle Güvenlik Konseyi uluslararası soruna yönelik olarak, 1945'den sonraki dönemden beri, hiç olmadığı kadar etkin bir konumdaydı. Bu doğrultuda ABD'nin öncülüğünde BM Güvenlik Konseyi 660, 661, 662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674 ve 677 sayılı kararları alarak Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak derhal çekilmesini ve sorunun taraflar arasında görüşmeler yoluyla çözülmesini istemiştir.¹⁷ Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 6 Ağustos'ta aldığı 661 sayılı karar, Irak ile her türlü ticareti yasaklarken, meşru Kuveyt Hükümetinin mal varlıklarının korunması için üye ülkelere çağrıda bulunuyordu. Bütün çabaların sonuç vermemesi üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Irak'a karşı güç kullanılmasına izin veren 678 sayılı kararı kabul etti. Bu karara göre Irak'a 15 Ocak 1991'e kadar BM'nin kararlarına uyması için süre tanınmaktaydı.

Irak verilen süre zarfında BM kararlarına uymaması ve Kuveyt'ten çekilmeyi reddetmesi üzerine, Irak'a karşı oluşturulan müttefik güçlerinin, 1991'in Ocak ayınının 16. gecesini saldırıya geçmesi üzerine Körfez Savaşı başladı. Müttefik Kuvvetler, Afganistan, Arjantin, Avustralya, Bahreyn, Bangladeş, Çekoslovakya, Danimarka, Mısır, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Honduras, İtalya, Kuveyt, Fas, Hollanda, Nijerya, Norveç, Oman, Pakistan, Polonya, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere ve ABD'nin arasında bulunduğu 34 ülkeden oluşuyordu. Ayrıca Körfez Savaşı sırasında ABD'nin bölgede 500 bin askeri bulunurken, müttefik güçlerini oluşturan diğer ülkelerin asker sayısı 160 bini buluyordu.¹⁸

Körfez Savaşı bittikten sonra Bush yönetimi tarafından yeni bir güvenlik stratejisi ilan edilmedi. Soğuk Savaş dönemindeki denge

¹⁷BM Güvenlik Konseyi'nin 1990 sonrası Irak ile ilgili kararları için bkz. <http://www.casi.org.uk/info/scriraq.html> (Campaign Against Sanctions on Iraq)

¹⁸ Vedat YENERER: Düşman Kardeşler (Bulut Yayınları, İstanbul ,2004), s.21

politikasının mantıksal anlamda devamı olan ve bölgedeki önemli bir değişikliğin bölge istikrarını bozacağı yaklaşımını temel alan ve ABD dış politikasının en önemli araçlarından birisi olan çevreleme politikası doğrultusunda Basra Körfezi için üretilen politika 1993 – 2001 yılları arasında izlenmiştir.¹⁹

Genel olarak Körfez Savaşı'ndan sonra ABD bölgede en önemli güç olmuş ve tüm bölgeyi kontrol etmiştir. ABD özellikle Ortadoğu'da hayati çıkarları kategorisini oluşturan üç konuda önemli aşama kaydetmiştir. Bunlar; a) İsrail'in güvenliği, b) bölgedeki ABD çıkarlarına bir başka devlet tarafından meydan okunmasının engellenmesi,c) petrolün uluslararası piyasalara sürekli ve makul fiyattan akışının sağlanması. Bu çerçevede, 1948'den bu yana devam eden çatışmaya çözüm oluşturmak üzere ABD'nin kontrol ettiği Filistin – İsrail barışının çerçevesi çizilmiş ve çok sayıda anlaşma yapılmış ve Irak ise Kuveyt'ten çıkarılmıştır. Ayrıca bölgeye ABD çıkarlarını korumak için 25.000 ABD askeri yerleştirilmiş ve bunların sürekli barındırılması için üsler edinilmiştir. böylece bölgede bulunan petrol denetim altına alınmıştır.

Amerika'nın geleneksel Ortadoğu politikasında anlamını bulan statükoyu koruma politikası, ABD'nin kendisine yakın bulduğu rejimleri desteklemesiyle devam etmektedir. Özellikle Amerika 1948 yılından beri İsrail'i desteklemektedir.

ABD için İsrail'in taşıdığı önem bölgeye yönelik her uygulamasında bir nevi parametre olmuştur. Washington'un bölgeye yönelik politika geliştirirken göz önüne aldığı diğer bir ölçüt İsrail'in Ortadoğu'daki varlığı ve bununla bağlantılı olan Arap-İsrail çatışması ve anti-Batı düşüncelerinden beslenen radikal İslam gerçeğidir.

¹⁹ Serhat ERKMEN: a.g.m.,s 105

1980'lerin sonlarına doğru yükselişe geçen radikal İslam gerçeği ABD yönetimlerinin ılımlı Arap rejimleriyle ittifak yapmasında etkili olmuştur. Özellikle Mısır, Suudi Arabistan ve Ürdün yönetimleriyle ittifakını sürdürmeye ve korumaya özen göstermiştir.

ABD, Ortadoğu'da ulusal çıkarları çerçevesinde bölgedeki istikrarın korunması için ve bu rejimlerin güvenli olarak petrol akışını sağladıkları için müttefik ülkelerin iç işlerine karışmamayı tercih etmiş ve ülkelerdeki anti demokratik yapılara göz yummuştur. Bu ülkelerdeki kötü yönetim, demokrasi ve özgürlük konusundaki sıkıntılı, ekonomik ve sosyal bozukluklar Amerika'nın fazla dikkatini çekmedi.²⁰

Bütün bunlar bir yana Ortadoğu'da ABD karşıtlığı her geçen gün artmaktadır. Siyasal İslam, Körfez Savaşı'ndan sonra ikinci yükseliş eğilimi yakalamıştır. 1979 İran İslam Devrimi'nin yarattığı dalgadan farkları olan bu yeni yükselişi çok güçlü bir ABD karşıtı ortam yaratmaktadır. Bu yönelişin en önemli nedenlerinden biri Arap dünyasındaki ideolojik boşluğun yarattığı ortamdır. Pan-Arabizm'in Körfez Savaşı'yla aldığı darbe Arap Milliyetçiliğini ciddi oranda etkilemiştir.²¹

ABD'nin 2. Dünya Savaşı Sonrasında izlediği Ortadoğu politikası temel olarak Sovyetler Birliğinin çevrelenmesi doğrultusunda gelişmiştir. Soğuk Savaş döneminde ABD'nin ana dış politikası Sovyetler Birliğinin yayılmasının önlenmesiydi. Soğuk Savaş boyunca izlenen denge politikası Körfez Savaşıyla değişmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, çift kutuplu sistemin yıkılmasıyla, süper güç olarak ortaya çıkan ABD Körfez Savaşı'ndan sonra

²⁰ Detaylı Bilgi İçin bkz. Perle Richard ve Fram David, Şeytana Son. Terörde Savaş Nasıl Kazanılır?, Çev. Gökçe Kaçmaz, (İstanbul, Truva Yayınları, 2004)

²¹ Mahmud Faksh, "Withered Arab Nationalizm", ORBIS, cilt 37, sayı 3 (yaz 1993), s. 434

bölgede önemli güç olmuş ve bölgeyi kısmen de olsa kendi kontrolü altına almıştır. Kendi stratejik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda bölge istikrarını korumak için bölgenin bodyguard'lığına soyunan ABD yaptığı müdahaleyle bölge devletlerin tepkisini kazanmış özellikle İsrail ile müttefikliğinden dolayı bölgede anti – Amerikanizm, batı düşmanlığı başlamıştır.

2. 11 EYLÜL SONRASI ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

2.1. ABD'nin Dış Politika Ve Güvenlik Anlayışı

2.1.1. Yeni Dünya Düzeni

20'nci Yüzyıl, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına ve bunlardan sonra bir Soğuk Savaş dönemine sahne oldu. Birinci Dünya Savaşı sonunda ortak güvenlik sistemini kurmak ve savaşı engellemek amacıyla kurulan "Milletler Cemiyeti", 20 yıl sürenin sonunda tüm çabalarına rağmen İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamadı ve 1946 yılında yıkıldı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada ABD ve SSCB etrafına toplanmış devletlerin oluşturduğu iki kutuplu (bio polarity) sistem ortaya çıktı.

Bu iki kutuplu sistem, kapitalizm ve komünizm ideolojileri ile dünyanın; siyasi, ekonomik, askeri ve de politik konularına egemen oldu. Batı Bloğu ve

Doğu Bloğu yanında, bağımsızlıklarına yeni kavuşan devletlerden oluşan “Üçüncü Dünya Ülkeleri”, 1950’lerin ikinci yarısında uluslararası politikaya ağırlıklarını koymak için “Bağlantısızlar Bloğu’nu” kurdu, ancak askeri ve ekonomik güçleri yetersiz olduğu için etkili olamadılar.

Bu dünya düzeninin önemli bir özeliği ise uluslararası örgütlerin öneminin anlaşılması ile birlikte; Birleşmiş Milletler, NATO, AT-AB, Varşova Paktı, BAB, Avrupa Konseyi, AGİT (Avrupa Güvenlik İş Birliği Teşkilatı), EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği), ECO (Ekonomik İş Birliği Örgütü), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler), ASEAN (Güneydoğu Asya Ulusları Birliği) gibi kuruluşların kurulması olmuştur.

Almanya’nın birleşmesi, SSCB ve Yugoslavya’nın dağılmasıyla Soğuk Savaş sona ermiş ve ABD dünya hegemonyasında tek süper güç olarak kalmıştır.

SSCB’nin dağılması ile sona eren Soğuk Savaş döneminin ardından dünyadaki tehdit algılamaları ve güvenlik anlayışları büyük bir değişime uğramıştır.”Soğuk Savaş’ta güvenlik yoktu, fakat istikrar vardı; 1990’larda Soğuk Savaş’ın hemen ertesinde ise güvenlik vardı, ama bu defa istikrar yoktu” yaklaşımı dönemin durumunu özetlemektedir. Terörizmin miladı sayılabilecek 11 Eylül 2001 tarihinden sonra ise bu denklem, “güvenlik yok, istikrar da yok” durumuna gelmiştir.²²

11 Eylül saldırısı ABD’nin bu tehditlerle mücadele yöntemini temelden değiştirmiştir. Saldırı sonuçları itibarıyla, *de facto*, bir savaş etkisi yaratmıştır. Bu hadisede savaşın taraflarından biri ortada yoktu, kim olduğu da meçhuldü. Çünkü bir küresel terör türü söz konusuydu. Bundan sonra ABD, NATO da

²² Detaylı bilgi için bkz. Stratejik Analiz Dergisi, (Ekim 2001)

dâhil olmak üzere uluslararası kurum ve kurallardan daha bağımsız bir şekilde hareket etmeye başlamıştır. 11 Eylül'den sonra ABD; "kitle imha silahlarının (weapons of mass destruction) NBC(nuclear, biological and chemical weapons) silahlarının terör şebekelerince kullanılması ve petrol kaynaklarına erişim imkânlarının sınırlandırılması" gerektiğini açıkladı. ABD 20 Eylül 2002 tarihinde açıkladığı "Önleyici Askeri Müdahale Doktrini" ile istediği zaman istediği yere, ister NATO çerçevesinde, mümkün olmazsa tek başına güç kullanabileceğini belirtti. Önleyici güç kullanımında tek şart, ABD'nin saldırmayı düşündüğü yerden, terör türünde bir tehdit algılamasıdır. Böylece ABD klasik uluslararası hukukun gerektirdiği, saldırının ortaya çıkmasını bekleme anlayışını değiştirdi.

ABD'nin yeni dış politikası geçmişteki ideolojik eksenli yönelimleri ile karşılaştırıldığında, geçmişteki politikalarında görülmeyen ideolojik, politik, askeri, kültürel ve toplumsal sorunlar değişik boyutlarda görülmektedir.

Sorunlar boyutunun birinci aşamasını hedefin fiziksel belirsizliği oluşturmaktadır. 19.Yüzyılın başında Washington, anti-monarşist bir dış politika doktrinini benimsediğinde bu politikanın objesi reel bir süper güç olan Büyük Britanya İmparatorluğu idi. 20.Yüzyılın başındaki anti-militarist ideolojinin objesi ise hegemon güç olmak için çabalayan 2.Reich* oluşturmaktaydı.

20.Yüzyılın ortasına doğru gelişen anti-nazist ideolojinin objesini ise 3.Reich** teşkil ediyordu. Soğuk Savaş'ta ise Sovyet ve pro Sovyet ülkeler anti-komünist ideolojinin objesi durumunda idiler. Bütün bu ideolojik açılımlarda; objeler, reel, sınırları belli, komuta kontrol karargâhları

* 2.Reich:Von Bismarck'ın kurduğu Alman İmparatorluğuna verilen ad .

** 3.REICH: Adolf Hitler Almanya'yı Kutsal Roma–German İmparatorluğu'nun ve Bismarck'ın İmparatorluğu'nun varisi olarak gördüğünden , kendi yönetimindeki bu devleti 3.Reich olarak adlandırıyordu.

görülebilirdi ve bu anlamda belirgin hedef niteliği taşımaktaydılar. Oysa, ABD'nin "anti-terörist güvenlik ideolojisi" diye tanımlanan 11 Eylül sonrası dış politika ideolojisinin belirgin bir objesi yoktur.²³

2.1.2. 17 Eylül 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi

17 Eylül 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde²⁴

(a) "Uluslararası sistemin istikrarı ile insanlığın geleceği için, 20'nci yüzyılda da galip gelmiş olan temel insan hakları ile ekonomik ve siyasal özgürlüklere bağlı ulusların özgürlük, demokrasi ve serbest girişimi savunmaları gerekmektedir." ifadesi kullanılarak, özgürlükleri kısıtlayan uygulamaların bertaraf edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

(b) Belgeye göre ABD'nin öncelikli stratejisi, "özgür ve demokratik yönetimlerin kurulması konusundaki çabaların uluslararası örgütlerin desteği ile sağlanması"dır.

(c) Belgeye göre terörizmi destekleyen ya da terörist olanlar;

- (i) Kız çocuklarını okutmayanlar,
- (ii) Totaliter rejimler,
- (iii) Tehlikeli teknoloji kullananlar,
- (iv) Radikal topluluklar,
- (v) Tüm bunlara yardım edip kolaylık sağlayanlardır.²⁵

²³ Kenan TAŞDEMİR: 11 Eylül sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası (Akademi Tezi, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 2002), s 4.55

²⁴ Detaylı bilgi için bkz. The National Security of The United States of America, (<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>, Eylül 2002)

(ç) Belgede yer alan bir diğer ifade de “terörizmin yeşerme imkânı bulunduğu hassas bölgelerde, İslam dünyasının modern yönetimlerinin destekleneceği” ifadesidir.

Belgede önemli olan diğer bir konu da; “uluslararası bir destek sağlanamasa bile ABD’nin kendini koruma adına önleyici müdahalede bulunabileceği”nin belirtilmiş olması ve bu noktada “kendisine onay vermeyen devletlerin de ötekiler kategorisine dahil edileceği”nin açıklanmış olmasıdır. Önleyici müdahale; teröre ilişkin önlemlerin, bir olgu, olay ya da eylem gerçekleşmeden askerî araçları da kapsayan her türlü araçla alınması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle ABD herhangi bir ülkenin, örneğin kitle imha silahlarına sahip olmasından şüphelenmesi halinde, bunları kullanmasa da, hareket geçirmese de, hatta kimyasal silahları harekete geçirmekle tehdit etmese de bu ülkeye müdahale edebilecektir. Stratejinin en can alıcı özelliği, önleyici vuruş çerçevesinde ABD’nin dünyanın birçok yerine kendi başına müdahale edebileceğini göstermesidir. Kısaca Amerika’nın, 17 Eylül 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde, “yeni bir uluslararası yapı kurulmasını” öngördüğü açıkça belirtilmektedir.

(d) ABD’nin ulusal strateji belgesinde yer alan işbirlikleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

(i) Yeni koşullara göre yeniden şekillendirilmiş NATO ittifakı,

(ii) NATO ile iş birliği çerçevesinde değerlendirilip ayrı bir oluşum olarak görülmeyen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası,

(iii) Uzak Asya’da Japonya, Güney Kore ve Avustralya ile iş birliği,

(iv) Asya’da Rusya Federasyonu, Hindistan ve Çin Halk Cumhuriyeti ile işbirliği.

²⁵ Gamze GÜNGÖRMÜŞ KONA: Orta Doğu- Orta Asya ve Kesişen Yollar (IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003), s.365

(9) Bush Doktrini'nin şekillendiği unsurlardan biri olan Ulusal Güvenlik Stratejisi üç temel ögeyi barındırmaktadır:

(a) Önleyici Müdahale: ABD terör tehditlerini, bölgesel çatışmaları ve silahlanmanın yayılmasını önlemek amacı ile diplomasi, kanun yaptırımı, silah denetimi ve ihracat kontrolü gibi stratejileri aktif bir biçimde kullanmayı plânlamaktadır.

(b) Önceden Müdahale: Terör tehlikelerine ve saldırgan olabilecek haydut devletlere karşı önceden güç kullanma anlamına gelen bu kavram, Bush Doktrini'nin temel taşıdır. Buna göre sadece acil durumlarda güç kullanma anlayışı geçerliliğini yitirmiştir.

(c) Savunma: ABD hiçbir gücün kendisine meydan okuyamayacağı bir askerî güce sahip olmalıdır. Bu doğrultuda ABD, füze savunma sistemi ile savunma kapasitelerini artırarak hem kendisini hem de müttefiklerini daha iyi koruyabilecek hale gelecektir.²⁶

(10) ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerinde öngördüğü politikaları yürürlüğe koyması için kriz veya dönüm noktası niteliğindeki bir olayın olması gerekmektedir. Örneğin; 11 Eylül saldırıları gerçekleştirilmemiş olsaydı, ABD'nin ulusal güvenlik stratejisinin böylesi bir enerji ve şevkle meşrulaştırılması mümkün olamazdı. El-Kaide, saldırıları ABD'nin toprakları üzerinde gerçekleştirmiştir. Ayrıca saldırılar uzak bir tehdit gibi görünen kitle imha silahları konusundaki rahatlamayı da ortadan kaldırmıştır. 11 Eylül saldırıları, ABD Savunma Bakanlığının daha önce ele aldığı, "savunma kurumlarının transformasyonu"nu hedefleyen altı amaçlı bir stratejiyi uygulama kararının hayata geçirilmesinde ve 400 milyar dolar olan 2003 yılı savunma harcamaları bütçesinin beş yıl içerisinde 500 milyar dolara çıkarılmasında da etkili olmuştur. Bu amaçlar;²⁷

²⁶ Gamze GÜNGÖRMÜŞ KONA : a.g.e., s.366

²⁷ Prof.Dr. Jack KANGAS: Yeni Güvenlik Sorunlarına İlişkin ABD Bakış ve Politikaları, (Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyumu, 13-14 Mart 2003, İstanbul), s.7-9

- a) ABD ana vatanını ve yurt dışındaki üslerini korumak
- b) Uzak tehditler için kuvvet tasarlamak ve takviye etmek
- c) Düşmanların sığınaklarını belirlemek
- d) Enformasyon ağının kurmak
- e) Müşterek operasyonlar için bilgi teknolojisini kullanmak
- f) Uzayla ilgili imkân ve kabiliyetlerin korunması

(11) ABD'nin yeni güvenlik anlayışında kuvvet kullanımının zamanlamasına ilişkin görüşler, "ABD'yi savunmak; olayı önlemeyi ve bazen de bunu yaparken herkesten önce hareket etmeyi gerektirir. Terörizmden ve ortaya çıkmakta olan diğer tehditlerden korunmak, düşmanla savaşmamızı gerektirir" ifadeleriyle ortaya konulmaktadır. Bunun gerçekleştirilmesi için de "en iyi ve bazı durumlarda da tek savunma yöntemi iyi bir taarruzdur" politikasının uygulanması, ABD için hayati öneme haizdir.

(12) Amerika stratejisinin odak noktasının doğuya doğru kayması ve 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler ışığında ABD'nin geleneksel müttefiklerine güvenme zorluğu çekebileceği ortaya çıkmıştır. 50 yıldan beri mutlak olarak var kabul edilen bazı müttefik ilişkileri farklılık göstermeye başlamıştır. Bu nedenle ABD; Bulgaristan, Romanya, Polonya gibi Amerika'nın politikasının destekleyicileri olduklarını ifade eden müttefikler aramaktadır.²⁸

²⁸ Prof.Dr. Jack KANGAS :a.g.e., s.48

2.1.3. Axis Of Evil (Şeytan Üçgeni)

ABD Başkanı G. W. Bush 11 Eylül saldırılarından ve Afganistan operasyonundan hemen sonra kongredeki 29 Ocak 2002 tarihli “ Ulusun Birliği “ konuşmasında; İran, Irak ve Kuzey Kore’yi “ Axis of Evil “ yani şeytan üçgeni olarak tanımladı. Axis of Evil cümlesi sıradan bir cümle değildir. Çünkü içinde tarihi olayları saklamaktadır. Axis kelimesi sözlük anlamıyla ortak ittifak, ortak görüş anlamına gelmektedir. Bu kelime ilk defa 1941 yılında Nazist Almanya’nın, Faşist İtalya’nın ve Militarist Japonya’nın ABD’ye karşı ittifak kurmasına karşılık kullanıldı. Bu ittifak’a “ Axis Power” (Üçgen Güçleri) denildi. Evil (şeytan) kelimesini ise eski ABD Başkanı Ronald Regan, Soğuk Savaş döneminde, Rusya’ya “Evil Empire “ (Şeytan İmparatorluğu) diyerek, ilk defa evil kelimesi kullanıldı. Başkan George Bush eski iki düşman için kullanılan kelimeleri birleştirerek terörizme karşı savaşta kullanacağı bir cümle, daha doğrusu yeni düşmanın adını oluşturdu. İran, Irak, K. Kore arasında ABD’ye karşı hiçbir ittifak olmamasına rağmen Başkan Bush; İran, Irak, Kuzey Kore’yi aynı kategoriye koymuştur. Bunun birinci nedeni ise; Her üç ülkenin de ABD ile bitmemiş sorunlarının olmasıydı. K.Kore ile, 1950 – 1953 yıllarında yapılan Kore savaşında ABD’nin savaşı ne kazanıp ne de kaybetmiş olması, Irak ile, 1990 da başlayan Körfez Savaşı (Gulf War) ile yarım kalan işin bitirilmek istenmesi, İran’la ise Şah’ın 1979’da devrilmesiyle iki ülke arasında hasım ilişkilerinin başlamış olması, yine aynı yılda ABD’nin Tahran’daki büyük-elçiliğinin İran’lı mollalar tarafından kuşatılarak, elçilik çalışanlarının 200 gün boyunca rehin tutulması bardağı taşıran son damla olmuştu.

İkinci neden ise; ABD’nin bu üç ülkeyi kendisi için tehdit olarak algılamasıdır. İran ve Irak’ın yıllarca Hizbullah ve PKK gibi terör örgütlerini desteklemesi ve bu üç ülkenin kitle imha silahları (biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlar) geliştirmesi ABD tarafından tehdit olarak algılanmaktadır.

Örneğin, İnan ve K.Kore geliştirdikleri orta menzilli füzeler ile İnan Avrupa'yı, K.Kore ise Japonya'yı vurabilmektedir.

11 Eylül 2001 sonrasındaki ana hedef terörizme karşı savaşmaktı. Afganistan operasyonu ile hedef genişlemiş ve yeni hedef Şeytan Üçgenine (Axis of Evil) karşı savaşmak olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

1.11 EYLÜL 2001

1.1 11 Eylül 2001 Saldırıları

11 Eylül 2001 tarihi; insanlık tarihine, siyasi, ekonomik ve ideolojik düzeni değiştiren bir tarih olarak kara harflerle yazılmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne en büyük terör saldırılarından birisi yapıldı. ABD'yi ve tüm dünya kamuoyunu felce uğratan 11 Eylül 2001 saldırıları, Amerikan yerel saatiyle 08.48'de, (Türkiye saati ile 15.48'de) başladı.

Wall Street yakınındaki Dünya Ticaret Merkezi'ne (World Trade Center /WTC) gerçekleştirilen ilk saldırı, Amerikan Havayollarına bağlı bir yolcu uçağının Los Angeles'e gitmek üzere Boston'dan kalktıktan sonra, ikiz gökdelenlerden birine çarpmasıyla gerçekleşti.²⁹ Aradan henüz 10 dakika bile geçmemişti ki, ikinci bir uçak, canlı yayını izleyen milyonlarca insanın hayret ve korku dolu bakışları arasında Dünya Ticaret Merkezi'nin diğer kulesine çarptı. Saat 9.37'de üçüncü bir uçak Washington'daki Pentagon binasına çarptı ve büyük bir patlamaya neden oldu.

²⁹ Mustafa AYDIN, Vatandaş AYDOğAN: Kod Adı Kılıç Balığı (Karakutu Yayıncılık, İstanbul 2001),s.35

ABD'de savaş alarmı verildiği açıklandı. Bu arada Washington'daki Dışişleri Bakanlığı binası önünde bombalı bir araba patladı ve Washington'un göbeğinden geçen, şerit şeklindeki yeşil alanda da yangın çıktı. Bir süre sonra Pennsylvania eyaletinde dördüncü bir uçağın kaçırıldığı, daha sonrada uçağın yolcular tarafından düşürüldüğü haberi geldi. İlerleyen zamanda; bu uçağın Beyaz Saray'a yöneldiği gerekçesiyle, Amerikan Hava Kuvvetlerine bağlı savaş uçakları tarafından düşürüldüğü anlaşıldı.³⁰

Washington'da bulunan Kongre Binası, Beyaz Saray, Dışişleri, Hazine ve Adalet Bakanlıkları güvenlik gerekçesiyle boşaltıldı. Federal hükümete ait bütün binalardaki personel tahliye edildi. New York'taki saldırılardan hemen sonra Washington'a döneceğini bildiren ABD Başkanı George Bush'un, Ulusal Güvenlik Konseyini toplamak üzere Beyaz Saray'ın altındaki Bomba sığınağına gelmesi bekleniyordu. Ancak Beyaz Saray yakınında yangın tespit edilmesi ve havada şüpheli bir uçağın görülmesi üzerine, Bush ve kurmayları, Washington dışında bir yerde koruma altına alındı. Başkan Bush akşam saatlerinde, özel silah ve güvenlik sistemiyle donatılmış bir komuta merkezinde çalışmak üzere Nebraska eyaletine götürüldü.³¹

Eylemin sorumluluğunu tek üstlenen örgüt Japon Kızıl Ordusu oldu. Japonların harakiri ve kamikaze geleneklerinden dolayı, akla saldırıları Japon Kızıl Ordusunun gerçekleştirmiş olacağı ihtimalini getirmişti. Ama ABD, gücü neredeyse tükenmiş eski bir örgüt olan Japon Kızıl Ordusu'nun böylesine organize bir eylem yapabileceğine ihtimal vermemekteydi. Çünkü 11 Eylül saldırıları ABD'nin 1941 Pearl Harbour saldırılarından sonra kendi topraklarında yaşadığı en büyük saldırıydı.

³⁰ Metin SEVER, "Düşmanını Arayan Savaş", (Everest Yayınları, İstanbul 2001), s.21

³¹ Mustafa AYDIN, Vatandaş Aydoğan, a.g.e.,s.36

Amerika terörizm deneyimi yaşamasına rağmen, bu genelde yurtdışındaki ABD tesislerini hedef almıştı. Etkisi genel anlamda sembolikti ve ABD içindeki yaşamları ve uygar toplumu tehdit edememişti. 11 Eylül'den önce, Amerika'nın tepkisi kınama, bir veya iki misilleme saldırısı ve bulunabilirlerse suçluların mahkemeye çıkarılması olmuştu. Fakat Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar, sembolik saldırıların ötesindeydi; ABD toplumuna, güvenliğine ve dünyadaki bütün toplumlara temel bir tehdit oluşturmuştu. Hedef sivil nüfusun morali ve yaşam şekliydi.³²

Bunun en iyi kanıtında, ilk defa bir sivil yolcu uçağının, masum yolcularıyla birlikte terör suçuna alet edilmesi ve bir bomba olarak kullanılmasıydı. ABD 9/11 saldırılarından milyarder Arap terörist Usame Bin Ladin'i ve terörist grup El Kaide'yi sorumlu tuttu.

ABD'nin 9/11 komisyonunun raporuna göre; Usame Bin Ladin'in emriyle, Amerikan Hava yolları'nın (American Airlines) 11 sefer sayılı Boston'dan kalkan Los Angeles'a uçan uçak, Mohammed Atta yönetiminde; Waleed Al Shehri, Wail Al Shehri, Stam Al Saqami ve Abdulaziz Al Omuri tarafından kaçırıldı ve kaçırılanlar tarafından saat 8.46.40'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin Kuzey kulesine çarptırıldı. United Havayollarına ait 175 sefer sayılı Boston'dan Los Angeles'a gitmekte olan uçak ise Marwan Al Shehri yönetiminde; Fayez Banihammed, Ahmet Al Ghamdi, Hamza Al Ghamdi, Mohand Al Shehri tarafından kaçırıldı ve WTC'nin güney kulesine saat 9.03.11 civarında çarptırıldı. Saat 9.37.46 da ise Washington'daki Pentagon binasına çarpan Amerikan Havayollarına ait, Washington Los Angeles güzergahlı 77 sefer sayılı uçak ise Hani Hanjour yönetiminde; Navaf Al Hazmi, Khalid Al Mihdhar, Majed Moqed ve Salen Al Hazmi tarafından kaçırıldı. Saat 10.03.11'de hedefine varmadan Pittsburg'un 130 km güneydoğusunda düşen uçak ise, New York'tan San Francisco'ya giden

³² Henry KISSINGER, Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı ?, Çev.Tayfun EVYAPAN, (METU Press, Ankara Ekim 2002),s.263,264

United Havayollarının 93 sefer sayılı uçağıydı ve uçak Ziad Jarrah önderliğinde; Saeed Al Ghamdi, Ahmed Al Haznavi, Ahmed Al Nami tarafından kaçırılmıştır.³³

Aslında Usame Bin Ladin 11 Eylül saldırılarının ilk sinyallerini, saldırılardan üç hafta önce Amerika'yı vurmakla tehdit ederek vermişti. Ayrıca Usame Bin Ladin iki yıl önce yazdığı bir mektupta da, Amerikan halkına; "Büyük sürprizler yaşayacaksınız. Neler olacağına çok şaşıracaksınız ve bu konuda hiçbir şey yapamayacaksınız" demişti.

Peki, kimdi bu Usame Bin Ladin? Usame Bin Muhammed Bin Ladin; 28 Haziran 1957'de Suudi Arabistan da doğmuş olup, 1931 yılında "Suudi Bin Ladin Grup" adını taşıyan güçlü bir inşaat şirketi kurmuş olan bir müteşebbisin elli çocuğundan biriydi. Şirket adım adım petrol, kimya sanayi, bankacılık, telekomünikasyon ve uydu bağlantıları sektörlerinde güçlü pozisyonlar kazanarak dal budak salmış bir yapıya dönüştü. Bu yapı XXI yüzyılın başında Asya, Avrupa ve ABD'de 60'dan fazla şube ve kardeş şirkete sahipti.³⁴

Usame Bin Ladin babasının ölümünden sonra 250 milyon dolarlık bir servetin varisi oldu. Ladin bu serveti, 20 yıl boyunca; iki, üç katına çıkardı. Genç yaşta Müslüman Kardeşler* teşkilatının fikirlerinden esinlenen Ladin, CIA'nin 1980'lerde Afganistan'ın Host kentinde, 3 milyar dolar harcayarak Sovyetler'e karşı, İslamcı "mücahit" eğitmek için kurduğu kamplarda yetişti.

³³ Detaylı Bilgi İçin Bkz. The 9/11 Commission Report
(<http://www.9-11commission.gov/report/index.htm>)

³⁴ Yevgeniy M PRİMAKOV: 11 Eylül ve Irak'a Müdahale Sonrası Dünya, Çev. Fatma -Serdar ARIKAN (Doğan Ofset, İstanbul 2004),s.17

* Müslüman Kardeşler: Arapça İhvanü'l-Müslimin; Hasan el-Benna'nın 1928'de Mısır'ın İsmailiye kentinde kurduğu dinsel- siyasal örgüt. Sağlıklı, çağdaş bir İslam toplumu kurulabilmesi için Kuran ve Sünnet'in kılavuzluğuna dönülmesini savunan hareket Mısır, Sudan, Suriye, Filistin, Lübnan ve Kuzey Afrika'da hızla yayılmıştır. (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1992,Cilt16,s.357)

Kampların zamanla Usame Bin Ladin'in eline geçmesiyle Bin Ladin, Suudi riyalleri ve Amerikan silahlarıyla mücahit yetiştirmeyi sürdürdü. Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesinin ardından, Ladin ile ABD arasındaki ilişkiler bozulmaya başladı. İlk olarak 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanmasından da ABD Ladin'i sorumlu tuttu.³⁵

13 Eylül 2001 günü, Ladin saldırıları kendisinin yapmadığını ama yapanları tebrik ettiğini belirten bir mesaj yayınladı. Amerikalılar; Afganistan hükümetinden, 11 Eylül terörist harekâtının sorumlusu olarak düşündükleri, ünlü Arap terörist Usame Bin Ladin'in teslimini istedi. Taliban iktidarı, bu hareketi Ladin'in yaptığına dair kanıt gösterilmesini veya ispat edilmesini istedi. Aksi takdirde Ladin'i vermeyeceğini söyledi. ABD bir yandan Afganistan yönetimi ile boğuşurken diğer yandan da muhtemel bir operasyon için hukuki zemin hazırlamaktaydı.³⁶

*Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush'un 11 Eylül Saldırılarına Dair Konuşması*³⁷

"11 Eylül'de özgürlük düşmanları ülkemize karşı savaş nedeni sayılacak bir olay gerçekleştirdiler. Amerikalılar savaşı bilirler fakat 136 yıldan beri yabancı topraklarda savaşmışlardır. Buna tek istisna 1941'deki Pazar günüdür. Amerikalılar savaşların neden olduğu kayıpları bilirler, ama büyük bir şehrin ortasında, huzurlu bir sabahta değil. Amerikalılar sürpriz saldırıları bilirler ama, binlerce sivile yapıları değil. Bütün bunlar bir günde oldu ve gece olduğunda dünya farklıydı ki bu dünyada özgürlüğün kendisi saldırıya uğramıştı...

³⁵ Detaylı bilgi için bkz. Hürriyet. 12 Eylül 2001 s.2

³⁶ Haydar ÇAKMAK :Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri (Platin, Ankara Kasım 2004),s.230

³⁷ ABD Dışişleri Bakanlığı Elektronik Dergisi, ÖNSÖZ, Cilt 6, Sayı 3, Kasım 2001

Bu yalnız Amerika'nın savaşı değildir. Tehlikede olan sadece Amerika'nın özgürlüğü değildir. Bu dünyanın savaşıdır. Bu medeniyetin savaşıdır. Bu savaş ilerleme ve plüralizme, hoşgörü ve özgürlüğe inananların savaşıdır.

Bütün milletleri bize katılmaya davet ediyoruz. Talep edeceğiz ve polis güçlerinin, istihbarat teşkilatlarının ve bankacılık sistemlerinden gelecek bilgiye ihtiyacımız var. Birleşik Devletler, şimdiden tepkilerini göstermiş olan birçok devlete ve uluslararası kuruluşla müteşekkirdir. Latin Amerika'dan Asya'ya, Afrika'ya, Avrupa'ya ve İslam Dünyasına kadar bir çok ülke.. Belki de NATO'nun açıklaması dünyanın olaya bakış açısını tam olarak anlatmaktadır: Birimize yapılan saldırı hepimize yapılmış demektir.

Çağdaş dünya, Amerika'nın etrafında toplanmıştır. Şunu anladılar ki; eğer terör cezalandırılmazsa, kendi şehirleri, kendi vatandaşları sıradaki hedef olabilir. Cezalandırılmamış terör sadece binaları yıkmaz, meşru hükümetlerin de istikrarını tehdit eder. Biz buna izin vermeyeceğiz.

Yöntem daha belli değildir, ama sonuç kesindir. Özgürlük ve korku, adalet ve şiddet her zaman savaşmıştır ve şunu biliyoruz ki Tanrı bunların arasında tarafsız değildir."

1.2. 11 Eylül 2001 Saldırılarının Dünyada Yankıları

ABD’de ki terörist saldırıların hemen ardından, 12 Eylül 2001’de dünyadaki birçok ülke, üst düzey alarma geçti. İngiltere’de borsa tatil oldu. Bütün havayollarında olağanüstü hal durumuna geçildi. Kabine “Kobra Operasyonu” adı verilen bir acil güvenlik toplantısı yaptı. Başta Buckingham Sarayı ve parlamento binası olmak üzere, çeşitli devlet binaları özel koruma altına alındı. Bütün dış temsilciliklerinde, üst düzey güvenlik durumuna geçildi. Fransa’da kabine acil olarak toplandı. Ülkedeki asker, jandarma ve polis güçleri tek bir yönetim altında toplandı. Rusya’nın İçişleri Bakanlığı, ülkede ABD’deki saldırıların benzerlerinin meydana gelmesi olasılığına karşı tüm güçlerini alarma geçirdi.

İtalya’da ise Amerikan ve İsrail diplomatik merkezleri, ABD askeri üsleri, kurumları, okulları ve iş yerleri saldırı olasılıklarına karşı kontrol altına alındı. İtalyan havayolu şirketi Alitalia, Tel Aviv, Amman, Beyrut, Tahran olmak üzere tüm Ortadoğu uçuşlarını “kaldırdığını” açıkladı. Hollanda’da ise havayollarında güvenlik önlemleri arttırıldı.

Askeri amaçlı hizmet veren Maastricht ve Eindhoven havaalanlarındaki güvenlik önlemleri en üst düzeye çıkarıldı. NATO ise, Brüksel’deki NATO Merkezinde ve Mons’taki müttefik güçler karargâhında azami alarm durumuna geçti. NATO Merkezi girişinde bir panoya da “Güvenlik Alarmı” ve yanına da askeri dilde azami alarm anlamına gelen “Delta” pankartı ilişitirildi.

Bunların yanında, terör saldırıları piyasaları da etkiledi. ABD’de önce New York’ta bulunan finans ve sermaye piyasalarındaki işlemler durduruldu. Dünya Ticaret Merkezi, ABD borsalarının kalbiydi. Bünyesinde, dünyanın en büyük “Ticari Mallar Borsası” bulunuyordu. Saldırılarla bu borsa ortadan

kalktı. İlk olarak dolarda kan kaybı başladı. Saldırının hemen ardından Euro karşısında dolar yüzde 2 değer yitirdi. İkinci olarak panik ve şokla tırmanışa geçen ham petrol fiyatları 3,6 dolar arttı ve varil fiyatı 31.3 dolara çıktı. Üçüncü olarak saldırı öncesinde 271,40 dolardan işlem gören altının ons fiyatı Londra Borsası'nda 287 dolara yükseldi. Ayrıca Avrupa borsaları hızla düştü.³⁸

Bunların yanında, bazı çevreler tarafından da İslamiyet = terör fikri ortaya atıldı. Böylece; 11 Eylül saldırılarının ardından, ABD ve Batı Avrupa devletlerinde bir İslam karşıtı dalgalanmada meydana geldi. ABD ve Avrupa'da İslam dininin kendisinin saldırgan, savaşçı bir din olduğu ve İslam dünyasının saldırganlığının arttığını vurgulayan pek çok makalede yayınlandı.

ABD'de İslam'ı kabul eden 6 milyon insan yaşamaktadır. Avrupa'da ise Türkiye, Arnavutluk, Kuzey Afrika, Suriye, Lübnan, Pakistan, Hindistan, Endonezya, Malezya ve Filipinlerden göç etmiş milyonlarca Müslüman vardır. Rusya'da da yüzlerce yıllık geçmişe sahip 20 milyon Müslüman bulunmaktadır.³⁹ İslam'ın terör ile bağdaştırılması bu ülkelerde yaşayan Müslüman nüfusa karşı ayrımcılığın (segregasyon), ya da discrimination'in başlamasına yol açmıştır.

Ortadoğu kaynaklı terör bazı nedenlere bağlanabilir; örneğin; Arap-İsrail çatışmasına, Ortadoğu'nun sosyal ve politik yapısına (ekonomik adaletsizlik, işsizlik, krallık yönetimi vs), batının değerlerine, ekonomik ve politik sistemine (kapitalizm, demokrasi, küreselleşme vs) bağlanabilir. Ama din'e bağlanamaz. Din ya da ideolojiler sosyal adalet ve değerlerin bir parçasıdır. Ancak din ya da ideolojiler zaman zamanda kişiler tarafından

³⁸ Detaylı bilgi için bkz. "Ekonomi Haberleri", Milliyet gazetesi (12 Eylül 2001), s.7

³⁹ Detaylı bilgi için bkz. Yevginev PRİMAKOV: a.g.e

kullanılarak; yanlış söylemler, ya da davranışlar bile adil bir amaç için yapılmış ya da söylemiş gibi gösterilebilir. Örneğin; Hitler'in saf Alman ırkı yaratmak için yaptıkları ile, Usame Bin Ladin'in cihat adına yaptığı saldırılar gibi.

Esasen kökten dinciliği (fundamentalizm) sadece İslamiyet için kullanmak yanlıştır. Çünkü; gerek Hıristiyanlık, gerekse Yahudilikte ve Hinduizmde fundamentalist yaklaşımlar vardır. Fundamentalizmin nedeni; Kuran, İncil, ya da Tevrat'ı liberal bir şekilde değil, daha katı mutaassıp (puritan) bir şekilde yorumlamakla alakalıdır. Aynı şekilde El-Kaide'de kendince Kuranı Vehhabilik (Wahhabis)* inançlarına göre yorumlamaktadır.

Kuran-ı Kerim her zaman iyiyi, barışı, kardeşliği ve diğer dinlere de saygıyı savunan bir kitaptır. Teröristler yaptıkları saldırıları adaletli ve haklı kılmak için "cihad" kelimesini kullanılmaktadır. Cihad kavramı dünyayı İslam dünyası (Dar-ul İslam ya da Dar-ul Sulh (barışın evi)) ve savaş dünyası (Dar-ul Harp ya da Dar-ul Ahd (savaşın evi)) diye ikiye ayırır. Dar-ul İslam inananların, Allah yolunda itaat edenlerin dünyası; Dar-ul Harp ise inanmayanların, günahkârların Allah'ı ret edenlerin dünyası olarak anılır.

Cihad (jihad),Kutsal savaş (Holly War ya da Arapça anlamıyla Fi Sabil Allah) her Müslüman'ın inanmayanlara karşı savunma ve saldırma eylemidir. Cihad'in bir benzeri de Haçlı Seferleridir. Çünkü cihad gibi haçlı seferleri de inanmayanlara karşı yapılmış savaşlardır. Cihad'da; İslam'ın düşmanlarına karşı güç kullanılması halinde, sivil halka, çocuk ve yaşlılara zarar

* Vehhabilik: "Eş- Şeyhu'n Necdi " lakabıyla tanınan Muhammed bin Abdülvehhab'in düşünceleri çerçevesinde 18'yy ortalarında ortaya çıkan dini-siyasi bir hareketti. Kuran'a ve hadislere dönüş metodunu benimserler. Türbe, mezar yapmak, cami süslemek, tütün ve kahve içmek, ezanı musiki ile okumak onlara göre "bidat" yani dine sonradan sokulmuştur ve bunlar yasaktır. Örneğin Vehhabiler bu inanıştan dolayı Hz Muhammed ve önde gelen diğer din alimlerinin evlerini, türbelerini yıktılar birçok sanat eserini yok ettiler.(Detaylı bilgi için bkz. Yüksel ÇELİK: "Bizler Kestik Araplar Evliya Yaptı", Hürriyet Tarih, (16 Temmuz 2003))

verilmemesi çağrısı vardır. Kuran-ı Kerim'in ikinci suresinin 190'uncü ayeti şöyle der: "Sizinle çarpışmaya girenlerle Allah yolunda sizde çarpışın ama haksız yere saldırmayın, çarpışmada zulme sapmayın. Çünkü Allah sınır tanımaz azgınları sevmez ." Ayrıca İslam dinine göre, Müslümanların intihar etmeye hakları yoktur, her kim intihar ederse onun cenaze namazı kılınmaz.⁴⁰ İslam dini terörist saldırıların nedeni olamaz. Çünkü İslamiyet'te, gayrimüslimlere karşı hoşgörü gösterilmesi sadece teorikte değil, pratikte de gerçekleşmektedir. Bunun en iyi örneklerinden biri de, Lübnan'da Marunî** Cemaatinin (Cumhurbaşkanlığı, Başkomutanlık görevleri bu gruba aittir), Ortodoks Cemaatinin ve diğer kiliselere bağlı Hıristiyan grupların bulunmasıdır.

Saldırılarla ortaya çıkan diğer bir tez ise Medeniyetler Çatışmasıdır. Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington tarafından ortaya atılan "Medeniyetler Çatışması"*** tezine, 11 Eylül saldırılarından sonra ilgi artmıştır. Samuel Huntington'un görüşüne göre; "soğuk savaşın" iki kutuplu sisteminden sonra öznesini farklı medeniyetlerin oluşturduğu bir dünya sistemi kurulmaya başlandı. Bu medeniyetler arasında bir çatışma yaşanması kaçınılmazdır. S.Huntington dünyayı Batılı ve Batılı olmayan medeniyetler olarak ikiye ayırmaktadır. Huntington'a göre Batı demokrasisi, diğer medeniyetlerin aşırılıkçılığı ve köktenciliği ile karşı karşıya kalmaktadır ve yeni bir tarihi meydan okuyuşa hazırlanmalıdır. Çatışmaların nedenleri arasında yer alan ekonomik ve politik sebepleri özünde yok sayan S.Huntington, her şeyi medeniyet-din karşılığına indirgemektedir. Açıktır ki, böylesi bir paradigma "soğuk savaş" sonrasında dünyayı eskisi gibi ideolojik

⁴⁰ Detaylı Bilgi için bkz. Bernard LEWIS: İslam and the West , Oxford University Press, 1993

** Marunî: Doğu Hıristiyanları. Kökenleri 4.yüzyılın sonları ile 5. yüzyılın başlarında yaşamış olan Suriyeli keşiş Aziz Marun ya da Maru'ya ve 685-707 arasında Antiokheia(Antakya) Aziz Yuhanna Marun'a değin uzanır. Günümüzde özellikle Lübnan'da yaşamaktadırlar. Güney Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika'da, 19. yüzyılda buralar a göç etmiş Marunîlerin soyları sürmektedir. Marunîler kendi ayin usullerini korumakla birlikte Katolik piskoposların yönetimindedirler.(Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1992,Cilt 15, s.393)

*** Bu teori ilk defa Samuel Huntington'un 1993'te yayınlanan kitabında ileri sürülmüştür.

değil ama, medeniyet-din prensibine göre yeniden bölmek için uygun bir ortam yaratmaktadır.⁴¹

Medeniyetler çatışması tezi, bir çok kişiye göre; akademik olmaktan ziyade, politik hedefleri meşrulaştırmak için ortaya atılmış ısmarlama bir tezdır. Demokratlara yakın bir tez. Batı, bir ortak medeniyet olarak algılanmış, buna karşılık İslam dünyası, Çin, Japonya... Batı dışında kalan herkes, bu medeniyeti tahribe yönelik bir hasım telakki edilmiştir.⁴²

S.Huntington'a göre, gelecekte dünya politikasının temelinde medeniyetler çatışması olacaktır. Bunun nedenleri; birinci neden soğuk savaşın düşünce sistemidir. Soğuk savaşta batı; kapitalizmin, market ekonomisinin sembolü olmuştur. Bu dönemde politik ve ekonomik sistemlerin çatışması vardır. Soğuk savaşın bitmesiyle o dönemdeki çatışma şeklide bitmiş ve bir boşluk oluşmuştur; şimdi, oluşan bu boşluk yeni bir çatışmayla doldurulmalıdır. Eski çatışma şekli Soğuk Savaşta ekonomik ve politik temelliydi. Şimdi ki çatışma şekli ise medeniyetlerin, kültürlerin çatışması olmalıdır. Bundan dolayı da din çatışmanın çekirdeğinde (core'un da) bulunmalıdır. Çünkü din; medeniyet, kültür kavramlarının ayrılmaz bir parçasıdır. İkinci neden ise tarihtir. Haçlı seferlerinin (1096) başlamasından beri, doğu batı arasında hep bir çatışma vardır. Bu yüzyıllardır bitmeyen çatışmanın gelecekteki şekli ise İslamiyet ve Hıristiyanlık çatışması olacaktır.⁴³

⁴¹ M .Yegeniy ,PRİMAKOV :a.g.e.,s.33

⁴² Mahir KAYNAK: Amerika, 11 Eylül, Afganistan, Irak, Röportaj:Faruk BİLGİN, (İlk Yayınları, İstanbul Ekim 2003), s.32

⁴³ Detaylı bilgi için bkz.Samuel P. HUNTINGTON :Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzenin Yeniden Kurulması, Çev. Mehmet TURAN, Y.Z. Cem SOYDEMİR, (Okuyan us Yayın, İstanbul 2003)

S.Huntington'un belirttiği gibi tarihi olarak bir doğu-batı çatışması bulunmaktadır ama bu çatışmanın eskiden var olması, gelecekte de tekerrür edeceği anlamına gelmez. Ayrıca batı (Avrupa), geçmişte kendi içinde de tarihi kanlı çatışmalar yaşamıştır; 30 Yıl Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı gibi; bundan dolayı suçu İslam dinine bağlamak yanlış olur. Yüzyıllardır batı kavramı (concept'i) Avrupa'yı temsil etmektedir, doğu kavramı ise sadece İslam medeniyetini temsil etmemektedir. Batılılar tarafından doğu kavramı bazen Ortodoks Yunanlılar için, bazen Rusya için, bazen de Almanya için kullanılmıştır. Kısaca medeniyetler çatışması tezinin gerek tarihi, gerekse günümüz koşullarında gerçekliği yoktur.

Şimdi medeniyetler çatışması tezine göre farklı bir yapı içerisindeyiz. Mesela Rusya'yla Amerika arasında belli çıkarlar konusunda anlaşmalar mevcuttur ve husumet Avrupa'ya yönelmiştir. Avrupa'yı baskı altında tutacak tedbirler alınmıştır.⁴⁴ Soğuk Savaşın bitmesiyle, Amerika'nın önderliği ve bütün batı ekonomilerinin Amerika'nın kontrolü altında bir ekonomi olarak yapılanması şeklinde (2.Dünya Savaşı sonrası) kurulan ekonomik düzen bozulmuştur. ABD sürekli dış ticaret açığı vermiş, Avrupa'da ki ekonomiler ise git gide güçlenmiştir. Bundan dolayı ABD için politik ve ekonomik açıdan güçlü bir Avrupa en büyük hasım olmuştur.

Ayrıca İslam dünyasının; hiçbir zaman birleşip batıya karşı bir blok ve tehdit oluşturması da mümkün değildir, çünkü İslam dünyasının içindeki ülkelerde birbirlerinden farklı yapı ve düşüncelere sahiptirler. Örneğin İranlılar, Türkler ve Araplar ortak dini benimsemelerine rağmen, birbirlerinden çok farklı kültürel özelliklere sahiptirler. İslam dünyası da kendi içinde çatışmalar yaşamıştır. Bunun en güzel örneği İran ve Irak arasındaki 8 yıl (1980–1988) savaşıdır.

⁴⁴ Mahir KAYNAK: a.g.e., s. 32

9/11 ile ilgili olarak gerek medyada gerek akademik çevrelerde binlerce komplo teorileri üretildi ama bunlardan en çok ses getireni 11 Eylül saldırılarını ABD'nin kendisinin gerçekleştirdiği idi. Bu teoriyi ortaya atanların görüşüne göre; ABD yaşadığı ekonomik sorunlarını çözmek hem de dünya üzerindeki egemenliğini güçlendirerek sürdürmek zorundadır. ABD bu problemleri normal yoldan halkına anlatamayacağından, amacı halkına saldırıya uğramış hissi uyandırarak, tedirginlik yaratmak ve halkına tehditle karşı karşıya oldukları hissini vererek yapacağı operasyonlara bir meşruiyet sağlamak ve halkının desteğini almaktır.

Bu teoriye göre gerek eylemlerin yapılaş şeklinde gerekse olayda bazı kurgusal eksiklikler vardır. Örneğin, içeriden destek almadan Usame Bin Ladin'in böyle bir operasyonu gerçekleştirebilmesi mümkün olmayabilir. Ayrıca Usame Bin Ladin'in bu eylemden çıkarı yoktur ve de ABD'nin böyle bir eyleme karşı vereceği tepkiyi hesaba katmaması, dünyanın süper gücünün onların hayatına kastedeceği ve bütün örgütü yok edeceğini düşünmemesi imkânsızdır.

Teoriye göre diğer bir amaçta; ABD'nin 9/11'i bahane edip, askeri üstünlüğünü kanıtlayarak Avrupa'dan önce Ortadoğu'nun hem enerji kaynaklarına, hem de pazarına egemen olmaktır. Bunda dolayı da, hedef Ortadoğu olduğu için, bu eylemi yapanların Ortadoğu kökenli olması gerekiyordu. Böylece ABD halkı bölgeye yapılacak operasyonları meşru olarak nitelendirebilecekti.

Ancak; böylesi bir durumda, aydınlatılması gereken önemli bir hususta; ABD'nin yıllarca kendi beslediği Usame Bin Ladin'i şu an nasıl olupta, terörist olarak ilan ettiği dir.

Kısaca, 11 Eylül 2001 saldırıları; gerek siyasi, gerekse politik, gerekse ekonomik acılardan dünyada yankılar yaratmış, arkasında cevaplandırılmayı bekleyen yüzlerce soru bırakmasının yanında, medeniyetler çatışması gibi yeni tezlerle, medeniyetleri de birbirine düşman etmenin tohumlarını da ekmiş, ayrıca dünyanın terörü yeni şekliyle tanımasına vesile olmuştur.

1.3 11 Eylül ve ABD'nin Afganistan'a Operasyonu

11 Eylül saldırılarından sonra teröristleri barındırdığı için ve ülkenin gerek sosyal gerekse politik bakımdan terörizmin kaynağı olduğu iddia edilerek hedef olarak seçilen ülke Afganistan'dı.

1.3.1. Afganistan

Dünyanın en yüksek ülkeleri arasında yer alan Afganistan, Asya kıtasının ortasında yer alan ve 647 bin kilometrekare yüzölçümü olan bir ülkedir. Yaklaşık 26 milyon nüfuslu olan ülkenin sadece %10'u okuma ve yazma bilmektedir. Kişi başına düşen milli gelir 168 dolar ve ortalama yaşam süresi 45 yıldır. En büyük şehirleri Kabil, Kandahar, Herat, Mezar-ı Şerif, Kunduz ve Celalabad'dır. Afganistan'da modern anlamda bir üniter yapıdan, bir ulus devletten söz etmek mümkün değildir.⁴⁵

Afganistan halkının %38'i Peştun, %25'i Tacik, %19'u Hazara ve %6'sı Özbektir. Halkın %85'i Sunni, %10'u Şii ve diğerleri de İsmaili, Budist gibi

⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Rauf BEG: Adı: Afganistan , (Turan Kültür Vakfı, İstanbul ,2001)

dinler ve mezheplerdir. Ülkenin en büyük etnik grubu olan Peştunlar iki büyük kola ayrılırlar: Duraniler ve Gilzailer. Bu kollarda kendi aralarında aşiretlere, sülalere ve büyük ailelere ayrılırlar. Peştunların sayısı yaklaşık 20 milyondur. Bunun yaklaşık 8 milyonu Afganistan'da, 12 milyonu da Pakistan'da yaşamaktadır. Tacikler Fars kökenli olmalarına rağmen Sünnidir. Hazaralar ise genelde İranlılar gibi Şii mezhebindedirler. Peştunlar ve Özbekler de Sünnidir. Afganistan'da 30'a yakın dil ve lehçe konuşulmaktadır. Afganistan coğrafi konumu gereği önemli bir ulaşım merkezidir. Bir başka deyişle, dört yol ağzıdır. Orta Asya ile Hint Okyanusu arasında, Çin ile Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) arasında, Ortadoğu ile Hint Alt Kıtası arasında bir ulaşım merkezi görevi yapmaktadır.⁴⁶

Tarih boyunca sürekli istikrarsızlıklarla mücadele eden Afganistan, 1979 – 1989 yılları arasında SSCB tarafından işgal edilmişti. Bunun üzerine, Afganistan'daki bölgesel liderler, mücahitler, Sovyet askerlerine karşı büyük bir direnişe girişmiş ve bu direniş 1989 yılında sonuç vermişti. 15 Şubat 1989 yılında son Sovyet askeri de Afganistan'ı terk etmişti. İşgalin ardından, Afganistan yönetimini elinde bulunduran Necibullah'ın komünist iktidarı devrilmiş, bunun ardından ülke sonu gelmez iç savaşa sürüklenmiştir. Bu kargaşa ortamının bir neticesi olarak, 1994 yılında ortaya çıkan Taliban, 3 yıl gibi kısa bir sürede ülkenin %90'ında hakimiyeti ele geçirmişti. Taliban ülkede "saf bir İslam devleti" kurulacağını ve Mücahit grupların gerçek Müslüman olmadığını belirtiyordu. Kadınlar evden dışarı çıkamıyor, dinin baskısı Afgan halkı üzerinde sürekli hissediliyordu. Afganistan, "modern bir ülke" hayallerinden, Taliban'ın İslamiyet'i en katı ve bağınaz şekilde yorumlayan köktendinci, karanlık ülkesine dönüşmüştü.⁴⁷

⁴⁶ Haydar ÇAKMAK: a.g.e., s. 207

⁴⁷ Ahmet Raşid: Taliban (Everest Yayınları, İstanbul,2001), s. 80

1.3.2 . Afganistan Operasyonu

ABD; 11 Eylül saldırıları ile yaşadığı şaşkınlığı üzerinden attıktan sonra, bu saldırılarda yirmi bin den fazla kişinin ölümüne neden olduğundan dolayı, bir zamanlar Afganistan'daki Rus işgaline karşı kullandığı yani kendisinin yetiştirdiği terörist Usame Bin Ladin'i suçlamıştı.

Uluslararası ilişkiler uzmanı, Zbignjew Brzezinski ABD'nin 11 Eylül sonrası izlemekte olduğu politikayı şöyle özetlemekteydi: ABD, vereceği cevabın sadece bu saldırıların sorumlularına değil, küresel sistem içerisindeki tüm terörün odaklarına karşı yapılacağını ve "Terörizme Karşı Savaşı", siyasi, askeri ve ekonomik ayakları olan bir operasyon şeklinde sürdüreceğini belirtmektedir. ABD'nin vereceği karşılık için ortaya acil, orta ve uzun vadeli planlar konmaktadır. Acil karşılık; Afganistan'da ve Ortadoğu'da bilinen terörist kamplara ve liderlere ve de Taliban'a doğrudan askeri eylemleri içerecek, orta vadeli karşılık; bir yandan Ortadoğu Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da faaliyet gösteren terörist şebekelerin üzerine giderken, öbür yandan terörizme hoşgörü gösteren yada gizli destek veren hükümetleri hedef seçecek, uzun vadeli karşılık ise, teröristlerin siyasal desteğini kırarak bir uluslararası koalisyon oluşturmak şeklinde planlanmaktadır.⁴⁸

12 Eylül 2001 günü ABD, NATO teşkilatının kurucu anlaşmasında yer alan ve müttefiklerden herhangi birine yapılan saldırının tüm ittifaka yapılmış bir saldırı olarak kabul edilmesini öngören 5'inci* maddeyi işletme kararı

⁴⁸ Detaylı Bilgi için bkz. Zbignjew BRZEZINSKI: "A Plan for Political Warfare" ,The Wall Street Journal,(25 Eylül 2001)

* 5 madde : Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli

almasını NATO'dan istedi. Yine aynı gün Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanarak, terörü kınayan ve 11 Eylül saldırılarından dolayı Usame Bin Ladin'in, El-Kaide'nin ve Taliban hükümetinin sorumlu olduğunu ve bu saldırıların barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu içeren 1368 sayılı kararı aldı. 29 Eylül'de BM Güvenlik Konseyi'nde 1373 sayılı kararı aldı. 1373 sayılı karar; devletlere terörizmle mücadelede işbirliği yapma çağrısında bulunmakta ve terörizm alanında var olan uluslararası anlaşmalara taraf olmalarını istemekteydi.

1373 sayılı karar özetle şu konuları içermektedir:⁴⁹

- 1) Terör hücrelerinin ve onları besleyen kuralların yok edilmesi.
- 2) Teröristleri koruyan, finanse eden ve destekleyenlerin barındırılmaması,
- 3) Terörizme destek veren kişi ve kuruluşların hesap ve mal varlıklarına el konulması,
- 4) Teröristlerin bir ülkeden diğerine geçişlerini engellemek için sınır kontrollerinin yoğunlaştırılması,
- 5) Başka ülkelerde terörizmle suçlanan kişilerin yargıya teslim edilmesi ve uygun şekilde cezalandırılmasının sağlanması,
- 6) Banka hesaplarının gizliliğinin kaldırılması,
- 7) Uluslararası istihbarat paylaşımının arttırılması,

Bu karar BM şartının 7.**bölüm kapsamına girdiğinden dolayı istenseydi uygulanması için zorlayıcı tedbir de alınabilirdi. Ancak; kararda 11

görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir. (<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html>)

⁴⁹ Haydar ÇAKMAK: a.g.e., s.231

Eylül saldırılarına karşı devletlerin askeri güç kullanabileceklerine dair hiçbir ibare yer almamış, Güvenlik Konseyinin kararının uygulanması için “gereken her türlü tedbiri alacağı”, şeklindeki bir ibare ile son bulmuştur.

BM antlaşması çatısı altında silahlı güç kullanılmasına izin verilmesi, beş daimi üyeden herhangi birinin, bu karara karşı çıkmamasıyla mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla bu aşamada, BM Güvenlik Konseyi askeri güç kullanımına izin vermiş değildir.

BM Anlaşması çerçevesi dahilinde; Güvenlik Konseyi'nin karar vermesinin dışında silahlı güç kullanmayı hukuka uygun kılacak ikinci yol devletlerin meşru müdafaa mekanizmasına başvurusudur. BM Antlaşmasının 51. maddesi *** silahlı bir saldırının vuku bulması halinde, devletlerin bireysel veya toplu olarak savunma haklarını kullanabileceklerini öngörmektedir. Washington 51. maddeye sığınarak kendini mağdur taraf ve müdahaleyi meşru müdafaa olarak yansıtmıştır. Uluslararası kurallar meşru müdafaa hakkında silahın cinsini belirtmemektedir. Tıpkı II. Dünya Savaşı sırasında Japon Hava Kuvvetleri'ne ait uçakların ABD savaş gemilerine Kamikaze denen intihar saldırılarını gerçekleştirilmesi gibi... 11 Eylül saldırılarında da yine uçaklar silah olarak kullanılmıştır. Burada önemli olan kasti biçimde saldırı olmasıdır. Saldırının ne sonucu, nede hedefine ulaşip ulaşmadığı önemli değildir. Önemli olan saldırının gerçekleşmiş olmasıdır.

** 7. Bölüm:Barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemleri içerir.Bu bölüm Birleşmiş Milletler Antlaşmasında 39. maddeden başlayıp 52. maddeye kadar olan kısımdır.

*** 51.Madde: Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getiremez.Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez. (Birleşmiş Milletler Antlaşması, s.27)

Ayrıca; meşru müdafanın uluslararası hukukta kabul gören yaklaşımına göre, “gereklilik” ve “orantılık” vasıflarının olması gerekmektedir. Gereklilik kıstasında; terörist organizasyonu barındıran ülkenin bundan vazgeçmesiyle hukuk ihlali sona erer. Afganistan müdahalesi öncesi, Taliban yönetimi kanıt olmadan El-Kaide ve Usame Bin Ladin’ni sınır dışı etmelerinin söz konusu olmayacağına belirtmişti. Orantılık kıstasında ise meşru müdafaa amacıyla kullanılan askeri güç yapılan haksız saldırı ile orantılı olmalı, aşırı zarar vermemelidir.

Afganistan’a yapılan askeri müdahale de, orantılık kıstasının yerine getirilip getirilmediği dünya kamuoyunda tartışmalara yol açtı. Bir kısım uzmanlar kıstasın aşıldığını, bir kısım ise müdahalenin saldırılara uygun nitelikte olduğunu savundu. Bu konu hâlâ tartışılmaktadır.

ABD sadece BM kararlarıyla yetinmemiş, ülkesinde 27 grup ve kişinin malvarlığını, El-Kaide veya Usame Bin Ladin ile ilişkileri olduğu şüphesiyle dondurmuştur. ABD yönetimi, ülkesinde bulunan yabancı bankalarda terörizmi desteklediklerinden şüphe ettikleri hesapları bildirmelerini, aksi takdirde bankaların mal varlıklarına el koyma yetkilerinin olduğunu ve bunu yapabileceklerini duyurmuştur. ABD benzer çağrıyla bütün ülkelere de yaparak terörist gruplarla bağlantılı mallara ve paralara el konulmasını istemiştir. İngiltere de bu bağlamda çeşitli grup ve kişilere ait 88 milyon dolarlık hesabı dondurmuştur.⁵⁰

ABD Başkanı Geroge W.Bush, 7 Ekim 2001 tarihinde beklenen operasyon emrini vermesiyle NATO’nun 50 yıllık tarihinde ilk defa, Washigton Antlaşması’nın “NATO üyesi bir ülkeye dışardan gelecek bir saldırının NATO’nun tamamına yapılmış sayılacağına” ilişkin 5. maddesini işletti. NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, kararı 2 Ekim 2001 tarihinde dünya

⁵⁰Haydar ÇAKMAK:a.g.e, s 231,232

kamuoyuna açıkladı. Ancak; Amerikan ve İngiliz birlikleri NATO'nun desteğini beklemeden 7 Ekim 2001'de Afganistan operasyonuna başladı.

11 Eylül saldırılarından 26 gün sonra başlayan bu operasyona "Kalıcı Özgürlük" (Standing Liberty) operasyonu adı verildi. ABD Başkanı G.Bush, Beyaz Saray'da yaptığı ve dünya televizyonlarından canlı olarak yayınlanan konuşmasında, Afganistan operasyonunun başladığını bildirdi. Bush, Afganistan'daki Taliban yönetiminden Usame Bin Ladin ve adamlarının ABD'ye teslim edilmesini ve El-Kaide'ye ait terör kamplarının kapatılması taleplerinin Afganistan'daki yönetim tarafından karşılanmadığını söyledi, Taliban yönetiminin teröre verdiği bu desteğin karşılıksız kalmayacağını ve Taliban'ın bunun bedelini ödeyeceğini açıkladı. Ayrıca ABD'nin Afgan halkının dostu, teröristlerin ise düşmanı olduğunu belirtti. Terörün olduğu bir dünyada, barışın olmayacağını belirten Bush, "Biz böyle bir savaşın içine girmeyi istemezdik ama görevimizi tamamlayacağız, yorulmayacağız, yenilmeyeceğiz, sonunda barış ve özgürlük galip gelecek" diye konuşmasını tamamladı. Ayrıca Afganistan'a yönelik yapılan bu hareketin sadece "askeri hedeflere" yönelik olduğunu belirtti.⁵¹

Operasyon tam bir ay sürmüş ve 7 Kasım 2001'de sona ermiştir. ABD, Kuzey İttifakın yardımıyla Taliban rejimini devirmeyi başarmış, ancak ne Usame Bin Ladin'i, ne de Taliban rejiminin üst düzey yönetimini ele geçirememiştir. 1994 yılında Kandahar'da doğan Taliban, ana kalesi olan Kandharın düşmesiyle, yine Kandahar'da son bulmuştur.

⁵¹ ABD Başkanı G. Bush'un konuşmasının tam metni için bkz. : "Presidential Address to the Nation" ([http:// www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html](http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html))

Afganistan operasyonu bittikten sonra, 27 Kasım 2001'de Bonn'da ABD ve BM'nin öncülüğünde, Afganistan'ın durumu ve geleceği ile ilgili uluslararası bir konferans toplanmıştır. Konferansta; ülkede bulunan etnik , aşiret ve silahlı bütün grupları kapsayacak bir yönetim kurulması ve ülkenin imarı ile ilgili girişimlerde bulunulması görüşülmüştür. Bonn Konferansında, Afganların geleneksel danışma meclisi "Loya Jirga" nın toplanması, altı aylık geçici bir hükümetin kurulması ve altı ay sonra genel seçimlere götürmesi kararları alınmıştır. Geçici hükümetin başına Amerikan UNOCAL petrol şirketinin danışmanı Peştun kökenli Hamid Karzai getirilmiştir. Afganistan geçici hükümeti 30 bakandan oluşmaktadır. 11 Peştun, 8 Tacik, 5 Hazara, 3 Özbek ve 3 bakanlıkta diğer küçük gruplara verilmiştir.⁵²

Ülkenin yönetim sorunu çözümlünce, plan gereği bu kez de Afganistan'ın yeniden imarı ve ekonomik sorunlarına çözüm bulmak için, Bonn Konferansından yaklaşık bir buçuk ay sonra, 21–22 Ocak 2002'de Japonya'nın başkenti Tokyo'da Afgan hükümetinin yanı sıra, BM ve 61 ülke temsilcisinin katıldığı uluslararası bir toplantı düzenlenmiştir.⁵³ Katılan ülkeler, kurulacak bir yardım havuzuna tahsis etmeyi vaat ettikleri yardım tutarını veya gayri nakdi bildirdiler. Türkiye'yi Devlet Bakanı Edip Sadler Gaydalı'nın temsil ettiği uluslararası konferansta, Afganistan ile tarihi dostluk bağları bulunan ve Afganistan'ın yeniden yapılanması konusunda bugüne değin aktif bir tutum takınan Türkiye, imar sürecine beş yıla yayılacak şekilde 5 milyon dolar katkı da bulunmayı ve bu meblağın 500 bin dolarlık kısmını Dünya Bankası tarafından oluşturulan Uluslararası Yardım Fonu'na aktarmayı taahhüt etmiştir.⁵⁴ Söz konusu olan 500 bin dolar, 24 Eylül 2002 tarihinde Dünya Bankası hesabına yatırıldı. Türkiye böylece Tokyo Konferansı'nda belirttiği taahhüdün ilk adımını yerine getirmiş oldu. Geriye kalan 4.5 milyon dolar'ın; tarım, sağlık, sosyal kalkınma ve mesleki eğitim alanlarında ortaya konacak

⁵² Haydar ÇAKMAK:a.g.e., s .232

⁵³ Haydar ÇAKMAK:a.g.e., s. 233

⁵⁴ Detaylı bilgi için bkz. "Türkiye den 500 bin dolar" Milliyet, (22 Ocak 2002)

ikili projeler için kullanılması planlanıyordu. Bunun dışında, muhtelif kamu kurumları, kendi imkanlarıyla ve insanı amaçlarla 1.5 milyon dolar civarında yardımlarda bulundu.⁵⁵

11 Haziran 2002'de toplanan Loya Jirga'da (Büyük Meclis) eski Afgan Kralı Zahir Şah ile eski Devlet Başkanı Burhaneddin Rabbani kurucu devlet başkanlığına aday olmuşlar, ancak gelen tepkilerden sonra adaylıktan çekilmişlerdir. Hamid Karzai yeniden devlet başkanlığına seçildi. 9 Ekim 2004 tarihinde yapılan seçimle Hamid Karzai yasal olarak devlet başkanı oldu.

BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Aralık 2001 tarihli ve 1386 sayılı kararı doğrultusunda, Kabil ve çevresinin güvenliğini sağlamak ve istikrarın yeniden tesisine yönelik çalışmalarda katkıda bulunmak için ISAF (International Security Assistance Force-Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti) kuruldu. Bu karara göre ISAF Kabil'de göreve başlayacak ve ABD dışındaki 18 ülke bu güce katkıda bulunacaktı. ISAF gücünün ilk komutasını İngiltere üstlendi ve 20 Aralık 2001 tarihinden itibaren ISAF gücü Afganistan'da göreve başladı. Türkiye; BM Güvenlik Konseyi'nin 1413 sayılı kararı ile ISAF komutasını 20 Haziran 2002 tarihinde İngiltere'den devraldı.

Türk Silahlı Kuvvetlerine göre ISAF'ın görevi; "Bonn Anlaşması, BM Güvenlik Konseyi Kararları ve askeri-teknik anlaşmada belirtildiği şekilde sorumluluk sahası içerisinde güvenliğin ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olmaktır."⁵⁶

⁵⁵ "Afganistan'ın Yeniden İmarı Konusunda Uluslararası Konferansa İlişkin Açıklama", Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, (26 Eylül 2002) (<http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/hk/02/9/26.htm#26Eylul02>)

⁵⁶ "ISAF'ın Görevi" (<http://www.tsk.mil.tr/genelkurmay/bashalk/isaf-int/gorev.htm>, 8 Ekim 2003)

Ekim 2001'den beri aranmakta olan Usame Bin Ladin ve Molla Ömer hâlâ yakalanamamıştır. Afganistan operasyonu ile bölgedeki terör varlığına her ne kadar ağır bir darbe vurulsa da, teröre karşı kalıcı bir çözüme ulaşılamadı. Yeni kurulan Afganistan Hükümeti ülkeye tam olarak hakim olamadığından, ülkedeki uyuşturucu ticaretinin önüne de geçirilememiştir. BM raporlarına göre; Taliban döneminde, 1992–2000 yılları arasında Afganistan'da ki uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığı %95 düşmüşken, Afganistan operasyonu sonrası bu oran artarak %1400 çıkmıştır. Ayrıca Hamid Karzai de dahil olmak üzere, hükümet üyelerine, üst düzey bürokratlara ve valilere sık sık suikastlar düzenlenmekte ve hükümet güçleri ile muhalif gruplar arasında sık sık çatışmalar yaşanmaktadır. Dolayısıyla ülkede hedeflenen istikrarda 2001 yılından beri bir türlü sağlanamamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IRAK OPERASYONU VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

1. IRAK OPERASYONU

1.1 Irak

Irak; eski Mezopotamya'da, yani Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan topraklarda yer almaktadır. Irak Cumhuriyeti'nin Arapça resmi adı El - Cumhuriyetül-Irakkiyye'dir. Resmi olarak 1926 da tarih sahnesine çıkan bugünkü Irak, doğudan İran, batıdan Suriye ve Ürdün, kuzeyden Türkiye, güneyden Suudi Arabistan, Kuveyt ve küçük bir kıyı şeridiyle Basra Körfezine açılır. 438.317 kilometrekare yüzölçümlü Irak'ın başkenti Bağdat'tır. Irak;

1) Çöl kesimi 2) Fırat ve Dicle nehirlerinin vadileri 3) Kürdistan dağları olarak üç coğrafik bölgeye ayrılmaktadır

1979'dan 2003 yılına kadar ülke Saddam Hüseyin tarafından yönetilmiştir. Ülkenin %2'si Müslüman dır. Nüfus bölgelere ve etnik çizgilere göre bölünür. Nüfusun %51'i Şii Müslümanlar, %41'i ise Sünni Müslümanlardır. Şii Müslümanlar çoğunlukta olmasına rağmen, ülke Sünni Müslümanlar tarafından yönetilmektedir. Nüfusun %4'ü ise Hıristiyan'dır. Ayrıca ülkede

Yazidiler, Yahudiler ve etnik gruplar da yaşamaktadır. Nüfusun %60' ise Arap'tır. Ülkedeki ikinci en büyük grup ise %40 ile Kürtlerdir. Kürtleri %12 ile Türkmenler, %4 ile Yazidiler ve %4 ile diğer (Iran ve Ermeniler vb.) etnik gruplar takip etmektedir. Araplar ülkenin orta ve güney kısımlarında, Kürtler kuzey ve kuzeydoğu kısmında, Türkmenler ise kuzeydoğu, kuzey ve orta kısımlarda yaşamaktadırlar.⁵⁷

Fırat ve Dicle nehirleri ülkenin tarım için gerekli su kaynağını karşılamakta olup, ülkenin ekonomisi petrol ve diğer rezervlere bağlı bulunmaktadır. Irak petroleri dünya petrol rezervi'nin %4'ünü oluşturmaktadır.

1.2. 11 Eylül Saldırılarına Kadar Irak

1. Dünya Savaşı öncesinde batılı devletler gözlerini bütün uygarlıkların ve uygar insanın doğduğu yer olan Mezopotamya'ya dikmiştir. Bu dönemde; Mezopotamya'nın bir parçası olan, Irak'taki petrol stratejik bir ham madde olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Irak, jeopolitik bakımdan önemli olan Basra Körfezi'ne açılan bir kapı niteliğindedir. Bu durum da özellikle Almanya ve İngiltere rekabeti, başka bir deyişle oyunu başladı. Sultan II. Abdülhamit, Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olan Irak üzerine oynanan oyunları dengeleme siyasetini seçmiş ve rakip ülkeleri birbiriyle çekiştirerek bölgedeki hâkimiyetini devam ettirmeyi hedeflemiştir. Örneğin; Sultan II. Abdülhamit, Bağdat demiryolu imtiyazını Almanlara vermiş, İngiliz baskısını azaltmak içinde Şatt-ül Arab ve Fırat sularının düzenlenmesi projesini Osmanlı-İngiliz işbirliğiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır.

⁵⁷ Detaylı bilgi için bkz. Levent AKYILDIZ :Tarih İçerisinde Irak'ta Türkmen Varlığı(Akademi Tezi, TC Genel Kurmay Başkanlığı Kara Harp Akademisi Komutanlığı ,İstanbul ,2000)

Sultan II. Abdülhamit'in, 1909 yılında tahtan indirilmesiyle onun izlemiş olduğu denge politikası sona erdi. Bunu fırsat bilen İngilizler ve Almanlar Ortadoğu petroleri üzerindeki çekişmelerini daha da arttırdı. İngiliz hükümeti, I. Dünya Savaşı'nın sebeplerinden biri olan Ortadoğu petrolerinin önemli bir parçası olan Musul petrol sahalarının imtiyazını Osmanlı'dan istedi. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İngiltere'nin baskılarına dayanamayan Osmanlı, İngiltere'ye Musul petrol sahalarının imtiyazını verdi. Bu sırada İngilizler Lawrence gibi casuslarla Arap yarımadasında, Mekke Şerifi olan Hüseyin Bin Ali'yi tüm Arap dünyasının halifesi ve oğulları Prens Abdullah ve Prens Faysal'ı Arap devletinin kralları olacakları vaatleriyle kandırarak Arapları Osmanlı'ya karşı kışkırttı.⁵⁸

Osmanlı devleti I. Dünya Savaşı'na girdiğinde; Irak'ın savunmasına yerli halkın katılacağını inandığı için, Irak'taki kuvvetlerini başka cephelere gönderdi. Ama Osmanlı yanılmıştı; İngiltere'nin bölgede izlediği siyasete bağlı olarak Mekke Şerifi Hüseyin ile İngiltere arasında 1916 yılında gizli bir antlaşma yapıldı. Bu antlaşmaya göre Hüseyin, Osmanlı'ya karşı savaş için bütün güçlerini kendi komutası altında toplayacak, İngilizlerde onu asker, para ve silah bakımından destekleyecekti. Karşılığında Mekke Şerifi Arap dünyasının halifesi, oğulları da kral olacaktı. Bunun neticesinde Şerif Hüseyin 1916 yılının yazında Osmanlı'ya savaş ilan etti. Yine aynı yıl Hüseyin kendisini Arabistan Kralı ilan etti ve İngiltere tarafından hemen Arabistan Kralı olarak tanındı.

Bu antlaşmadan sonra, İngiltere Fransa ile 16 Mayıs 1916 tarihinde Sykes–Picot Antlaşması'nı imzalamıştır. Osmanlı Devletinin Ortadoğu toprakları, İngiliz hükümeti adına Sır Mark Sykes ile Fransız hükümeti adına

⁵⁸ Detaylı bilgi için bkz. Mim Kemal ÖKE: Musul – Kürdistan Sorunu 1918 – 1926 (İz Yayıncılık, İstanbul 1995)

Georges Picot tarafından imzalanan 16 Mayıs 1916 tarihli gizli antlaşma ile paylaşıldı. Buna göre, Fransa; Suriye, Lübnan, Kilikya ve Musul bölgelerini, İngiltere ise Ürdün, Irak ve Kuzey Filistin'i ele geçirmekteydi. Filistin'in geriye kalan toprakları üzerinde uluslararası bir rejim ve sınırları belli olmayan birde Arap devleti kurulacaktı.⁵⁹

Arapların desteğini alan İngiltere'nin 3 Kasım 1914 günü Basra Körfezi'nin Fav limanını işgal etmesiyle Irak cephesi açıldı. 30 Ekim 1918'de İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Mondros Mütarekesi imzalandı. İngiltere Mütarekeye uymayarak 10 Kasım 1918'de Musul'un tamamını işgal etti. Musul'un elden çıkmasıyla 25 Aralık 1918'de başlayan Türk egemenliği fiilen sona erdi. Mondros Mütarekesi'nden sonra Milli Mücadele başlamıştır. 28 Ocak 1920'de ilan edilen Misâk-ı Milli'ye göre Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk ordularının elinde bulunan ve Türklerin yaşadığı toprakların tümünün kayıtsız şartsız anavatanın bir parçası olduğu beyan edildi.⁶⁰

Aynı yıl San Remo'da toplanan müttefiklerde Milletler Cemiyeti yasasının 24. maddesinin kendilerine tanıdığı mandaterlik haklarının kullanılması ve sınırları konularında anlaşıldılar. Böylece Irak İngiliz mandasına verildi. İngiltere 23 Ağustos 1921'de Mekke Şerifi Hüseyin'in oğlu Emir Faysal'ı, İngiltere'nin piyonu olmak üzere Irak Krallığına getirdi.

⁵⁹ Oral SANDER: Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e (İmge, Ankara,1999) s.339

⁶⁰ 28 Ocak 1920 Misâk-i Milli Madde 1: Osmanlı devletinin münhasıran Arap çoğunluğu ile meskun olup 30 Ekim 1918 tarihli mütarekenin imzalandığı tarihte, işgali altında kalan kısımlarının mukadderatı, ahalinin serbestçe verecekleri reye göre tayin edilmesi lazımdır. Bu mütareke hattı içinde din ve ırk itibariyle birbirine aslen birleşmiş, birbirlerine karşı mütekabil saygı ve fedakarlık hisleriyle bağlı ve ırkı hukuklarına ve içtimai mütekabil saygı ve fedakarlık hisleriyle bağlı ve ırkı hukuklarına ve içtimai muhitlerine tamamıyla riayetkar Osmanlı – İslam çoğunluğu ile meskun bulunan kısımların genel topluluğu hiçbir sebeple ayrılık kabul etmez bir bütünlüktür. (Fahri BELEN: Türk Kurtuluş Savaşı (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983) s.147)

1920 –1932 yılları arasında Irak İngilizler tarafından yönetildi. 1930 İngiliz –Irak Antlaşması ile İngiliz manda idaresi sona erdi ve Irak 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne kabul edildi. Bundan sonra bölgedeki İtalyan ve Alman tehlikesine karşı 8 Temmuz 1937 tarihinde Tahran'da Türkiye, Irak, İran ve Afganistan arasında Sadabad Paktı imzalandı. Bağdat Paktı'nın tek Arap ülkesi olan Irak, pakta karşı gösterilen tepkiler sonucu Arap dünyasından dışlandı.

Irak'ta monarşinin liderleri “Batı taraftarı olmakla” suçlanıyordu. Orta Doğu'da Batı aleyhtarı ve radikal milliyetçilik taraftarı unsurlar güçlenmişti. Irak'ın da bu gelişmelerden etkilenmemesi kaçınılmazdı. 14 Temmuz 1958'de Tuğgeneral Abdülkerim Kasım ve Albay Abdüsselam Arif tarafından gerçekleşen kanlı bir darbe ile Krallık devrildi, cumhuriyet ilan edildi. General Abdülkerim Kasım Cumhurbaşkanı oldu.1958 darbesinin ikinci adamı olan Arif 1963'de Kasım'ı devirdi. 1968 yılında ise Baas Partisi *** bir darbe ile iktidarı ele geçirdi. General Ahmad Hasan El -Bekr Cumhurbaşkanı oldu ve ülke Devrim Komuta Konseyi tarafından yönetilmeye başlandı.

Saddam Hüseyin Baas Partisi'nin yapmış olduğu hükümet darbesiyle Cumhurbaşkanı olan Tikrit'li kuzeni H. El-Bekr sayesinde rejimin ikinci adamı olmuştu. 1979 yılında yavaş yavaş himayesi altında güçlendiği kuzenini bertaraf ederek, yönetimi ele geçirdi. Saddam Hüseyin'in Cumhurbaşkanı olmasıyla ülke bugüne kadar devam eden iç ve dış savaşlarla tarihinin en kanlı dönemine girdi. Bu dönemde hukuk ve yasalar rafa kaldırıldı. Ülke'de en basit insan hakları bile ihlal edildi. İnsanların can ve mal güvenliği dahi yoktu.

*** Baas Partisi: Yakındoğu Arap devletlerini laik ve sosyalist tek devlette birleştirmek amacıyla 1953'te Suriye'de kurulan siyasi parti. Suriyeli Mişel Eflak ve Salah el Bitar'ın Arap Diriliş (BAAS) partisiyle Erem el Havranî'nin Arap Sosyalist Partisi'nin birleşmesiyle kuruldu 1963'te Suriye'de, 1968'de Irak'ta iktidarı ele geçirdiyse de diğer Arap devletlerinde başarı kazanamadı, hatta yasaklandı. (Dictionnaire Larousse,1994, Cilt1, s.256)

Eylül 1980’de, Irak’ın İran’a saldırmasıyla iki ülke arasında 8yıl süren savaş başladı. 1980 –1988 yılları arasında gerçekleşen bu savaş, iki ülkeyi bir milyonun üzerinde insan kaybı ile iki ülkenin ekonomilerinin ve alt yapılarının tahribi ile en az yirmi yıl geriye götürmüştür.

1990 yılında Irak Kuveyt’i işgal etti. Birleşmiş Milletler 660 sayılı kararı ile işgali kınayarak, Irak’tan derhal çekilmesini istedi. Irak’ın işgali durdurmayacağını açıklamasının ardından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 661 sayılı kararla Irak’a ekonomik yaptırım uygulamaya başladı. 8 Ağustos günü Irak, Kuveyt’i ilhak ettiğini duyurdu. Bunun üzerine Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi 678 Sayılı karar ile, 660 sayılı kararın uygulanmasının sağlanması için gereken tüm yöntemlerin kullanılması konusunda koalisyon güçlerine yetki verdi. Böylece 16–17 Ocak günleri Koalisyon güçlerinin Irak’ı havadan bombardımanıyla, Körfez Savaşı başladı. Operasyon “Çöl Fırtınası Operasyonu” olarak adlandırıldı. Irak’ın ateşkesi kabul etmesiyle ve Kuveyt’ten çekilmesiyle operasyon bitti. 36 paralelin güneyi ve 32 paralelin kuzeyi Non Flight Zone (uçuşa yasak bölge) olarak kabul edildi ve bu bölgeye Irak uçaklarının girmesi yasaklandı.⁶¹

Körfez Savaşının ardından Irak’a uygulanan ambargolar sebebiyle ülke ekonomik olarak yıkılmıştır. Böylece ülkede açlık başlamıştır. 1993 yılında Bağdat yönetiminin BM’nin silahsızlanma denetimiyle ilgili 715 sayılı kararı kabul etmesiyle; 1995 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 986 sayılı kararla, Irak’ın petrol ihracatına, gıda ve ilaç satın almasına olanak verecek şartlı bir düzenlemeyi kabul etti. Bu düzenleme “Petrol Karşılığı Gıda Programı” olarak adlandırıldı. Irak bu programı 1996 Mayıs’ına kadar kabul etmedi. Program ancak 1996 Aralık ayında uygulamaya başlandı. Yine aynı yıl ülkeye Birleşmiş Milletler silah denetçileri geri döndü. Denetçilere tam yetki veren Birleşmiş Milletler, Irak’ın BM kararlarına uymaması ve kararları

⁶¹ Detaylı bilgi için bkz. “Irak’ın yakın tarihi”
(http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202-Irak_konoloji.shtml)

somut biçimde ihlal etmesi durumunda ağır sonuçlarla karşılaşacağı yönünde uyarıldı.

1998 yılında Irak ve BM arasındaki gerginlik ve denetçilerin ülkeden ayrılması sonucu 16 – 19 Aralık'ta Irak'a "Çöl Tilkisi" operasyonu düzenlendi. Üç gün süren operasyonda Irak'a 500 kadar füze yağdırıldı.⁶² Irak'ta ki Saddam rejimi 2003 yılında, Amerikan-İngiliz koalisyonunun müdahalesinin ardından, yani 2.Körfez Savaşı'yla devrildi.

1.3. 2003 Irak Savaşı

İkinci Irak savaşın ilk sinyalleri; 1998'de ülkeden ayrılan BM silah denetçilerinin, bir daha ülkeye sokulmayacağı yönündeki Bağdat yönetimi açıklamalarını takiben, 2001 yılında Amerikan Başkanı George Bush'un Irak yönetiminin bu tavrını sürdürmesi halinde güç kullanacağını açıklamasıyla verilmiş oldu.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın (CIA) Başkanı George Tenet, Irak'ın El-Kaide örgütüyle temaslarda bulunduğunu ve Irak ve İran'ın 11 Eylül'de düzenlenen saldırıları desteklediklerini düşündüklerini belirtti. Ayrıca ABD Başkanı George Bush'un "Ulusun Birliği" konuşmasında; Irak, İran ve Kuzey Kore'yi "şer üçgeni" olarak nitelendirmesi ve şer üçgenine karşı harekete geçeceklerini bildirmesi savaşın diğer sinyalleriydi.

⁶²Detaylı bilgi için bkz. "Saddam Hüseyin Rejiminde Dönüm Noktaları" (www.haberaliz.com/irak_saddam_dönem_php)

Başkan Bush'un 12 Eylül 2002 tarihinde BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada; Irak'ı "hemen" silahsızlanmaya çağırarak, uluslararası müdahale olmaması halinde ABD'nin tek başına müdahale edeceği uyarısında bulunmasının ardından, Irak silah denetçilerinin koşulsuz olarak geri dönmesini kabul etti. Yine aynı yıl BM Güvenlik Konseyi, Irak'ın silahsızlanmasıyla ilgili 1441 sayılı kararı kabul etti. Karar Irak tarafından da kabul edildikten sonra, BM silah denetçileri dört yıl aradan sonra Irak'taki görevlerine yeniden başladılar. Irak'ın BM'ye kitle imha silahlarıyla ilgili 12 bin sayfalık raporunu sunmasının ardından, ABD Körfez'e ABD askerlerini koşullandırmaya başladı.

Savaşın yaklaşmasıyla, ABD 2003 yılında NATO'dan destek istedi. 5 Şubat 2003 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin tarihi sayılabilecek oturumunda, eski ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, uydu fotoğrafları ve telefon konuşmalarından oluşan "kanıtlarını" sunarak yaptığı konuşmada, Saddam Hüseyin'in işbirliği yapmaya yanaşmadığını, bunun bedelini ödemesi gerektiğini belirtti. Irak'a karşı savaşı haklı çıkarmaya çalıştı ve 1441 sayılı kararın Irak için son şans olduğunu, ancak Iraklıların bu şansı kullanamadığını söyledi. Powell, "Bağdat'ın vahim sonuçlarla karşı karşıya geleceği son yaklaşıyor" ifadesini kullandı.⁶³

Aynı gün, Irak'ın BM nezdinde ki son daimi temsilcisi Muhammed El Duri, Powell'in suçlamalarının gerçekte alakası olmadığını, kanıtların uydurma olduğunu ve asıl amacın "savaş fikrini satmak" olduğunu söyledi. Ayrıca Irak BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a mektup göndererek, ABD'yi Güvenlik Konseyi'ne sahte kanıt sunmakla suçladı.

Başta Avrupa'da olmak üzere dünyada milyonlarca kişinin savaş karşıtı gösteriler düzenlemesi ardından; Fransa, Belçika, Almanya ve Rusya

⁶³ "Powel'dan BM'de Tartışmalı Sunum" (www.haberanaliz.com/irak_savaşa_dogru.php)

ABD'ye karşı gelerek "savaş mantığına" destek vermeyeceklerini açıkladı. Ayrıca BM Genel Sekreteri Kofi Annan; tüm başka alternatiflerin başarısızlığa uğraması durumunda, Irak'ın savaş yoluyla silahsızlandırılmasıyla ilgili tüm kararların BM tarafından alınması gerektiğini belirtti. Böylece ABD hem Avrupa'dan hem de BM'den aradığı desteği bulamadı. ABD ise iddialarından vazgeçmiyor, bir taraftan koalisyon oluşturmaya çalışıyor, diğer taraftan da Irak'a karşı kanıtlar ortaya atıyordu.

Şubat 2003'de, ABD Başkanı George Bush; "Irak'ta bir diktatörün Ortadoğu'ya hakim olmasını ve medeni dünyayı sindirmesini sağlayacak silahları üretilip gizliyor olmasını kabul edemeyiz" ⁶⁴diyerek bu konudaki kesin tavrını ortaya koyuyordu.

BM Genel Sekreteri Annan'ın, Washington'u Irak'ı silahsızlandırmak için gireceği bir savaşta, BM ilkelerini ihlal etmiş olacağı konusunda uymasına, rağmen ABD Başkanı George Bush; 18 Mart günü yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında Saddam Hüseyin ve oğullarına Irak'ı terk etmeleri için 48 saat süre tanıdığını ve aksi takdirde kendi seçeceği bir zamanda askeri operasyonu başlayacağını söyledi. Irak ise bu ültimatomu reddettiğini açıkladı. Ayrıca; Mısır, Fransa, Almanya gibi birçok devlet savaşa karşı olduklarını ve bu ültimatomonun BM Güvenlik Konseyi'nin isteklerine ters düştüğünü açıkladı.

ABD Başkanı George W. Bush'un 18 Mart Salı günü, Türkiye saatiyle 03:00 sularında yaptığı ulusa sesleniş konuşmasıyla Saddam Hüseyin ve ailesine Irak'ı terk etmeleri için verdiği 48 saatlik sürenin dolmasından 105 dakika sonra, Bağdat'ta savaşı başlatan ilk saldırı gerçekleşti. Hemen ardından, Beyaz Saray sözcüsü Ari Fleischer ve Bush, yaptıkları basın

⁶⁴ "Irak'ın yakın tarihi"

(www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml)

açıklamasında savaşın başladığını ilan ettiler. Koalisyonun ikinci büyük ortağı olan İngiltere de, güç kullanmaktan başka çareleri kalmadığını, savaşta aktif rol alan İngiliz birliklerinin görevinin Saddam'ı devirmek ve Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak olduğunu söyledi.⁶⁵

20 Mart 2003 tarihinde ABD'nin "Irak'ın Özgürleştirilmesi" sloganıyla başlattığı Irak operasyonu, tam anlamıyla olmasa da hâlâ sürüyor. ABD ve Koalisyon güçleri tarafından gerçekleştirilen Irak operasyonu, Irak'a istikrardan çok istikrarsızlık getirmiş, ülkede sonu gelmeyen çatışmalara ve kargaşalara da yol açmıştır.

1.4. Operasyon Sonrası Irak

"Irak'ın Özgürleştirilmesi" adıyla başlayan savaş, Saddam Hüseyin rejiminin 2003 Nisan ayında 3 haftalık bir askeri operasyon sonucunda devrilmesiyle sona erdi.

ABD Başkanı George Bush, 1 Mayıs 2003'te Abraham Lincoln uçak gemisinde düzenlenen bir törende "Irak Savaşı" 11 Eylül 2001'de başlayan ve hala devam eden teröre karşı savaşta bir zafer olmuştur" diyerek Irak'ta çatışmaların artık resmen sona erdiğini duyurdu.

Mayıs ayında Bush'un Irak'ta oluşturulacak sivil yönetimin başına eski büyükelçi ve aynı zamanda anti-terör bürosu başkanı Paul Bremer'i

⁶⁵ Ümit ÖZDAĞ, Sedat LAÇINER ve Serhat ERKMEN : Irak Krizi (2002 – 2003) (ASAM, Ankara, 2003), s. 433

atamasından sonra Paul Bremer “Irak Gecici Yönetim Konseyi” kurulmasını onayladı. Irak devleti başkanı Saddam Hüseyin 14 Aralık 2003 günü doğum yeri olan, Tikrit’te 600 askerin katıldığı bir operasyonla yakalandı. Halen ABD nezaretinde bilinmeyen bir yerde tutulan Saddam Hüseyin’in, iktidarı sırasındaki insan hakları ihlalleri ve savaş suçları hakkında yargılanması beklenilmekle birlikte; yargılanmanın nerede, ne zaman, kimler tarafından ve nasıl yapılacağı, yargının adil olup olmayacağı yönündeki sorularda güncelliğini muhafaza etmekteydi.

8 Mart 2004 tarihinde “2004 Geçiş Dönemi için Irak Devleti Yönetim Yasası” imzalandı. Yasa 62 maddeden, 9 bölüm ve önsözden oluşmaktadır.

Birinci bölüm : Temel İlkeler

İkinci bölüm : Temel Haklar

Üçüncü bölüm : Irak Geçiş Dönemi Hükümeti

Dördüncü bölüm : Geçiş Dönemi Yasamı Organı

Beşinci bölüm : Geçiş Dönemi Yürütme Organı

Altıncı bölüm : Federal Yargı Organı

Yedinci bölüm : Özel Adli ve Ulusal Komisyonlar

Sekizinci bölüm : Bölgeler, Valilikler ve Belediyeler

Dokuzuncu bölüm : Geçiş Dönemi

konularını içermektedir.⁶⁶ Genel olarak yasanın önsözünde Saddam Hüseyin yönetimi kötülenmekte, o dönemdeki baskı ve zulümler anlatılmaktadır ve Irak halkına özgürlük getirdikleri beyan edilmektedir.

Bundan sonra, BM Güvenlik Konseyi’nin beşi daimi, 15 üyesi Irak’ta egemenliği 30 Haziranda Iraklılara devrederek işgali resmen sona erdiren ve

⁶⁶ Geçiş Dönemi için Irak Devleti Yönetim Yasası için bkz. (http://www.krg.org/intererim_administrative_law_iraq_mar04.asp)

barışın sağlanması için ABD önderliğinde ki güce yetki veren 1546 sayılı tasarı onaylamasıyla birlikte, Irak Geçici Hükümeti'nin egemenliği de onaylandı ve ülkenin yeni yöneticilerine uluslararası güce istedikleri an ülkeyi terk etmeleri emrini verme hakkı tanındı. 2005 yılının Ocak ayında yapılacak genel seçimlere kadar ülkeyi yönetecek olan, 25 üyeli Irak geçici hükümetinin devlet başkanlığına Sunni Gazi Yaver, devlet başkanı yardımcılıklarına Şii İslami Dava Partisi üyesi İbrahim El Caferi ile Irak Kürdistan Demokrat partisi üyesi Rovş Allavi atandı. Başbakan ise İyad Allavi ve yardımcısı ise Berhan Salih oldu.

30 Ocak 2005'te yapılan Irak seçimlerinde Şii siyasi oluşumunu simgeleyen Birleşik Irak İttifakı, seçimlerde 275 üyeli parlamentoda 140 sandalye kazandı. Irak Devlet Başkanlığına Celal Talabani, Başkanlığa ise İbrahim Caferi atandı. İbrahim Caferi başkanlığındaki hükümet 28 Nisan 2005 tarihinde Irak meclisinden onay almasıyla göreve başladı. 31 üyeli hükümet 17'si Şii, 8'i Kürt, 6'sı Sünni, 1'i Hristiyan ve 1'i Türkmen bakan atandı. Beş bakanlığa ise vekaleten atama yapıldı.⁶⁷

Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin, Tikrit'te sığınakta tutuklandıktan yaklaşık 2.5 yıl sonra 19 Ekim 2005 tarihinde Bağdat'daki eski saraylardan birinde yargılanmaya başlandı. Mahkemenin meşru olmadığını savunan Saddam Hüseyin, 1982 yılında Dujail köyünde 150 Şii'nin öldürülmesi ve işkenceyle suçlandı. Saddam'ın yanıtı ise "suçsuzum" oldu. 7 admıyla (Avad Hamid el-Bandar, Taha Yasin Ramazan, Mizhar Abdullah Ruvayyid, Abdullah Kazım Ruvayyid, Barzan İbrahim, Ali Dayim Ali, Muhammed Azavi Ali) birlikte yargılanan Saddam Hüseyin'in ikinci duruşmasınının 28 Kasım 2005'te yapılmasına karar verildi.⁶⁸

⁶⁷ Detaylı bilgi için bkz. "Kürt gelin bakan oldu", Hürriyet (29 Nisan 2005),s.18

⁶⁸ Detaylı Bilgi için bkz: " Saddama Kürt Yargıç", Hürriyet,Dünya (20 Ekim 2005)

Irak'ta 2003 Mart'ında başlayan değişim halen sürmektedir. Ülkedeki diktatör rejim son bulmasına rağmen iç karışıklıklar, bombalamalar devam etmektedir. Bugün Irak'ta yaşanan 1918'de İngilizlerin Irak'ı işgal etmesiyle yaşananların aynısıdır. Yine bir devlet oluşturulma çabası, yine geçici yasalar... Bugün yaşananlar "tarih tekerrürden ibarettir" sözünü doğrular niteliktedir. Ama bu sefer Irak'ın dış sınırları değil, iç sınırları çizilmektedir.

İngiliz casus, Kral Faysal'ın danışmanı, başka bir deyişle Irak'ı yaratan kadın Gertrude Bell bundan yıllar önce şöyle demişti; "bu sabah tüm vaktimi Bağdat'taki ofisimde Irak'ın güney sınırlarını belirleyerek geçirdim. Çok güzel bir sabahtı..." ⁶⁹ Bugün yine birileri için çok güzel sabahlar doğuyor, peki ya Irak halkı için...?

2. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

2.1. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Tarihsel Geçmişi

Dünyada ispatlanmış petrol rezervlerinin yüzde 64'ünü içeren Ortadoğu, ABD ve tüm Batı için olağanüstü stratejik bir öneme sahiptir. Bölgede var olan, kökten dinci akımlar, terör örgütleri, kitle imha silahları, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı yapan örgütlü suç şebekeleri, ABD ve Batı çıkarlarına yönelik tehditler üretmektedir. BOP'u üretenlere göre, bu

⁶⁹ "Irak'ı Yaratan Kadın, Gertrude Bel", Hürriyet Pazar, (23 Mart2003),s.12

unsurların ortaya çıkmasının ve taraftar toplamasının asıl nedeni, bölge halklarının içinde buldukları ekonomik ve sosyal olumsuz koşullar ile bölgede varlığını sürdüren antidemokratik rejimlerdir.

Eğer; ekonomik ve sosyal koşullar düzeltilir ve demokrasiye geçiş sağlanırsa, yönetime katılım olanağı bulan ve refah düzeyi yükselen Ortadoğu halkları, Batı'yı tehdit eden eylemlere destek vermeyecek, kökten dinci akımlar zayıflayacak, terör örgütleri çökecek ve ucuz petrolün Batı pazarlarına istikrarlı biçimde aktarılması güvence altına alınacaktır.

Büyük Ortadoğu Proje'sinin temeli 1983'te atılan CENTCOM'un, yani askeri hareketin bir nevi sivil bir uzantısıdır. US Central Command yani "CENTCOM" 1983 yılında ABD Başkanı Ronald Reagan tarafından ABD'nin enerji havzalarındaki çıkarlarını korumak için bir güç mekanizması olarak kuruldu.

CENTCOM'un görev alanı olarak; Afganistan, Pakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Hazar Havzası, Kafkaslar'ın bir bölümü, İran, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Umman, Ürdün, Mısır ve Afrika'nın boynuzu olarak bilinen bölgede yer alan ve Kızıldeniz'e kıyısı olan Afrika ülkeleri belirlendi.

CENTCOM'un varlık nedeni, bu bölgelerdeki olası karışıklıkların ABD'nin çıkarlarını zedelemesini engellemektir. 11 Eylül sonrası Afganistan'a ve ardından Irak'a yapılan harekâtlar hep CENTCOM'un görevi olarak gerçekleşti. ABD yönetimi, CENTCOM'u kurarak 1983 yılında başlattığı bu "organizasyondan" şimdi bir sonraki aşamaya geçmek istiyor. Bunun adını da "Büyük Ortadoğu Projesi" olarak koyuyor. Büyük Ortadoğu Projesi; ABD tarafından askeri harekâtlar ve zorlamalar yoluyla bozulan dengelerin, yine

ABD tarafından oluşturulacak yeni bir yapıyla tekrar kurulmasından başka bir şey değildir.⁷⁰

"Büyük Ortadoğu" kavramının; klasik Ortadoğu'yla birlikte bağımsızlığını yeni kazanmış Orta Asya ve Kafkasya ülkelerini de kapsayacak biçimde akademik düzeyde kullanılışı, 1990'ların ortalarına rastlamaktadır. BOP'un siyasal düzleme taşınması çabaları ise 2000'de başlamıştır.

Ancak, kuşkusuz, BOP konusunda en önemli kilometre taşı, Bush döneminde ABD dış politikasına hâkim olan yeni muhafazakârlara karşı yeni liberal görüşü savunan Ronald Asmus'un Kenneth Pollack ile birlikte kaleme aldığı ve Washington Post gazetesinde 22 Haziran 2003'te yayımlanan, "The Neoliberal Take on the Middle East" (Ortadoğu'nun Neoliberal Açından Ele Alınışı) başlıklı makaledir. Makaleye göre: "Ortadoğu'daki tehditlerin ortadan kaldırılabilmesi, ancak NATO'nun Soğuk Savaş döneminde SSCB'ye karşı uyguladığı gibi uzun soluklu ve kapsamlı bir proje ile mümkün olabilir. Ortadoğu'da dönüşüm yeni muhafazakârların savunduğu gibi, güç kullanılarak sağlanamaz, bu dönüşüm; ancak Avrupalı müttefiklerle de işbirliği yaparak ve ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal boyutları da içeren kapsamlı bir projeyle mümkün olabilir."

BOP'un içeriği ve kapsamı ile ilgili detaylı açıklama, diğer bir ifade ile planın iinin doldurulması, 2004 Ocak ayında yapılan Davos toplantısında ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından yapılmıştır. ABD'de yapılan G-8 toplantısına, "Kuzey Afrika ve Genişletilmiş Ortadoğu Girişimi" adıyla sunulan BOP'a ilişkin ilk somut bilgiler, Londra merkezli Arapça yayın yapan

⁷⁰ Fatih ALTAYLI: Büyük Orta Doğu'ymuş
(<http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar/0,,authorid~9@sid~9@tarikh~2004-03-16-m@nvid~384020,00.asp>)

El Hayat gazetesinin 13 Şubat 2004 tarihli sayısında yer almıştır. BOP, genel anlamıyla geniş bir coğrafyada kaynaklara ulaşma çabasıdır.

BOP'un eylem alanı olarak resmen ilan edilen net sınırları söz konusu değildir. Her an yeni ülkelerin kapsam içine alınabilmesi için "açık kapı" bırakılmıştır. Bununla birlikte, bazı ABD kaynaklarına göre 27 ülke ilk planda BOP çerçevesinde yer almaktadır. Bu ülkeler şunlardır: "Afganistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Cibuti, Fas, Filistin Özerk Yönetimi, Irak, İran, İsrail, Katar, Kuveyt, Komor Adaları, Lübnan, Libya, Mısır, Moritanya, Pakistan, Somali, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Türkiye, Umman, Ürdün ve Yemen." Ayrıca, ileride BOP'a Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile Endonezya ve Malezya'nın da dahil edilmesi planlanmaktadır. Yine diğer ABD kaynaklarına göre Projeye dahil olan ülkeler başlıca beş gruptan oluşmaktadır :

a. Kuzey Afrika Grubu : Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, Libya
(Projede varlığı henüz teyit edilmemiştir)

b. Akdeniz Ülkeleri : Türkiye, Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail, Filistin (Arap-İsrail anlaşmazlığının iki devlet şeklinde çözümünü öngörmektedir)

c. Kafkas Ülkeleri : Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan

ç. Körfez Ülkeleri : Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Umman, Yemen

d. Asya Ülkeleri : İran, Irak, Afganistan, Pakistan, Bangladeş
(Projede varlığı henüz teyit edilmemiştir)

Kısaca kesin sınırları tartışmalı olan bölgede 650 milyon insan yaşamakta, bölge 12 milyon km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Projeye dahil olan başlıca ülkeler:

NO	ÜLKE	NÜFUSU	YÜZÖLÇÜMÜ (Km ²)
1.	TÜRKİYE	67.804.000	769.604
2.	İSRAİL (FİLİSTİN HARİÇ)	6.200.000	20.017
3.	ÜRDÜN	4.200.000	97.740
4.	LÜBNAN	3.009.000	10.400
5.	SURİYE	14.313.000	185.180
6.	FİLİSTİN	2.050.000	8.800
7.	CEZAYİR	27.939.000	2.381.741
8.	TUNUS	8.912.000	163.610
9.	FAS	26.505.000	446.550
10.	MISIR	69.750.000	1.001.449
11.	AZERBAYCAN	7.449.000	86.600
12.	ERMENİSTAN	3.765.000	29.800
13.	GÜRCİSTAN	5.457.000	69.700
14.	BAHREYN	579.000	678
15.	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	2.231.000	83.600
16.	KATAR	579.000	11.437
17.	İRAN	72.664.000	1.645.000
18.	İRAK	20.413.000	434.128
19.	KUVEYT	1.691.000	17.818
20.	SUUDİ ARABİSTAN	18.242.000	2.153.168
21.	UMMAN	2.163.000	212.457
22.	YEMEN	14.900.000	542.342
23.	AFGANİSTAN	18.129.000	652.225

24.	BANGLADEŞ	116.095.000	143.998
25.	PAKİSTAN	129.808.000	796.095
TOPLAM		644.847.000	11.964.137
	LIBYA	5.070.000	1.775.500

28-29 Haziran 2004'te İstanbul'da yapılan son NATO toplantısının en önemli konusu BOP' tu. Toplantıda proje ile ilgili somutlaştırıcı adımlar atıldı. Örneğin; NATO bünyesindeki "istihbarat teşkilatı"nın işlevi artırıldı, Irak güvenlik birimlerine verilecek eğitim NATO bayrağı altına alınarak işgal meşrulaştırıldı, ayrıca Afganistan'daki asker sayısı artırıldı. Bush zirvede diğer üye ülkelere şunları söyledi: "NATO'nun görevi sadece bir güvenlik örgütü olmakla sınırlanamaz. NATO demokrasi, insan hakları gibi evrensel değerlere de öncülük yapmalıdır."

Uluslararası ilişkiler ve petroler konusunda uzman olan Anthony Cordesman, Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi (CIS) için kaleme aldığı makalesinde BOP için şunları belirtmektedir; "ABD'ye göre Büyük Orta Doğu, sadece ABD'nin sorumluluğu değil, aynı zamanda tüm Batı'nın sorumluluğundadır. Amerika'ya göre Batı'nın anlaması gereken NATO'nun gücünün sadece teorik anlamda değil, aynı zamanda gerçek anlamda da Büyük Orta Doğu Projesi için kullanılması gerektiğidir. ABD'nin BOP girişimi dört başlıkta yoğunlaşmaktadır. Birincisi, 2004 yılında NATO'nun Taliban'a karşı savaşta oynayacağı rolü ağır ve daimi bir şekilde arttırarak Afganistan'da bağımsız bir NATO merkezi kurmaktır. İkincisi ise, Irak'ta ki Amerikan askeri varlığını, askeri ve güvenlik takviyesi ile ilgilenecek şekilde Avrupa'nın ekonomik ve politik çabalarıyla yönetilecek şekilde değiştirmek. Üçüncüsü de Avrupa' da ki ABD güçlerinin Ortadoğu ve Merkezi Asya 'da bir

güç oluşturmak için yeniden yapılandırılması. Son girişim ise NATO'nun güç yapısının Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde yeniden yapılandırılması.⁷¹

Yine aynı makalede Cordesman Ortadoğu'da ki sorun alanlarını şöyle belirtmektedir; terörizmle savaş, İran'ın meydan okuması, Arap-İsrail çatışması, Afganistan, Kuzey Afrika, göç, mülteciler ve demokrasinin olmaması.

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld 'in danışmanlığını da yapan Prof.Dr.Thomas P.M Barnett ise, Pentagon'un Yeni Haritası adlı kitabında dünyayı iki bölgeye ayırmaktadır: İlki, küreselleşmiş ve işleyen bölge, yani küresel düzene entegre olmuş bölgeler. İkincisi ise; entegre olmamış, terörizme açık veya çatlak veya gri bölgeler. Eski Yugoslavya, Kafkaslar, Hazar Denizi'nden Afganistan ve Pakistan'a uzanan Orta Asya, Ortadoğu, Afrika'da Büyük Göller yöresi ve Amerika kıtasında And Dağları bölgesi, gri bölgelere örnek olarak verilmektedir. İlginç olan nokta, iki bölgeyi birbirine yapıştıran, bu nedenle de aynı zamanda fay hattı üzerinde yer alan bir dizi ülkenin bulunmasıdır. Örneğin, Latin Amerika'da Brezilya, Meksika; Asya'da Endonezya, Güney Kore; Avrupa ile Yakındoğu'da Ukrayna'dan başlayan, Türkiye ve Azerbaycan, Kuzey Afrika'da Mağrip ülkeleri ve Mısır'ı kapsayan bir kuşak vardır. Fas'tan Çin Halk Cumhuriyeti sınırlarına, Kafkaslar'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan BOP, Bush'un ulusal güvenlik danışmanı Condoleezza Rice'in açıkça vurguladığı üzere "siyasi ve ekonomik coğrafyayı değiştirmeyi amaçlıyor." Kısaca, Prof. Thomas P. Barnett'a göre dünya iki bölgeden oluşuyor:

⁷¹ Detaylı bilgi için bkz. Anthony CORDESMAN : "The Transatlantic Alliance :Is 2004 The Year of The Greater Middle East ?"(Center for Strategic and International Studies, Washington, Ocak 2004 ,<http://www.csis.org>)

a) İlki; küreselleşmiş ve işleyen çekirdek: K.Amerika, G. Amerika'nın büyük bölümü, AB, Putin Rusya'sı, Japonya, yükselen Asya, Çin ve Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda.

b) İkincisi; entegre edilmemiş 'çatlak' (Gap).

c) İlk bölge (çekirdek) güvenli, istikrarlı; ikinci bölge (çatlak) ise; tehlikeli, tehdit edici, istikrarsız bir bölgedir.”

ABD'nin bundan böyle uzun dönemli stratejisi; bu çatlağı, birbirini izleyecek savaşlarla kapatmak, yani çekirdeğin kullanımına açmak. Çekirdekle çatlağı birbirine teyelleşen şeritteki; *Meksika, Brezilya, G. Afrika, Fas, Cezayir, Yunanistan, Türkiye, Pakistan, Tayland, Malezya, Filipinler, Endonezya*, gibi ülkeler git gide önem kazanmaktadır. Afganistan ve Irak'ta bu yüzden savaşa gidildi ve bundan böyle ABD bu tür savaşlara devam edecek. Çünkü ABD ordusunun tatbikatlarının, bundan sonraki raundunun yeri bellidir: Çatlak...”⁷²

Proje, büyük Ortadoğu alanında yer alan halkların son derece kötü koşullarda yaşadığı ve bu durumun mevcut sorunların ortaya çıkışındaki en önemli etken olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, 2002 tarihli BM Arap İnsani Gelişme Raporu'nda sunulan veriler, BOP'a dayanak teşkil etmektedir. Buna göre, tüm yetişkin Arapların yüzde 40'ı okuma-yazma bilmemektedir; Arap ülkelerinin 2010'da 50 milyon, 2020'de de 100 milyon yeni istihdam alanı yaratmaları gerekmektedir; Ortadoğu halklarının üçte ikisinin günlük kazancı 2 dolardan azdır; bölgede yapılan yıllık yayın sayısı, tüm dünyada yapılanın sadece yüzde 1.1'ini oluşturmaktadır; kadınlara ayrımcılık yapılmaktadır; demokratik kurumlar ya hiç yoktur ya da zayıftır;

⁷² Detaylı bilgi için bkz. Thomas P.M BARNETT : Pentagon'un Yeni Haritası, Çev.Cem KÜÇÜK (1001 Kitap, İstanbul, 2005)

bölge halklarının sadece yüzde 1.6'sının internet erişimi vardır; 22 Arap ülkesinin toplam GSMH'si, tek başına İspanya'nınkinden düşüktür.⁷³

Kapitalizmi derin bir şekilde tehdit eden ve ABD eksenli kapitalist bloku Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) türünden yeni senaryolara iten iki temel tehdit söz konusu. Bunlardan birincisi herkesin bildiği ve yakından gözlemlediği dünyanın ekserisini ilgilendiren fakirlerin isyanı. Diğeri ise sayısal olarak dünya nüfusunun azınlığını teşkil etse de, harekete geçirebileceği değişim dalgalarının çapı ve derinliği itibariyle aslında kapitalizmi "içerden" değişime uğratma dinamiğini de barındıran, kapitalizmin zengin çocuklarının içinde bulunduğu derin tatminsizlik. Bunlardan birincisi kapitalizmin yayılma koridorlarında bariyer oluşturarak mevcut çelişkilerin daha da istikrarsızlaştırıcı olmasına neden olabilir. İkincinin oluşturacağı tehdit, temelde birincinin oluşturduğu ortamın da itmesiyle kendi geleceğini belirlemek üzere daha felsefi düzeylerde yeni çıkış yolları arayan kapitalist bireyin yöneleceği yeni adreslerle ilgilidir.⁷⁴ Bu iki sorun ile Büyük Orta Doğu Projesi arasında iki aşamalı bir ilişki mevcuttur. BOP bir yandan nihai mal ve hizmet satışı , diğeryandan da üretim girdisi temini anlamında yeni bir pazar yaratmaktır. Böylece uzun süredir durgunluk yaşayan kapitalizm rahat bir nefes alacaktır. Ayrıca İslam dünyası üzerinden sürdürülecek olan bu yapılanma ile ABD diğergüçlerin (AB,Çin,Rusya) enerji kaynaklarını bloke edebilecektir. Kısaca; ABD'nin BOP'ta temel amacı, Ortadoğu pazarından ve enerji kaynakları pastasından en büyük payı almak, hatta diğergüçlere pay bırakmamaktır.

⁷³ Detaylı Bilgi İçin bkz Arap Human Development Report 2003, (www.sd.undp.org/HDR/AHDR%202003%20-%20English.pdf) ya da (http://hdr.undp.org/docs/reports/regional/ABS_Arab/Arab_States_2003_en.pdf)

⁷⁴ İbrahim ÖZTÜRK :Büyük Orta Doğu Projesinin Siyaset ve İktisat Felsefesi (http://www.turkishtime.org/27/32_tr.asp.)

ABD yukarıda açıklanan hedeflerini meşrulaştırmak ve diğer güçlerinde tepkilerini çekmemek için; Ortadoğu'da halklara özgürlük, insan haklarının verilmesi, demokratikleşme ve istikrarın sağlanması ile terörün kaynağını yok edilmesi gibi insani değerlerden bahsetmekte, diğer ülkelerin katılım ve desteğini BOP'un sadece ABD'nin değil, diğer büyük güçlerin sorumluluğu altında olması gerektiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca ABD, BOP ile diğer güçlere set çekmeye çalışmaktadır ABD 1980'lerde Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da harekât yapabilecek ve yığınaklarının kapasitesini arttıracak gelişmeleri sürdürmüş ve karargâhı Florida'da olan ve CENTCOM (Merkezi Harekât Alanı) olarak adlandırılan komutanlığın sorumluluk alanını Ortadoğu ve Afrika olarak belirlemiştir. 1998'de Başkan Bill Clinton döneminde "21. yüzyılı şekillendirme düşüncesi" adı altında bir stratejik yaklaşımı geliştirmiştir. Bu yaklaşım, George Bush tarafından daha da geliştirildi. 11 Eylül saldırısı, bu politika ve stratejinin tetikleyicisi oldu. Önce Afganistan, sonra Irak'ın işgaliyle bugün bilinen duruma gelindi. BOP'ta etkin olan aktörler; ABD, AB, Rusya ve daha bölgesel olarak Türkiye ve İran'dır. ABD, Afganistan ve Irak operasyonları ile Pakistan- Afganistan koridorunu kontrol ederek Orta Asya ve Hazar Havzası ile Güney Kafkasya'da fiziki varlığına zemin hazırlamış ve Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'da üs imkânları sağlamış, Güney Kafkasya'da Gürcistan ve Azerbaycan'da askeri varlığını oluşturarak bu genç devletlerin politik ve ekonomik bağımsızlığını pekiştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bölgedeki konuşlanma ile Rusya, Çin ve İran'ın bölgeye müdahalesine set çekmiş olmaktadır.

Kimilerine göre BOP; Siyonistlerin binlerce yıllık hedefi olan Büyük İsrail Projesinden (BİP) başka bir şey değildir. ABD'nin geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) büyük ölçüde global

yapılanma, Ortadoğu'da dengelerin değişimi, dinlerin karşılaşması, enerji ve petrol mücadelesi ile güvenlik ve terörizm gibi çok sayıda konu başlığı altında tartışıldı ve tartışılmaya devam ediyor. Buna karşın projenin uygulama kapsamı içinde yer alan ve özellikle demokratikleşme, sosyal iyileşme ve ekonomik kalkınmaya yönelik uygulamalar çok az tartışılmış, bazen de yok veya uygulanması olanaksız sayılmıştır.

Proje, ilk bakışta ABD'ye ait bölgesel bir proje gibi gözükse de, gerçek durum bundan farklıdır. Proje, daha ileri bir işleve sahiptir. Projenin gerçekte, ABD'nin küresel hegemonyasını pekiştirme amacıyla hazırlanmış bir proje olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncenin politik, ekonomik ve güvenlik açılarından çeşitli nedenleri vardır.⁷⁵

a) Proje ile ABD'ye politik açıdan üstünlük sağlayacaktır. Çünkü Bush Doktrini'nde olduğu gibi, rejim ve koşulları ABD'nin kendisinin sağlaması söz konusudur ve bu ABD ile paralel düşünen oldukça büyük bir coğrafyayı ortaya çıkaracaktır.

b) ABD, proje ile ekonomik açıdan da büyük üstünlük elde etmiş olacaktır. Proje, sıkışan ABD ekonomisinin (enerji, Pazar, hammadde) her açıdan rahatlamasına hizmet edecektir.

c) Projenin ABD'ye güvenlik açısından da çok ciddi kazanımları olacaktır. ABD, proje üzerinden Çin, AB, RF gibi rakibi konumundaki ülkeleri denetimi altında tutabilecektir.⁷⁶

⁷⁵ Osman Metin ÖZTÜRK : "ABD, Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye ", YORUM (Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 2005-03) s.6

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz.Osman Metin ÖZTÜRK :a.g.m., s.6-7

2.2. Büyük Ortadoğu Projesi⁷⁷

2.2.1. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Uygulanması Ve Kurumsal Yapısı

ABD, bölge ülkeleri ve girişime destek veren üçüncü ülkeler arasında uygulamada işbirliği ve koordinasyon sağlamak için kurumsal yapı oluşturulmuştur. Kurumsal yapı 3 kurum üzerinde oluşturulmaktadır.

1. Demokrasi Yardım Diyalogu (Democratic Assistance Dialogue DAP)

Bölge ülkelerinde demokratikleşme temel ve öncelikli hedef olarak benimsenmiştir. Bundan dolayı ABD, G-8 üyeleri ve AB üyeleri ile bölge ülkeleri arasında ve Türkiye'nin de demokratik ortak sıfatı ile katıldığı bir Demokrasi Yardım Diyalogu kurulmuştur. Demokrasi yardım diyalogunda İtalya'nın G-8 ülkeleri adına, Yemen'in ise BOP ülkeleri adına; Türkiye'nin de demokratik ortak olarak eş başkanlık yapması kararlaştırılmıştır.

2. Gelecek İçin MENA Forumu (Greater Middle East and North Africa Forum For Future)

⁷⁷ Bu Kısım Yazılırken şu kaynaklardan faydalanılmıştır:

1) " Middle East Partnership Initiative",
<http://www.state.gov/r/pa/ei/pix/events/b/nea/eg/25783.htm>
 2) " Economic Pillar", <http://mepi.state.gov/c10122.htm>
 3) " Political Pillar", <http://mepi.state.gov/c10125.htm>
 4) " Econmic Pillar", <http://mepi.state.gov/c10126.htm>
 5) " Women Pillar", <http://mepi.state.gov/c10127.htm>

Gelecek için MENA Forum'u, G-8 ve bölge ülke liderlerinin reform konularında düzenli görüşme ve istişare yapacakları bir forum olması tasarlanmıştır. Bölge ülkelerinin dış işleri ve ekonomi bakanlarının da yılda iki kez bir araya gelmelerini de içermektedir.

3. MENA Demokrasi Fonu (Greater Middle East and North Africa Foundation for Democracy)

Bu fon, bölge ülkelerinde demokrasinin yerleştirilmesi ve geliştirilmesi için kamu otoritesi ve sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi amacı ile oluşturulmaktadır. Ayrıca G-8 ülkeleri fona katkıda bulunacaktır.

2.2.2. Büyük Ortadoğu Projesi'nin Siyasi Ve Sosyal Programları

BOP'un uygulama alanı; siyasi ve ekonomik-ticari başlıkları altında oluşturulmuştur. Ortadoğu Ortaklık Girişimi MEPI (Middle East Partnership Initiative) dört yıldır bölge ülkelere yönelik olarak uygulanmakta olan ortaklık ve işbirliği girişimidir. Bu girişim, ağırlıklı olarak siyasi ve sosyal reformları kapsamaktadır. MEPI, dört ana başlıktan oluşmaktadır.

1) Siyasi ve Sosyal Reformlar

a- BOP kapsamındaki ülkelerde demokratikleşme ana hedeftir. Bu amaçla taraf ülkelerde mevcut parlamenterlerin ve parlamenter adaylarının eğitimi için, Parlamenter Eğitim ve Seçim Sistemleri Yardım ve İzleme Programı (Parliamentary Training and Election Assistance and Monitoring Programme)

yürütülmektedir. Bu program; Bahreyn, Umman, Ürdün, Fas ve Katar'da uygulanmaya başlanmıştır.

b- Siyaset ve sivil toplumda yeni liderlerin yetişmesi ve özellikle de kadın liderlerin yetişmesi konusunda eğitim kurumlarında programlar yürütülmektedir. Örneğin Regional Campaign Schools programları uygulanmaktadır. Daha çok kadının iş hayatına ve politik hayata atılması amaçlanmaktadır. Bu program ilk olarak Katar'da uygulanmaya başlanmıştır.

c- Bölgede kapsamlı bir adalet ve hukuk reformu gerektiğinden dolayı, Bölgesel Adalet Forumu (Regional Forum on Justice) kurulması planlanmaktadır. Bölgedeki hukuk sisteminin iyileştirilmesi ve uluslararası çağdaş hukuk sistemine uyum sağlaması temel hedeftir. Buna benzer bir çalışma Bahreyn'de yürütülmektedir.

d- Bölgede özgür bir medya oluşturulması amacıyla uygun bir basın kanunu hazırlanması ve Medya Eğitim Programları (Media Training Programme) düzenlenmesi planlanmaktadır. Bu projeye; Cezayir, Bahreyn, Mısır, Lübnan, Fas, S.Arabistan ve Tunus katılmaktadır.

e- Demokratikleşme için önemli bir özellik olan sivil toplum örgütlerinin kurulması, geliştirilmesi ve faaliyetlerinin desteklenmesi planlanmaktadır. Bu nedenle Ortadoğu Demokrasi Fonu (Middle East Democracy Fund) kurulmaktadır.

2) Ekonomik Reformlar

a- Özel sektör ve girişimlerinin desteklenmesi için Ortadoğu Finansman İşbirliği Programı (Middle East Finance Cooperation Programme) oluşturulmuştur.

b- Ülkelerde finansal sektörlerin geliştirilmesi hedefiyle, taraf ülkelere yönelik olarak Finansal Mükemmeliyet için Ortaklık (Partnership for Financial Excellence) programları uygulanmaktadır.

c- BOP'a taraf ülkelerde özel sektör girişimleri ve yatırımlarının özendirilmesi ve desteklenmesi öncelikli hedeflerdendir.

d- Ticaret ortamının iyileştirilmesi için öncelikle ticaret kanununda iyileştirme programı (The Commercial Law Initiative) uygulanmaktadır. Yatırım ve ticaret ortamı iyileştirilirken, mülkiyet haklarının korunması gibi alanlarda da teknik destek verilmektedir.

e- İş adamlarına; iş ve proje geliştirme, yatırım ve yönetim konularında teknik destek vermek üzere Ortadoğu Yönetici ve Girişimci Eğitimi (Middle East Executive and Entrepreneur Training) programı uygulanmaktadır. Ürdün, Fas ve Yemen'de uygulanan programda özellikle kadın girişimcilere ağırlık verilmektedir. Ayrıca özel sektör ve kamu yönetiminde Şeffaflık (Transparency Programme) Programı uygulanması öngörülmektedir.

3) Eğitim Reformları

a- Tüm eğitim çağında ki nüfusun ilk ve orta öğrenime katılması ve eğitim görmesi hedeflenmektedir. Bu programlarda özellikle de kız öğrencilerin okulla gitme oranının yükseltilmesi ve eğitimlerini sürdürebilmeleri hedeflenmektedir. Bu programlar ilk aşamada Fas ve Yemen'de uygulanmaktadır. Ayrıca Fas ve Mısır'da ise ailelere kız çocuklarını okula

göndermeleri konusunda teşvik programları başlatılmıştır. .

c- Aile ve yerel yönetimlere çocukların eğitimi konusunda destek ve bilgilendirme programları uygulanmaktadır. Mısır da Alexandra adı verilen bu program başarı ile yürütülmektedir.

d- Eğitimde bilginin özendirilmesi (Promoting Knowledge) programı ile uyumlu olarak, iletişim ve bilgi teknolojileri kullanımının artırılması için E-okuma, internete ulaşım ve okullarda internete bağlılık oranının yükseltilmesi, web tabanlı eğitim verilmesi çalışmaları yürütülmektedir.

e- Eğitimde kalitenin artırılması için öğretmenlerin ve eğitimcilerin eğitimi hedefiyle Öğrenme için Ortaklık (Partnership For Learning) programı uygulanmaktadır.

4) Kadının Konumunun İyileştirilmesi için Yapılan Reformlar

a- BOP, bölge ülkelerinde kadının her yönü ile sosyal hayata ve iş hayatına azami katılımını öngörmektedir. Bu amaçla kadınların katılımı önündeki engellerin azaltılması ve kaldırılması hedeflenmektedir. Bu konuda Women and The Law; Regional Dialogue programları başlatılmıştır. .

b- Kadınların siyasi ve sosyal hayata katılımının özendirilmesi için de çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Bu amaçla çok sayıda forum oluşturulmaktadır. Bölgesel kampanyalar ve uluslararası değişim programları geliştirilmektedir. Survey of Women Freedom ile kadınların özgürlük hakları sürekli izlenmektedir

c- Kadınların eğitimi, iş hayatına katılımı ile kız çocuklarının okulla gönderilmesine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca, kadınlar için sağlık, hukuk, siyaset alanlarında özel eğitim ve bilinçlendirme programları hazırlanmaktadır.

ABD, MEPI kapsamındaki reformları yürüten ve BOP'a taraf olan ülkelere 2004 yılı itibarı ile yıllık 1 milyar dolar kaynak aktarmıştır. ABD, Millenium Challenge Account ismini verdiği fon ile BOP'un reform girişimlerine taraf olacak ve uygulayacak ülkelere çok daha geniş kaynak aktarmayı planlamaktadır.

Bu proje ile Ortadoğu'da gerçekleşebilecek demokratik rejim değişiklikleri, kaynağını bu ülkelerdeki otoriter rejimler ve radikal Vahabist hareketlerden alan Çeçenistan direnişi ve terör eylemlerinin bir son bulması açısından Rusya tarafından ilk anda sempati ile karşılanacak bir gelişme olarak algılanabilir. Ancak uzun vadeli Rus dış politikası için bu projeye pek sıcak bakılacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda bu projenin Rusya merkezli Avrasyacılık akımıyla en azından coğrafik olarak çakışıyor olması, Rusya'nın bu projeye karşı çıkmasına bir diğer sebep teşkil edebilir. Diğer yandan Rusya şunun iyice farkındadır ki; ABD için Ortadoğu sorununun hallinden sonra, dikkat merkezine alınacak husus içerisinde değişik federe cumhuriyetleri ve halkları barındıran devasa büyüklükteki Rusya Federasyonu toprakları olacaktır. Bu aşamadan sonra, Rusya'nın federalizmi yeniden tartışmaya açılacaktır. Bu sebeple sınırları kendi yanı başına kadar uzanan ve enerji gibi hayati konularda inisiyatifin ABD'ye geçebileceği Büyük Ortadoğu Projesi'nin Rusya açısından desteklenmemesi için yeterince sebep mevcuttur.⁷⁸

⁷⁸ Sinan OGAN: Büyük Ortadoğu Projesi : Rusya'nın Bakışı
(http://www.zaman.com.tr/*bl=yorumlar&trh=20040317&hn=25938)

2.3.3 Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ne Bakışı

Türkiye'nin gerek bölge ülkesi olması, gerek bölge ülkelerine dini ve kültürel yakınlığı, NATO üyesi ve AB üyelik sürecinde olması, bölgenin en sorunlu ülkesi İsrail ile yakın ilişkiler içinde bulunması ve büyük bir askeri güce sahip olması, ABD açısından bakıldığında, BOP için Türkiye'yi oldukça cazip kılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Türkiye'nin hemen yanı başında cereyan eden olayların dışında kalması ya da etkisiz olması imkansız gözükmektedir.⁷⁹ Ama bu noktada önemli olan Türkiye'nin bu gelişmeler doğrultusunda dengeli bir politika izlemesi gerektiğidir. Kısaca Türkiye BOP'a ne tamamıyla dahil olmalı, nede tamamıyla reddetmelidir.

Türkiye, coğrafi konumu itibarı ile Büyük Ortadoğu'nun merkezinde yer almaktadır. Türkiye'nin tarihi, kültürel, ekonomik, siyasi ve güvenlik bağları ile bağlı olduğu Büyük Ortadoğu bölgesinde gelişmelere sessiz kalması beklenemez. İçinde her türlü istikrarsızlık, çatışma, terör, aşırı dinci hareketler ve önemli enerji kaynakları olan bu bölgede; Türkiye'ye kendi inisiyatifi dışında biçilen yeni rollerin, Türkiye'nin Batı'dan koparılp Ortadoğu'ya itilmesini öngören bazı çabaların bir parçası olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Türkiye Arap dünyası ile olan ilişkisini göz önüne alarak, BOP'ta ABD'nin piyonu olarak davranmamalıdır.

İstanbul Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Yönetim Kurulu üyesi Doç. Dr. Yaşar Hacısalihoğlu'na göre , Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) bölgedeki üniter yapıları çözmeye dönük bir girişimdir. Türkiye'nin BOP'a

⁷⁹ Türel YILMAZ : "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", YORUM (Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, 2005-03) s.13-14

sürüklenmesi, gelecek adına onarılması güç sorunları yaratacaktır. Şayet Türkiye; BOP'a bulaştırılırsa öncelikle bölgesine ve Avrasya'ya yabancılaşacak, yeni düşman ve düşmanlıklar kazanacak ve Soğuk Savaş sonrasının yeni bağımlılığına yelken açmış olacaktır. Enerji kaynaklarının Atlantik piyasasına ulaştırılmasında en ekonomik yol, Türkiye geçişli rotalardır. Türkiye olmadan, projenin başarılı olması veya tamamlanabilmesi mümkün değildir. Türkiye, 'olmazsa olmaz' konumu nedeniyle, G-8 toplantısına davet edilmiştir.

Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Türel Yılmaz; Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgili bir makalesinde Türkiye'nin izlemesi gereken politika için şunları belirtmiştir: "Türkiye de dahil, uluslararası kamuoyunun giderek artan tepkisi ve bölge ülkelerinin Bush Yönetimine karşı güvensizliği, BOP'a karşı da bir tepki yaratmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin bölgeye açılımlarında doğrudan ABD'ye ve BOP'a odaklanmış gibi bir izlenim yaratmaması gerekmektedir. Bu gibi politikaların geçmişte, kötü sonuçlarıyla birlikte en açık örneği "Bağdat Paketi"dır. 1955 yılında gerçekleşen oluşumda, Türkiye Batının ve özellikle de ABD'nin sözcüsü olmakla suçlanmış ve bölge ülkeleriyle ilişkileri ağır darbe yemiştir. Burada Türkiye'nin dikkat etmesi gereken husus, aynı söylemle karşılaşacağı politikalardan uzak kalmasıdır. Çünkü Türkiye bölge ülkesidir ve kesinlikle komşularıyla ve kuşak ülkelerle ilişkilerine zarar verecek bütün oluşumlardan kaçınmalıdır.⁸⁰

Büyük Ortadoğu projesi içerisinde ABD'nin Türkiye'ye yönelik muhtemel değerlendirmesinin şu şekilde olduğu düşünülmektedir:

"Türkiye'nin noksan da olsa, gelişmekte olan bir demokrasi kültürü var. Aşındırılması için uygun ortam yaratılmakla birlikte devam eden laik bir görüntüsü var. Bunlar Türkiye'nin bölge ülkelerine bir model oluşturması için yeterlidir. ABD'ye göre zaten Ortadoğu ülkelerinde birinci sınıf demokrasiye

⁸⁰Türel YILMAZ : a.g.m., s.13-14

gerek yoktur. Türkiye’de laiklik şimdilik ABD kontrolünde imkan sağlayabilen bir yapı olmakla beraber, gelecekte onun yerine ABD İlimli İslam’ı koyarsa toplumu tepki veremeyecek bir hale sokmuş olurlar.”⁸¹

Dinamik ekonomisi, yetişmiş insan gücü, hareketli nüfusu laik ve demokratik yapısı özellikleriyle bu güne kadar bulunduğu coğrafyada öne çıkmış bir ülke olan Türkiye’nin ılımlı İslam’la bütünleştirilerek bölge ülkelerinin özeneceği bir model oluşturması amaçlanmaktadır. Bunun ilk işaretlerini Kasım 1999’da ABD Başkanı Clinton vermiştir. Clinton Türkiye ile İslam’ı özleştiren yeni bir terim üreterek, Türkiye’yi “Laik bir İslam Devleti” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, Büyük Ortadoğu Projesinin ne zaman şekillenmeye başladığının açık bir işaretidir. ABD’nin Büyük Ortadoğu Projesi içerisinde, Müslüman kimlikli tüm ülkelere kısaca vermek istediği mesaj şudur : “Müslüman bir halk, laik ve demokratik bir sistemle yönetilebilir. İşte size bir örnek: Türkiye...”

Türkiye yakın zamana kadar AB ile ABD arasındaki bir çizgide denge aramıştır. Ancak bu çizgi şimdi giderek yok olmaktadır. Çünkü AB ile ABD’nin Ortadoğu’da giderek örtüşen menfaatleri, Türkiye için bölgede üstlenilebilecek yeni bir rol yaratmıştır. Bu rol; Türkiye’nin Büyük Ortadoğu Projesi içerisinde model oluşturmasıdır. Türkiye’nin AB içinde yer alması yerine, Büyük Ortadoğu Projesi içinde bulunması, ABD ve AB’nin daha çok yararınadır.

ABD ve AB’nin Türkiye’yi Büyük Ortadoğu Projesi için bir model ülke olarak görmelerinin altında yatan gerçek şudur;

-Türkiye’nin AB’ye üye olmasında büyük zorluklar vardır.

⁸¹ A. Necdet PAMİR :Büyük Ortadoğu Projesi (Gazi Üniversitesi UAT Konferansı Notları,16 Aralık 2004)

-Türkiye'nin AB'ye girebilme arzusuyla yapmış olduğu ve yapacağı reformlar, bu ülkede Büyük Ortadoğu Projesinin gerçekleştirilmesi için giderek uygun bir alt yapı oluşturmaktadır. Türkiye'de, bu süreç içerisinde projenin doğasında var olan diğer temel değişiklikler de gerçekleştirilebilecektir.

Büyük Ortadoğu Projesi içinde yer alacak bir Türkiye'nin, karşı karşıya kalacağı en büyük tehlike; ulusal birliğin ve ülke bütünlüğünün korunamamasıdır. Projenin özünde var olan ve özelliğinden kaynaklanan bu tehlike, Türkiye Cumhuriyetinin şimdiki yapısını gelecekte devam ettiremeyeceği anlamını da taşımaktadır.⁸²

⁸² A. Necdet PAMİR :a.g.k.

SONUÇ

11 Eylül 2001 yılında ABD'yi kendi evinde, kalbinden vuran saldırılar; Amerikan sistemine inanan insanlar üzerinde, maddi yıkımın yanında manevi, psikolojik yıkımda yaratmış, halkın sisteme olan inancı temelden sarsılmış ve dünyanın en güçlü ordusuna sahip Amerika, İki milyon askeri (500 bini dünyanın değişik yerlerinde), 500 bin polisi, 900 bin özel güvenlik görevlisi, 330 milyar dolarlık savunma bütçesi ile yurttaşlarını 11 Eylül terörist saldırılarına karşı koruyamamıştır. Bu olay dünyanın en güçlü istihbarat yapılanması olan CIA'nında (Central Intelligence Agency) ciddi anlamda prestij kaybına sebep olmuştur. Böylelikle; 20 yüzyılda temelleri atılan ABD Sisteminin temelde zayıf ve kırılgan noktalarının olduğu 11 Eylül saldırıları ile ortaya çıkmıştır.

11 Eylül saldırıları ile önemli ölçüde zarar gören ABD; bölgedeki çıkarlarını koruma imajını kurtarma, benzeri saldırıları önleme ve intikam duygusuyla Afganistan'ı denetim altına almaya ve Taliban yönetimini değiştirmeye yöneldi. ABD için önemli olan sadece El-Kaide örgütünü ortadan kaldırmak değildi. Böylesi örgütleri himaye eden sistemleri ve denetim dışı kalmış Taliban benzeri oluşumları yerinde kurutmak temel amaçtı. Bu nedenle; Afganistan'dan sonra hedef, ABD'nin tehlikeli ülkelerden biri olarak nitelendirdiği Irak'tı. Amaç Irak lideri Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve Irak'ın denetim altına alınıp; Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal silah üretimini durdurmaktı. Irak ve Afganistan askeri harekâtları gerek bölgesel, gerekse küresel sistemde etkisi uzun yıllar hissedilecek çok ciddi değişimlere yol açtı.

11 Eylül saldırıları ile ortaya çıkan diğ er bir konu ise terörün değı ş en yüzüydü. Bilindiğı gibi terör yöntemi, ekonomik ve psikolojik olarak yıkıma yol açmak için kullanılırdı. Çünkü terör; gerçekleştirilmesi çok ucuz, ama engellenmesi oldukça pahalı bir yöntemdir. Bu bakımdan terörün asimetrik bir etkisi de vardır. Zekice bir saldırıyla, ilgili olmayan araç ve yöntemlerde etkili ve yıkıcı saldırı silahlarına dönüştürülebilir.

Ancak 11 Eylül ile artık terörün şekli ve silahı farklılaşt ı .Hedef aynıydı, sivil halk... Ama bu kez ilk defa bir sivil yolcu uçağı , masum yolcularıyla birlikte terör suçuna alet edilmiş ve bir bomba olarak kullanılmıştı. 11 Eylül saldırısı, yüzyıllar sonra bile bu alanla ilgilenenlerin “örnek” olarak gösterecekleri bir terör olgusudur. Terör mahiyeti gereğı asıl tahribatı zihinlerde yaratır. Savaş doğ ası gereğı belli aşamalardan geçerek ortaya çıkar ama terör, aniden gerçekleşir ve ş ok etkisi yaratması amaçlanır. 11 Eylül saldırısının en etkili yönü, örgütlere yeni saldırılar için cesaret vermiş olması ve başarmanın mümkün olduğunu göstermesidir. Çünkü ABD gibi bir süper güç bile terör karş ısında aciz kalmaktadır.

Diğ er yandan 11 Eylül 2001 saldırıları tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Terör ile ulaşılan bu sonuç, asimetrik tehdit karş ısında, çok önemli uluslararası kampanyanın ve dayanışmanın gerçekleşmesine neden olmuştur. İkinci Pearl Harbour olarak nitelendirilen 11 Eylül saldırıları Amerika'nın kendi ana karasında da güvende olmadığını ve vurulabileceğini göstermesi nedeniyle, dünya ve ABD kamuoyunu derinden sarsmış ve ABD'ye hegemonyası için belirlediğı politikalarını uygulama fırsatını, altın tepsi içinde sunmuştur.

Çünkü Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ile oluşturulan hareket tarzlarının yürürlüğe konulması için fırsat arayan ABD; aradığı fırsatı, 11 Eylül

2001 tarihinde ekonomik egemenlik sembolü olan Dünya Ticaret Örgütü ve askerî egemenlik sembolü olan Pentagon'a düzenlenen terörist saldırıları ile bulmuştur. İki dünya savaşında (Pearl Harbour'da) bile ana karasında vurulmayan ABD, terörist saldırıları ile kalbinden vurulmuştur. Bu saldırılar ABD'nin güvenlik kavramına ve tehdit algılamasına bakış açısını gerçek anlamda temelden değiştirmemiştir. Ancak; bu saldırılar, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası artan küresel tehditlerle mücadele yöntemini temelden değiştirmiştir. Bu değişikliğin esasını da ABD'nin 17 Eylül 2002 tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi oluşturmaktadır.

ABD'nin yürürlüğe koyarak uluslararası kurum ve kuralları ile uluslararası hukuku yok eden Bush Doktrini'nin şekillendiği unsurlardan biri olan 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne geliş aşamalarını 1. Dünya Savaşı'nın son yıllarına kadar götürmek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri, 1917 yılından günümüze kadar olan periyotta yer alan uluslararası sistemlerin tamamında etkin bir rol oynamıştır. Eskiden beri, ABD'nin uluslararası sisteme ve gelişmelere kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı müdahaleler, genel anlamda ABD'yi bugünkü kadar uluslararası kamuoyu ile karşı karşıya getirmemiştir.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, öncülüğünü yaptığı demokrasi, özgürlük ve ekonomik anlayış ile daha da güçlenmiştir. Batı Avrupa'nın yorgun güç merkezleri ise komünizm (Sovyet) tehdidine karşı ABD korumasını kabul etmiş ve kontrolleri altında bulunan ekonomik kaynaklarını ve coğrafyalarını ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasına izin vermişlerdir. Bu durum ABD'nin daha da büyümesini ve hegemonik güç olma yönünde daha emin adımlarla yürümesini sağlamıştır. Kendini özgürlük ve demokrasinin merkezi kabul eden ABD, zaman içinde kültür egemenliğini de bütün dünyaya kabul ettirmiştir. Ekonomik anlamda, BM bünyesinde teşkil edilen Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi

örgüt ve kurumlar, ABD egemenliğinin yerleşmesine hizmet etmiştir. Teknolojik gelişmeler ve bilgi devrimi ile desteklenen küreselleşme ise, ABD egemenliğinin tek ve mutlak egemenlik olması için eşsiz fırsatlar sunmuştur. ABD ile sürdürdüğü Soğuk Savaş dönemi rekabeti, Sovyetler Birliği'nin güçsüz düşmesine neden olmuş, Sovyetlerin dağılması ile birlikte ABD dünyanın tek büyük gücü, süper gücü olarak uluslararası sistemde yerini almıştır.⁸³

ABD tarafından 1997 yılında açıklanan “Yeni Bir Yüzyıl İçin Ulusal Güvenlik Stratejisi”nde; terörizm, yasa dışı uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, uluslararası örgütlü suçlar, bazı ülkelerin kitle imha silahlarına sahip olma çabalarının dünya güvenliği için önemli tehdit unsurları olduğu belirtilmiş, 1999 yılı stratejisinde ise; ilave olarak uzun menzilli kitle imha silahları atma sistemi geliştirmekte olan devletlerden gelebilecek tehditler için Füze Savunma Sistemi'ni gerçekleştirme niyeti ifade edilmiştir.1999 yılında icra edilen NATO Washington Zirvesi'nde, ABD'nin hegemonik gücünü destekleyecek tarzda, İttifak'ın savunma gücünün, etnik savaş ve bölgesel çatışmalar ile diğer tehditlerle ilgili olarak mücadeleye hazır bir örgüte dönüştürecek çabalar ön plâna çıkmıştır.

Yaşanan büyük trajedi sonrasındaki ortamda oluşturulan 17 Eylül 2002 tarihli Ulusal Güvenlik Stratejisi, 1997 ve 1999 Güvenlik Stratejileri'nde belirtilen tehditlerle mücadele yöntemini temelden değiştirmiştir. 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi ile; kız çocuklarını okutmayanlar, totaliter rejimler, tehlikeli teknoloji kullananlar, radikal topluluklar ve tüm bunlara yardım edip kolaylık sağlayanlar terörist veya terörizmi destekleyenler olarak sınıflandırılmıştır. Böylelikle uluslararası düzenin temel belirleyicilerinden olan caydırıcılık ilkesinin terk edilmiş ve “pre-emptive attack” ya da “pre-emptive war” adıyla

⁸³ Detaylı Bilgi İçin Bkz. Fidan Yüksel “ ABD'nin 11 Eylül Sonrası Uygulamaya Koyduğu Yeni Doktrinini” (Akademi Tezi TC Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Yenilevent İstanbul , 2004)

anılacak önleyici müdahaleler kavramına geçilmiştir. Ayrıca ABD kendisini desteklemeyenleri “ötekiler” yani terörizmi destekleyenler olarak nitelendirmiştir.

ABD'nin 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında, saldırıları gerçekleştirdiği iddia edilen El Kaide örgütünü desteklediği ve himaye ettiği gerekçesiyle Afganistan'a yönelik harekâtı ve takip eden dönemde Irak harekâtını icra etmesi uluslararası kamuoyunda bölünmelere ve uluslararası kamuoyunun tepkisine neden olsa da, ABD BM dahil hiçbir uluslararası örgütü ve devleti dikkate almadan birkaç müttefiki ile birlikte bu harekâtı icra etmiştir. Amerika'nın harekâtları düzenleme sebepleri; genel olarak üç kategoride toplanmıştır. Bunlar; siyasal, ekonomik, stratejiktir.

Siyasal anlamda ABD'nin temel amacı; Soğuk Savaş sonrasındaki “yeni dünya düzeni”ni tam manasıyla şekillendirerek, temel güç olmak ve dünyada kuracağı hegemonik düzen içerisinde kendi sistemini ve anlayışını yerleştirmektir. Bu nedenle Ortadoğu bölgesi hedef olarak seçilmiştir. Çünkü bölge nispeten zayıf ve karışık olan yapısıyla dış müdahaleleri kolaylaştırdığından ve bölgesel rejimlerin devamını küresel aktörlerin tercihine bıraktığından dolayı dünya ölçeğinde böyle bir düzenlemeye gitmek için en uygun bölge Ortadoğu'dur. İlk basamak ise yıllardan beri ezeli düşman olarak nitelendirdiği Irak'tır. Irak operasyonu ile ABD, tıpkı Saddam rejimi gibi kendi rejimine ters düşen, ya da kendisine tehdit olabileceğini düşündüğü devletlere göz dağı vermiştir. Bu devletlerin başında ise hiç şüphesiz İran ve Suriye gibi Ortadoğu'nun iki önemli aktörü bulunmaktadır. ABD kendi demokratik yapısına aykırı olarak ilan ettiği bu devletlere karşı siyasetini daha da sertleştirerek uzun vadede kendisinin egemen olduğu bir Ortadoğu yapılanmasına gitmek istemektedir.

ABD, bu amaçlarının yanında İran'ı çevreleyerek etkisizleştirmeyi ve İran'daki rejim üzerinde etkinlik kurmayı da amaçlamaktadır. Haydut devletler diye adlandırdığı devletler üzerinde etkinlik kurmaya çalışıp onları sindirmeyi amaçlayan ABD'nin, şer eksenini olarak adlandırdığı devletlere (Kuzey Kore, İran ve Irak) yönelik sert politikalar izleyeceği izlenimi, Irak'a yapılan askerî müdahale ile kendini göstermiştir. Doğudan Afganistan, güneyden Basra Körfezi ve batıdan Irak aracılığı ile çevrelenmiş İran, ABD'nin kendisine yönelik politikalarını şekillendirmede işini son derece kolaylaştıracaktır.

Ekonomik anlamda ise , ABD kendi ekonomik sistemini gittiği yerlere götürme eğilimi taşıyan bir politika benimsemiştir. Yani ABD, ilişki kurduğu ülkelerde kapitalizm aşılmasını hedeflemektedir. Amaç, ABD'nin ekonomik çıkarları ile uyumlu, Amerikan mallarının pazarlanabileceği, serbest piyasa anlayışının en azından Amerikan şirketlerinin serbestçe hareket edebileceği bir sistemin oluşturulmasına yönelik politikalar benimsetmektir. Bu güne kadar ABD Ortadoğu'da, petrol karşılığında silah, Amerikan ve batı mallarının satılmasıyla bir anlamda petrole sahip devletlerde üstü kapalı bir bağımlılık oluşturulmuşsa da, bölgenin pazarını tam anlamıyla ele geçirememiştir.

Bu nedenle, dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olan ABD'nin, dünya petrol rezervlerinin en fazla bulunduğu Ortadoğu bölgesini kendi politikalarıyla zıt düşen yönetimlere bırakması, hayati çıkarları ile tamamen ters düşmektedir. Ortadoğu petrolünün alıcılarının, ABD'den çok küresel güç olma yolunda ABD'ye rakip olabilecek Çin, Japonya, Rusya ve AB olması ve ayrıca özellikle Rusya, Almanya ve Fransa'nın Körfez Savaşı'ndan sonraki dönemde Irak ile petrol imtiyazı sağlayacak nitelikte anlaşmalar yapması, ABD hegemonyasını engelleyebilecek bir gelişme olmuştur. Kaldı ki ABD'nin küresel hegemonyasını devam ettirebilmesi için dünya petrolü üzerindeki kontrolü tam ve etkin bir şekilde sağlaması gerekmektedir. ABD'nin Irak

petrolleri hâkimiyetinden sonra İran'ı da çevreleyerek Hazar petrollerinin üretim ve dağıtımında da etkin olması, kendisine petrolün dünyaya dağıtılması hususunda çok büyük ayrıcalıklar sağlayacak ve dünyanın enerji kaynaklarının kontrolünü ve rakip gördüğü ülkelerin endüstriyel üretimini her an etkileyebilme gücünü elinde bulundurmasını temin edecektir. Zira dünya hegemonyasına oynayan bir güç, küresel anlamda kendi politikalarını devam ettirebilmek için enerji kaynaklarını ve özellikle petrolü kontrol etmek zorundadır. Bölgede petrolün yanında doğalgazında bulunması, bölgenin önemini daha da çok artırmaktadır .

Stratejik bakımdan ise; ABD'nin Irak'a güçlerini yerleştirmesi ile ABD Ortadoğu'da birçok noktaya direkt olarak müdahale edebileceği üs ya da üsler kurma fırsatını yakalamıştır. Böylece ABD, Afganistan'da kendisine yakın bir yönetimi iktidara getirdikten sonra, Irak aracılığıyla Ortadoğu'ya da yerleşerek, bölgedeki varlığını uzun vadede garanti altına almış ve bölgede kuracağı üslerle konumunu sağlamlaştırmıştır. ABD böylece bölgede hegemonik hâkimiyetini kurma ve ileride kendisine rakip olabilecek güçler karşısında da bir anlamda tek güç olma düşüncesini kanıtlama amacındadır.

ABD'nin 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında gerçekleştirdiği eylemler ve yaptığı söylemler, açıklanan doktrin gereği icra ettiği Irak harekâtı, 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğin bir daha bozulmaması amacıyla oluşturulmaya çalışılan ve etkinlikleri bazen sorgulansa da genel anlamda kabul gören uluslararası kurallar ve kurumların sonunu getirmiştir. BM'nin yarım yüzyılı aşkın bir zamandır oluşturmaya çalıştığı uluslararası hukuk ve devletlerarası ilişkilerdeki kural ve prensipler ile birlikte BM'nin kendisinin de sorgulanmasına neden olmuş, bahsi geçen kurum ve normlara güven ve saygıyı büyük oranda azaltmış, hâlihazırda BM şemsiyesi altında yürütülen barış ve güvenliğin korunması çalışmalarının da aksamasına neden olmuş, müteakip dönemde icra edilebileceklerin

başarısını şimdiden ortadan kaldırmıştır. Birleşmiş Milletler, yıllar önce Cemiyet-i Akvam'ın (League of Nation) düştüğü konuma düşmüştür.

ABD'nin Kyoto Protokolü, Biyo-Çeşitlilik Sözleşmesi gibi uluslararası nitelikli sözleşmeleri imzalamaması, IMF ve Dünya Bankası'nda yapılması teklif edilen değişikliklere karşı çıkması ve özellikle Sivil Toplum Kuruluşları tarafından BM vasıtasıyla yürürlüğe konulmaya çalışılan ABD çıkarlarına aykırı sözleşmelere ve anlaşmalara yanaşmaması, ABD'nin BM'yi artık ulusal çıkarları doğrultusunda kullanabileceği bir araç olarak görmemesine neden olmaktadır. Bu durum, ABD tarafından BM'nin varlığı ve gerekliliğinin sorgulanması ile sonuçlanmıştır. ABD ile BM arasında gerginleşen ilişkileri en güzel yansıtan ifade, Amerikan Senatörü Jesse Helms'in "BM Amerika'nın dünya rolünde yararlı bir araç olabilir ama eğer BM, yeni bir uluslar arası düzen içinde kendini merkezi bir ahlaki otorite olarak yapılandırmaya özenirse... o zaman muhalefetle karşılaşır ve daha da önemlisi, sonunda ABD'nin çökmesine neden olur."⁸⁴ sözleridir.

Kısaca 21' nci yüzyılda kurulması düşünülen Amerikan imparatorluğu vizyonu ile BM'nin bugünkü rolü arasında bir çatışma vardır. BM, ABD'ye göre günümüz dünyasının güç dengelerini yansıtmamaktadır. Irak Harekâtı öncesi ABD Başkanı'nın "Arkadaşlar AB'yi üçe böldükten sonra, BM'in geleceğini de düşüneceklerdir." ifadesini takiben 18 Mart 2003'te ABD'yi Irak'a ultiatom verirken eli kolu bağlı sessizce bekleyen ve hiç bir karar alamayan BM, bu tavrıyla; İtalya Habeşistan'ı ve Japonya Mançurya'yı işgal ederken sessiz kalan Cemiyet-i Akvam konumuna düşürülmüştür.

⁸⁴ Joseph S.NYE JK: Amerikan Gücünün Paradoks Çev: Gürol KOCA (Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003) , s.19

ABD bölgede, daha doğrusu dünyada hegoman güç olma sevdasını Ortadoğu'da halklara özgürlük kisvesiyle gizlediği, temelli 1983 yılına dayanan, Büyük Ortadoğu Projesi ile pekiştirmektedir. Ana hedef; ne terörizmle savaş, ne halklar özgürlük, nede demokrasidir... Hedef 11 Eylül ile başlatılan egemenlik savaşıdır.

Her ne kadar 11Eylül'den sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak dense de, tıpkı 2.Dünya Savaşından önce yaşananlar gibi, dünya egemenlik savaşlarına, müdahalelerine sahne olacaktır. Büyük güçlerin elinde oyuncağa dönen uluslararası kuruluşlar ve hukuk hiçe sayılmaktadır. Bugün yine ekonomik ve siyasi pastadan en büyük payı almayı hedefleyen Amerika ve büyük payı kaptırmak istemeyen AB, Rusya, Çin ve Japonya arasında soğuk savaş yaşanmaktadır. Afganistan operasyonu ile başlayıp, Irak operasyonu ile devam eden ve Büyük Ortadoğu Projesi ile desteklenen ABD hegemonyası daha çok Ortadoğu'da karışıklıklara neden olmuştur. Bugün Irak'ta yaşananlar , masum insanlara yapılan işkenceler, kamuoyu tarafından gözler önüne serilmekteyse de, dünya Irak' ta yaşananlara sesiz kalmakta ve bundan sonrada ABD'nin yapacağı harekâtlara sesiz kalmaya devam edecektir.

Sonun başlangıcı olarak nitelendirilen 11 Eylül 2001 saldırıları her ne kadar terörist lider Usame Bin Ladin tarafından gerçekleştirilse de, Amerika'nın 2.Dünya Savaşından beri kurmaya çalıştığı hegemonyasını gerçekleştirmesi açısından bir koz olmuştur. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri terörizmle mücadele, halklara özgürlük, kitle imha silahlarını yok etmek gibi kisvelerin arkasına saklanarak çıkarlarına göre hareket edebilecektir.

Bu çalışmada; 11 Eylül 2001 saldırılarıyla başlayan, Afganistan ve Irak operasyonları ile, Büyük Ortadoğu Projesi gibi benzer projeler kullanılarak

Ortadoğu Bölgesinde oluşturulmaya çalışılan yapı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin dediği gibi "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır". Çünkü, ABD'nin hegemon güç olma savaşları başlamıştır...

KAYNAKÇA

ALTAYLI, Fatih. Büyük Ortadoğu muş, <http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar/0,,authorid~9@sid~9@tarih~2004-03-16-m@nvid~384020,00.asp>, 16,03,2004

ALTUĞ, Yılmaz. Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995

ARI, Tayyar. Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş Petrol ve Hegemonya, Alfa/Aktüel Kitapevi, İstanbul, 2004

ARIBOĞAN, Ülke Deniz. Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü, Harp Akademileri Bülteni, İstanbul, Mart 2002.

AYDIN, Mustafa. AYDOĞAN, Vatandaş, Kod Adı Kılıç Balığı, Karakutu Yayıncılık, İstanbul, 2001

BARNETT, Thomas P.M. Pentagon'un Yeni Haritası, Çev.Cem KÜÇÜK, 1001 Kitap, İstanbul, 2005

BAŞEREN, Hami Sertaç. Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme, Terörizm İncelemeleri Teori Örgütler Olaylar, (Derleyen: Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

BEG, Rauf. Afganistan, Turan Kültür Vakfı, İstanbul, 2001

BELEN, Fahri. Türk Kurtuluş Savaşı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983

BOSTANOĞLU, Burcu. Soğuk Savaş GÜdülenmesi ve Orta doğu, Avrasya Dosyası Orta Doğu ve Terör Özel, 3. 2.Yaz, 1996

BRZEZİNSKİ, Zbignjew. A Plan for Political Warfare, The Wall Street Journal, 25 Eylül 2001

CANBOLAT, İbrahim. Yeni Savaş Değil, Yeni Model, Radikal, 3 Ekim 2001

CORDESMAN, Anthony., The Transatlantic Alliance: Is 2004 The Year of The Greater Middle East?, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2004

ÇAKMAK, Haydar. Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetler, Platin Yayınları, Ankara, Kasım 2004

ÇELİK, Yüksel. Bizler Kestik Araplar Evliya Yaptı, Hürriyet Tarih, 16 .07.2003

ÇOBANOĞLU, Macit. Türkiye Irak ilişkilerinin Dünü, Bugünü, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1994

ERKMEN Serhat, LAÇİNER Sedat, ÖZDAĞ Ümit. Irak Krizi (2002 – 2003) , ASAM, Ankara, 2003

ERKMEN, Serhat. AB'nin Orta Doğuda değişim ihtiyaçlarının nedenleri , Irak Krizi, ASAM Yayınları, Ankara 2003

FAKSH, Mahmud "Withered Arab Nationalizm", ORBIS, cilt 37, sayı 3,1993

HUNTIGTON,P.Samuel. Medeniyetler atışması ve Dünya Düzenin Yeniden Kurulması, ev. Mehmet TURAN, Y.Z.Cem SOYDEMİR, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2003

KANGAS, Jack.Yeni Güvenlik Sorunlarına İlişkin ABD Bakış ve Politikaları Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları Sempozyumu, , İstanbul, 13-14 Mart 2003

KAYNAK, Mahir. Amerika, 11 Eylül, Afganistan, Irak, Röportaj. Faruk BİLGİN, İlk Yayınları, İstanbul, 2003

KISSINGER, Henry. Amerika'nın dış politikaya ihtiyacı var mı?, ev.Tayfun EVYAPAN, METU Press,Ankara, 2002

KISSINGER, Henry. Diploması, ev. H. İbrahim KURT, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002

KONA GÜNGÖRMÜŞ,Gamze. Orta Doğu- Orta Asya ve Kesişen Yollar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003

LEWIS, Bernard. İslam and the West, Oxford University Press, 1993

NYE JK, S Joseph. Amerikan Gücünün Paradoksu, Çev. Gürol KOCA, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003

ÖKE, Mim Kemal. Musul – Kürdistan Sorunu 1918 – 1926, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995

ÖZCAN, Nihat Ali, 11 Eylül Saldırısının Küresel ve Bölgesel Sistemlere Yansıması, Stratejik Analiz, Ankara, Mart 2002

ÖZDAĞ, Ümit. Terörizm, Küresel Güvenlik ve Türkiye, Stratejik Analiz, Ankara, Ekim 2002.

ÖZTÜRK, İbrahim. Büyük Orta Doğu Projesinin Siyaset ve İktisat Felsefesi, http://www.turkishtime.org/27/32_tr.asp.

ÖZTÜRK, Osman Metin. ABD, Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye, YORUM, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 2005-03

PAMİR, A.Necdet. Büyük Ortadoğu Projesi, Gazi Üniversitesi UAT Konferansı, Ankara, 16.12. 2004

PERLE, Richard, David FRUM. Şeytana Son.Terörde Savaş Nasıl Kazanılır? , Çev. Gökçe Kaçmaz, Truva Yayınları, İstanbul, 2004

RAŞİD, Ahmet. Taliban, Everest Yayınları, İstanbul, 2001

RUSSELL, James A. Searching for a Post Saddam Regional Security Architecture, Middle East Review International Affairs, VII, 1 Mart 2003

SANDER, Oral. Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e, İmge Kitapevi, Ankara, 1999

SEVER, Metin. Düşmanını Arayan Savaş, Everest Yayınları, İstanbul , 2001

SÖNMEZOĞLU, Faruk. Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayıncılık, İstanbul, 2000

TAŞDEMİR, Kenan.11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası, Akademi Tezi, T.C.Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 2002

ULUDAĞ,Osman. Hedefteki Amerika 11 Eylül Şoku, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002

USLU, Nasuh. Türk Amerikan İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2002

YENERER, Vedat. Düşman Kardeşler, Bulut Yayınları, İstanbul, 2004

YILMAZ, Türel. Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", YORUM, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 2000

YÜKSEL, Fidan. ABD'nin 11 Eylül Sonrası Uygulamaya Koyduğu Yeni Doktrini, Akademi Tezi, TC Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri, İstanbul , 2004

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1992,Cilt16,

ABD Dışişleri Bakanlığı Elektronik Dergisi, Önsöz Cilt 6, Sayı 3, Kasım 2001

Arap Human Development Report 2003, www.sd.undp.org/HDR/AHDR%202003%20-%20English.pdf ya da http://hdr.undp.org/docs/reports/regional/ABS_Arab/Arab_States_2003_en.pdf

Birleşmiş Milletler Antlaşması

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Irak ile İlgili Kararlar,
<http://www.casi.org.uk/info/scriraq.html>(Campaign Against Sanctions on Iraq)

CIAGlobal Trends 2015,[www.cia.gov/cia/reports/global_trends2015 /index.html](http://www.cia.gov/cia/reports/global_trends2015/index.html)

Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması ,Afganistan'ın Yeniden İmarı Konusunda Uluslararası Konferansa İlişkin Açıklama, 6 Eylül 2002, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/gruph/hk/02/9/26.htm#26Eylul02>

Dictionnaire Larousse,1994, Cilt1

“Dünyada Kırmızı Alarm” ,Milliyet gazetesi , 12 Eylül 2001

Geçiş Dönemi için Irak Devleti Yönetim Yasası

http://www.krg.org/intererim_administrative_law_iraq_mar04.asp

Irak'ın yakın tarihi

"<http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202-Irak>"
konoloji.shtml

"Irak'ı Yaratan Kadın, Gertrude Bel", Hürriyet Pazar, 23.03.2003

"ISAF'ın Görevi", <http://www.tsk.mil.tr/genelkurmay/bashalk/isaf-int/gorev.htm> , 8 Ekim 2003

Kürt gelin bakan oldu" Hürriyet 29.04. 2005

"Middle East Partnership Initiative", <http://www.state.gov/r/pa/ei/pix/events/b/nea/eg/25783.htm>

"Economic Pillar", <http://mepi.state.gov/c10122.htm>

"Political Pillar",<http://mepi.state.gov/c10125.htm>

"Economic Pillar",<http://mepi.state.gov/c10126.htm>

"Women Pillar", <http://mepi.state.gov/c10127.htm>

Powel'dan BM'de Tartışmalı Sunum,

www.haberanaliz.com/irak_savaşa_dogru.php

Presidential Address to the Nation, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8html>

Roosvelt ve Yeni Dünya Düzeni

<http://ankara.usembassy.gov/SITENDEX.HTM>,

“Saddama Kürt Yargıç”, Hürriyet, Dünya, 20.10 2005

“The 9/11 Commission Report ,

<http://www.9-11commission.gov/report/index.htm>

The National Security of the United States of America, September 2002,

"<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.ht>

United Nation Blue Books Series Volume 9